

IJPS

04/2

JULY

2022

INTERNATIONAL JOURNAL OF POLITICS AND SECURITY

PEER-REVIEWED ACADEMIC JOURNAL

ISSN: 2667-8268

SPECIAL ISSUE OF INTELLIGENCE

INTERNATIONAL POLITICS
SECURITY STUDIES
FOREIGN POLICY

<http://www.ijps.org>

**IJPS INTERNATIONAL JOURNAL OF
POLITICS AND SECURITY®**
PEER-REVIEWED INTERNATIONAL ACADEMIC JOURNAL

**Year: 2022 Volume: 4, Number: 2 / Yıl: 2022, Cilt: 4, Sayı: 2
(İstihbarat Özel Sayısı)**

OWNER AND PUBLISHER/ SAHİBİ VE YAYINCISI

Assoc.Prof.Dr./ Doç.Dr Fikret BİRDİŞLİ
Association of International Politics and Security Studies
(INTPOLSEC)

EDITOR-IN-CHIEF/ BAŞ EDİTÖR

Assoc. Prof. Dr. Fikret BİRDİŞLİ
Inonu University
Centre for Strategic Researches
44280, Malatya-TURKEY
Phone: +90 422 3774505
E-mail fikret.birdisli@inonu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-3832-7749

GUEST EDITOR / MİSAFİR EDİTÖR

Dr. Ahmet ATEŞ
İğdir University
Faculty of Economic and Administrative Sciences,
Department of Political Science and International Relations
7600, İğdir-TURKEY
Phone: +90 476 2230046
E-mail ahmet.ates@igdir.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-5184-7701

CONTAC INFORMATION / İLETİŞİM BİLGİLERİ

Association of International Politics and Security Studies (INTPOLSEC), 44280, Malatya-TURKEY
Phone: +90 422 3774505- ijps@intpolsec.org
İnönü Üniversitesi, İİBF Ek Bina, Kat:3, 44280, Malatya-TÜRKİYE

Year: 2022 Volume: 4, Number: 1 / Yıl: 2022 Cilt: 4 Sayı: 1

Editor-in-Chief/ Editor

Assoc. Prof.Dr. Fikret BİRDİŞLİ
Inonu University, Malatya/TURKEY

Guest Editor/Misafir Editör

Dr. Ahmet ATEŞ
İğdır University, İğdır/TURKEY

Publication Coordinators/Yayın Koordinatörleri:

Ali ATILGAN
Inonu University, Malatya/TURKEY

Aynur BAŞURGAN
Inonu University, Malatya/TURKEY

Editorial Board/Yayın Kurulu:

Nejat DOĞAN, Anadolu University/Turkey
Arshi KHAN, Aligarh Muslim University/India
Abdulfatah MOHAMED, Hamad Bin Khalifa University/Qatar
Raymond Kwun Sun LAU, Hong Kong Baptist University/China
Deina A. ABDELKADER, University of Massachusetts Lowell/USA
Abdul Majid WADOOD, Institute of Business Research Tokyo/Japan
Konstantinos ZARRAS, University of Macedonia/Greece
Ali HÜSEYİNOĞLU, Trakya University / Turkey
Ertan EFEGİL, Sakarya University/Turkey

Content Editor/İçerik Editörü

Emre Baran PAK
Kilis 7 Aralık University, Kilis/TURKEY

English Language Editors/ Dil Editörleri

Randhir Auluck, University of Westminster/United Kingdom
Froilant T.MALIT, Jr. Cambridge University/United Kingdom
Emre Baran PAK, Kilis 7 Aralık University/Turkey
Fatmanur KAÇAR, KSU University/Turkey
Ünal ŞENOL, TuAF, Language School /Turkey
Muhammad ATAWULLA/ China
Zeynep KAMALAK /Turkey

Cyber Security Advisor and Technical Assistance/Siber Güvenlik ve Teknik Destek

Mustafa CEYLAN

INTERNATIONAL ADVISORY BOARD / Uluslararası Hakem Kurulu

Haluk Alkan

İstanbul University/Turkey

Hamid E. Ali

The American University of Cairo/Egypt

Tayyar Arı

Uludag University/Turkey

Harun Arıkan

Çukurova University/Turkey

Cemil Aydın

The University of North Carolina at Chapel Hill/USA

Ersel Aydınlı

Bilkent University/Türkiye

Pınar Bilgin

Bilkent University/Turkey

Nazım Cafersoy

Devlet İktisat University/Azərbaycan

Mesut Hakkı Caşın

İstinye University/Turkey

Bezen Balamir Coşkun

İzmir Policy Center/Turkey

Noé Cornago

University of Basque Country/Spain

Akhtem Dzhelilov

Crimean Business Institute/Crimea

A.Ashhan Çelenk

Adana ATU University/Turkey

Katerina Dalacoura

The LSE /UK

Haydar Çakmak

Gazi University /Turkey

Cengiz Dinç

Osmangazi University/Turkey

Federico Donelli

University of Geneva/Italy

Toğrul İsmail

KSÜ University/Turkey

Altynbek Joldoshev

Turkey-Manas University/Kirghizistan

Ragıp Kutay Karaca

İstanbul Aydın University/Turkey

Rasem N. Kayed

Arab American University/Palestine

Christos G. Kollias

University of Thessaly/Greece

Osama Kubbar

Qatar Armed Forces Strategic Studies Center/Qatar

Taras Kuzio

Kyiv Mohyla Academy, Kiev/Ukrania

Tarık Oğuzlu,

Antalya Bilim University/ Türkiye

Haluk Özdemir

Kırıkkale University/Turkey

Sanjay Kumar Pradhan

Pandit Geendeyal Pet. Uni./India

Wahabuddin Ra'ees

International Islamic University/Malaysia

Yaşar Sarı

Abant İzzet Baysal University/Türkiye

Karori Singh

University of Rajasthan/India

Mehmet Şahin

Polis Academy/Turkey

İlter Turan

İstanbul Bilgi University/ Türkiye

Sibel Turan

Trakya University/Turkey

Fahri Türk

Trakya University/Turkey

David Joseph Wellman

DePaul University/USA

Kristin VandenBelt

University of Delaware/Texas-USA

Can Zeyrek

Philipp-University Malburg/Germany

Taras Zhovtenko

National University of Ostroh Academy/Ukrania

Saira Farooqi

Kinnaird College for Women/Pakistan

Ayman Zain Hayajneh

Yarmouk University/Jordan

Theodore Karasik

Gulf State Analytics/Washington D.C-USA

International Journal of Politic and Security (IJPS) / Uluslararası Politika ve Güvenlik Dergisi (IJPS) is a refereed Journal / Hakemli bir dergidir

International Journal of Politic and Security (IJPS) / Uluslararası Politika ve Güvenlik Dergisi (IJPS) is currently noted in/ aşağıdaki veri tabanlarınca taranmaktadır.

AMAÇ International Journal of Politics and Security (IJPS), politika ve güvenlik çalışmaları alanlarında yüksek kaliteli ve özgün çalışmaları akademik çevreler ile paylaşmak için bir platform oluşturma amacını taşıyan uluslararası hakemli, bilimsel bir dergidir. Bu nedenle IJPS’de Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler genel alanı ile Ulusal ve Uluslararası Güvenlik çalışmaları alanında yapılan çalışmalara yer verilmekte olup, özgün ve önemli ilerlemelere katkı sağlayan makalelerin yayımlanması amaçlanmıştır. Potansiyel bir çalışmanın derginin amaçlarına uygunluğu hakkında soruları olan yazarlar, tereddütlerini gidermek üzere derginin editörlerine başvurabilirler.

KAPSAM IJPS, yılda iki defa olmak üzere Mayıs ve Ekim aylarında, Açık Erişim Politikasını benimsemiş bir e-dergi olarak yayımlanmaktadır. Dergi TUBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu)’ın ev sahipliğini yaptığı DergiPark üzerinden makale kabul etmekte ve tüm süreci bu platform üzerinden yürütmektedir. Dergide yayımlanan her makalenin DOI numarası dergimiz tarafından ücretsiz sağlanacaktır.

Dergimiz ilk sayıdan itibaren alanın önde gelen indeksleri tarafından taranmaktadır.

Yayıncılıkta nihai ve vazgeçilmez ilkelerimiz; epistemolojik topluluğa katkıda bulunacak saygın, güvenilir, bağımsız ve özgür bir akademik dergiye sahip olmaktır. Bu bağlamda sizi evrensel bilimin gelişimine katkıda bulunmak için IJPS'nin danışma veya hakem heyetinde yer almaya davet ve teşvik ediyoruz. Bu konudaki talep ve önerilerinizi editör kurulunca değerlendirilmek üzere lütfen editöre (fikret.birdisli@inonu.edu.tr / fbirdisli@ijps.info) gönderiniz.

ONLİNE MAKALE YÜKLEME IJPS' ye gönderilecek makale, kitap özeti, rapor ve editöre mektuplar DergiPark sitesinde bulunan elektronik gönderim işlemi üzerinden dergiye iletilirler. Makaleler gönderilmeden önce tanıtım sayfasında yer alan yazım ve atıf kuralları dikkatlice incelenmelidir.

YAYIMLANMA Hakem süreci olumlu tamamlanarak yayımlanması kabul edilen gönderilerde yer alan görüş ve düşünceler yazarlarına ait olup, dergiyi ve editörleri temsil etmemektedir. IJPS herhangi bir görüşün taşıyıcısı olmayıp, tarafsız yayımcılık ve bilimsel etik kurallarına göre yayım yapmaktadır. Fakat dergide yayımlanmak üzere kabul edilmiş yazıların, kişisel verilerin korunmasına yönelik düzenlenmiş her türlü hakları dergiye devredilmiş kabul edilir.

VERİ PAYLAŞIM POLİTİKASI IJPS, kişilik haklarının korunmasına yönelik evrensel ve hukuksal ölçütler ile bilimsel etik ve atıf kurallarının gereklilikleri içinde kalarak araştırmalarının sonucunda ulaşılan verilerin paylaşılması konusunda yazarları teşvik eder. Bu bağlamda IJPS, Budapeşte Açık Erişim İnisiyatifi Bildirisi(2001)'ni benimser (<http://acikerisim.ankos.gen.tr/acikerisimsozlugi.htm>).

İNTİHAL DENETİMİ IJPS orijinal olmayan materyalleri taramak için CrossRef Benzerlik Kontrolü™ (Powered by iThenticate) kullanmaktadır. Makalenizi dergiye göndererek çalışmalarınız üzerinde intihal taramasının yapılmasını kabul etmiş sayılırsınız.

IJPS'de yayımlanan yazılarda belirtilen düşünce ve görüşler ile bilimsel etik kurallarına uygunluktan yazar(lar) sorumludur. IJPS'de yayımlanan yazılarda yer alan görüşler IJPS ya da yayın kurulunun değil yazarlarının görüşleridir.

ABOUT JOURNAL International Journal of Politics and Security (IJPS) is an international peer-reviewed academic journal, which aims to provide a platform for publishing and sharing high-quality and original works in the field of politics and security issues with the academic community. So, it is purposed to publish articles that provide original and significant advances in the general area of Political Science, International Relations (IR) with National and International Security Studies. Authors who have any questions about the appropriateness of a potential submission are encouraged to contact the journal Editors.

SCOPE IJPS will be issued as an e-journal every May and October, months a year, which adopts the Open Access Policy. Submissions will be accepted via the DergiPark platform to which TÜBİTAK (National Science Agency of Turkey) gives hosting services. Each essay will have a DOI number provided by our journal costlessly.

IJPS has been covered by the prominent index of the field. Our ultimate and indispensable principles in publishing are to have a respected, reliable, independent, and free academic journal that contributes to the epistemological community. So, we cordially invite and encourage you to take part in the advisory or referee board of IJPS to contribute to universal scientific development. Please send your requests and suggestions regarding this topic to Editor fikret.birdisli@inonu.edu.tr with a brief CV (curriculum vitae) to be evaluated by the Board of Editors.

ONLINE MANUSCRIPT SUBMISSION IJPS uses an electronic submissions process that is available on the DergiPark website. Before submitting your article, first, read the Manuscript Requirements.

SPELLING GUIDELINES Submissions to IJPS should follow the style guidelines described in the Chicago Manual of Style, Merriam-Webster's Collegiate Dictionary and "Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu" should be consulted for spelling.

REFERENCES Citations should be numbered sequentially in the text using superscripted digits, under Chicago Manual of Style (16th ed.) guidelines. The first citation of a reference should include full bibliographic information. For subsequent citations, a shortened bibliographic form such as the author's name, title, and page number should be used. When consecutive citations refer to the same work, "Ibid." should replace the bibliographical information in citations after the first, with the page number(s) added if the cited page(s) differ from those included in the immediately preceding citation. Examples of common citation types appear below:

a) Book with Single Author or Editor:

Joseph S. Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, 1st ed. (New York: Public Affairs, 2004), 48-49.

b) Book with Multiple Authors:

Timothy Dunne, Milja Kurki ve Steve Smith, *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, 1st ed. (Oxford: Oxford University Press, 2013), 26.

c) Book with Author Plus Editor or Translator

Barrington Moore, *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri: Çağdaş Dünyanın Yaratılmasında Soylunun ve Köylünün Rolü*, Çev. Şirin Tekeli ve Alaeddin Şenel, 1. Baskı. (Ankara: V Publishing, 1989).

d) Chapter in an Edited Book

Wolfgang Kersting, "Politika, Özgürlük ve Düzen: Kant'ın Politika Felsefesi", *Kant Felsefesinin Politik Evreni İçinde*, ed. Hakan Çörekçioglu, 1. bs (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), 60.

e) Journal Article

Christopher Layne, "The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise", *International Security* 17, no. 4 (1993): 8-9.

PUBLISHING Views and opinions in posts that are accepted for publishing and whose referee process is positive belong to their authors, so, oblige neither the journal nor the referees. IJPS is not a carrier of any opinion and realizes publishing by neutral publishing rules and scientific ethics. However, all rights of the manuscripts that are accepted for publication in the journal are deemed to have been transferred to the journal.

We recommend that you keep a copy of the accepted manuscript when your article is accepted for publication. For possible uses of your accepted manuscript, please see our page on sharing your work.

DATA SHARING POLICY This journal encourages authors to share the data obtained because of their research while remaining within the requirements of the universal and legal criteria for the protection of personal rights with scientific ethics and citation rules.

CROSSREF SIMILARITY CHECK Please note that IJPS uses CrossRef Similarity Check™ (Powered by iThenticate) to screen papers for unoriginal material. By submitting your paper to the journal, you are agreeing to originality checks during the peer-review and production processes.

OPEN ACCESS POLICY This journal provides immediate open access to its content on the principle that making research freely available to the public supports a greater global exchange of knowledge. Copyright notice and type of license: CC BY-NC-ND.

AUTHOR GUIDELINES

IJPS accepts submissions written in one of the languages of English and Turkish. Turkish submissions should have English abstract which includes 125-130 words, and English ones should have Turkish

abstract which includes 125-130 words and is placed after the title. If and when necessary, English and Turkish abstracts can be provided by our Editors.

IJPS takes four different types of submissions: research articles, reviews, book/report summaries, and letters to the Editor.

Articles and book summaries that were submitted to the journal to be published should not exceed 10.000 words including references and a bibliography with tables and figures. Article titles should be 14 pt. bold and written as flush left per the normal sentence layout. 125-130 word summaries should follow headings and abstracts in all languages and be written as monospaced, 10 pt., in the Times New Roman type font and justified. At least five keywords, which describe the article, should be included after the abstracts.

The main text should be written with 1,5 line spacing by using 12 pt. Time New Roman type font and paragraphs should be prepared without any indent but with 6 nk. Paragraph spacing. Footnotes should be written with 10 pt., the Time New Roman font, and single spacing. After the main text, the bibliography, which was written with 1,5 line spacing and 11 pt.-type font, should be included.

Articles submitted to the journal for evaluation should not include the author(s) and contact information. This information should be included in the manuscript, which is to be prepared additionally.

The cover page should be uploaded to the system in Word format separately from the main text. After the title of the article is written with 14 pt. Calibri type font in a justified page formation, under the title, name, and surname of the author(s), ORCID ID(s); under it, institution and department information; under it, contact information should be written.

The main text should start with the section "Introduction". In this section, the importance of the research, summarized information about previous research on this subject, the main problem or hypothesis of the research, and the methodology of the research should be included and mentioned. Main headings after the introduction should be numbered and written in bold type in the normal sentence layout. Sub-headings following main headings should be properly numbered and written in bold and italic type.

Book summaries and reviews in the *IJPS* are short reports of original research focused on important methodological or empirical contributions. This includes but is not limited to new empirical findings, methodological advances, theoretical arguments, as well as comments, and extensions of previous studies, which advance the field.

Letters sent to the *IJPS* and addressed to the Editor are written in a concise form, like articles, and are scientific texts and subject to the same standards as the articles. This kind of text should not exceed 2-4 pages and 1500-3000 words.

Letters including comments on the articles published in the journal should focus on contributing to the scientific field and avoid unnecessary attacks and violations of personal rights.

All posts addressed to the journal should be uploaded in Microsoft Word format (not PDF) and given the page number in the middle.

The author (s) are responsible for compliance with scientific ethics. Any views expressed in the publication are the views of the author (s) and they are not to represent the *IJPS*.

Year: 2022 Volume: 4 Number: 2 / Yıl: 2022 Cilt: 4 Sayı: 2
(İstihbarat Özel Sayısı)

CONTENT / İÇİNDEKİLER

Editorial / Editörden

Essays / Makaleler

- Covert Action: Perils and Advantage 1-12
Halil ŞENER
- Ulusal Güvenlik Politikaları Bağlamında Stratejik İstihbaratın Önemi 13-38
Halil ÜLKER
- İstihbarat ve Dış Politika İlişkisi 39-64
Hasan Mesut ÖNDER, Timuçin KODAMAN
- İstihbarat Çarklarının Swot Analizi Çerçevesinde İncelenmesi 65-99
Mehmet Burak BERK, Gökhan SARI

Editorial

This time IJPS is released by another special issue that deals with Intelligence in your appreciation. Intelligence has some familiar fate with security issues by perceived as a very special area that related to peculiar persons. But as it happens either in security studies, Intelligence studies also getting noticed increasingly by academia. Especially, its dimension of strategy, the profound effect of globalization, data revolution, and its big data problem get the Intelligence issues into the brilliant epistemological world of the academy. Information is power and the meaning of Intelligence is gathering information and analyzing it in special ways to use it effectively. So, having daily and precious data is a requirement for everybody from politics to business anymore. Therefore IJPS publishing board decided to release a special issue for researchers. Difficulties faced in the selection and review process prove that Intelligence studies need more development and attention. Hence this issue contends the limited number of essays despite intense interest.

The first article of this issue is about covert actions in intelligence. So this subject is compatible with commonly perceived the conventional and mysterious nature of Intelligence. The author deals with the vital and facilitating effect of covert action on the foreign policy tools of states in this essay. According to the author, while covert action has an accelerating effect on foreign policy, it is controversial and risky. While covert action may provide quick and cost-effective solutions in the short term, it can leave a long-term hostility in the hostile state. Although it is managed under complete control, it may fail due to its unpredictable nature and may produce unintended consequences.

The second article is about strategic Intelligence. The author focuses on the symbiotic relationship between national security policies and Intelligence. According to the researcher Strategic intelligence has shortened the reaction time of states and increased their capabilities. Besides, intelligence has been developed and reorganized to meet new requirements for preparing national security policies.

The third article is about the relationship between intelligence and Foreign Policy. The author highlights the purpose of intelligence to identify the existence of potential risks and threats faced by states and present them to decision-makers. According to the author, intelligence has some special function to support diplomatic initiatives especially when they failed. In this context, they are discussing the role of intelligence in the foreign policy-making process and implementation processes. In addition, it has been mentioned why decision-makers tend to ignore intelligence in foreign policy making and why its production is politicized as a failure of intelligence.

The last article of this special issue is about the intelligent cycle. Concept of the intelligence cycle is widely used to explain the intelligence process. According to the author, this concept that defines the analysis process has been criticized because of not reflect the truth and is most likely used as a marketing tool. So, this article stresses that alternative versions of the intelligence cycle transpired, by mentioning fourteen different models including linear and matrix-type analysis methods, which are considered alternatives to the basic circular cycle structure, are discussed.

In this way, the special issue of intelligence has been completed and presented to users in the academic world. We hope to meet with new articles in the next issue.

Editors

Editörden,

IJPS bu kez İstihbarat Özel Sayısı ile kullanıcıların beğenisine sunuldu. İstihbarat alanı son derece kendine özgü ve bu nedenle de özel kişilerce yürütülen bir faaliyet alanı olarak görülmesi nedeniyle klasik güvenlik yaklaşımıyla aynı kadere paylaşmıştır. Ancak yine güvenlik araştırmalarında olduğu gibi, İstihbarat çalışmaları da akademi tarafından giderek daha fazla fark edilmeye başlanmıştır. Özellikle istihbaratın strateji boyutu, küreselleşmenin derin etkisi, veri devrimi ve büyük veri sorunu, İstihbarat konularını akademinin parlak epistemolojik dünyasına taşıyor.

Bilgi güçtür ve İstihbaratın anlamı, bilgiyi toplamak ve onu etkin bir şekilde kullanmak için özel yollarla analiz etmektir. Dolayısıyla güncel ve değerli verilere sahip olmak artık siyasetten işletmeye herkes için

bir gereklilik haline geldi. Bu nedenle IJPS yayın kurulu, araştırmacılar için özel bir sayı yayınlamaya karar verdi. Seçim ve gözden geçirme sürecinde karşılaşılan zorluklar, İstihbarat çalışmalarının daha fazla gelişme ve dikkat gerektirdiğini kanıtlamaktadır. Dolayısıyla yoğun ilgiye rağmen bu sayıda sınırlı sayıda makaleye yer vermek durumunda kalınmıştır.

Bu sayının ilk makalesi istihbaratta örtülü eylemler hakkındadır. Dolayısıyla bu konu, İstihbaratın yaygın olarak algılanan geleneksel ve gizemli doğasıyla uyumludur. Yazar bu makalesinde örtülü eylemlerin devletlerin dış politika araçları üzerindeki hayati ve kolaylaştırıcı etkisini ele almaktadır. Yazara göre örtülü eylem dış politika üzerinde hızlandırıcı bir etkiye sahipken, doğası gereği tartışmalı ve risklidir. Gizli eylem, kısa vadede hızlı ve uygun maliyetli çözümler sağlayabilirken, düşman devlette uzun vadeli bir düşmanlık bırakabilir. Tam kontrol altında yönetilse de öngörülemez doğası gereği başarısız olabilir ve istenmeyen sonuçlar doğurabilir.

İkinci makale stratejik İstihbarat hakkındadır. Yazar, ulusal güvenlik politikaları ile İstihbarat arasındaki simbiyotik ilişkiye odaklanmaktadır. Araştırmacıya göre Stratejik istihbarat, devletlerin tepki süresini kısalttı ve yeteneklerini artırdı. Ayrıca istihbarat, ulusal güvenlik politikalarının hazırlanmasına yönelik yeni gereksinimleri karşılamak üzere geliştirilmiş ve yeniden düzenlenmiştir.

Üçüncü makale istihbarat ve dış politika ilişkisi hakkındadır. Yazarlar, devletlerin karşı karşıya kaldığı potansiyel risk ve tehditlerin varlığını tespit etmek ve bunları karar vericilere sunmak için istihbaratın yüklendiği fonksiyona vurgu yapmaktadır. Yazarlara göre istihbaratın, özellikle başarısız olduklarında diplomatik girişimleri desteklemek için özel bir işlevi vardır. Bu bağlamda araştırmacılar bu makalede dış politika yapım sürecinde ve uygulama süreçlerinde istihbaratın rolünü tartışıyorlar. Ayrıca karar vericilerin dış politika yapımında istihbaratı neden göz ardı etme eğiliminde olduklarına ve istihbarat başarısızlığı olarak üretiminin neden politize edildiğine değinilmiştir.

Bu özel sayının son makalesi istihbarat döngüsü ile ilgili. İstihbarat döngüsü kavramı istihbarat sürecini açıklamak için yaygın olarak kullanılmaktadır. Yazara göre analiz sürecini tanımlayan bu kavram gerçeği yansıtmadığı için eleştirilmiştir ve büyük ihtimalle bir pazarlama aracı olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu makale, temel dairesel döngü yapısına alternatif olarak kabul edilen doğrusal ve matris tipi analiz yöntemlerini içeren on dört farklı modelden bahsederek ortaya çıkan istihbarat döngüsünün alternatif versiyonları üzerinde yapılan tartışmalar dikkate çekmektedir.

Böylelikle IJPS özel sayısında yer verilen bu dört makale akademik dünyadaki kullanıcıların beğenisine sunulmuştur. Bir sonraki sayıda yeni makalelerle buluşmak dileğiyle.

Editör Kurulu

Covert Action: Perils and Advantages

Halil ŞENER*

Abstract

Covert action is intelligence activity that is described as the "hidden hand" of states, in which states can create political, military, economic, and ideological effects in foreign policy. While it has a use rate of around five percent in traditional intelligence activities, it has a vital and facilitating effect on states' foreign policy. States seek to achieve foreign policy goals through covert action thanks to its facilitating nature. It provides capacity and can hide states' involvement in events via "plausible deniability". While it may provide quick and cost-effective solutions in the short term, it may leave a long-term hostility in the hostile state. The article uses a literature review as a research method. It aims to contribute to intelligence studies literature by analyzing covert actions in Iran, Albania, and Syria.

Keywords: Covert Action, Foreign Policy, Intelligence, Intelligence Services, National Security.

Örtülü Operasyon: Tehlikeler ve Avantajlar

Özet

Örtülü operasyonlar, dış politikada devletlerin siyasi, askeri, ekonomik, ideolojik etkiler yaratabildiği ve bu etkileri yaratırken rollerini gizleyebildikleri, devletlerin "gizli eli" olarak nitelendirilen istihbarat faaliyetleridir. Geleneksel istihbarat faaliyetleri içerisinde yaklaşık yüzde beşlik bir kullanım oranına sahip olsa da devletlerin dış politika araçları içerisinde kilit ve kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir. Devletler, geleneksel istihbarat faaliyetleri yürütmenin yanı sıra bu faaliyetlerle erişilmesi mümkün olmayan dış politika hedeflerine kolaylaştırıcı olması nedeniyle örtülü operasyonlar vasıtasıyla ulaşmaya çalışmaktadır. Örtülü operasyonlar, uluslararası sistemde devletlere kapasite ve etki sağlamakta, "makul inkâr edilebilirlik" bağlamında devletlerin olaylara dahiliyetlerini gizleyebilmektedir. Kısa vadede hızlı ve düşük maliyetli çözümler getirirse de hasım devlette uzun vadeli bir düşmanlık bırakabilmektedir. Çalışmada araştırma yöntemi olarak literatür taraması yönteminden faydalanılmıştır. Çalışmada İran, Arnavutluk ve Suriye'de gerçekleştirilen örtülü operasyonlar incelenerek, istihbarat çalışmaları literatürüne katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, İstihbarat, İstihbarat Teşkilatları, Milli Güvenlik, Örtülü Operasyonlar.

1. Introduction

Henry Kissinger, the former secretary of state of the U.S. legitimately notes that every nation needs an intelligence community that can defend domestic interests in the grey arena where military activities are not appropriate and diplomacy may not function.¹ In the most straightforward form, covert action is to influence the foreign audience to change their policies

* Freelance Researcher, Intelligence and Security Studies, University of Salford, UK, halilsnr@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1804-6683

Date of Arrival: 12.01.2022– **Date of Acceptance:** 16.02.2022, **DOI:** 10.53451/ijps.1056972

¹ J. James Wirtz and Loch K. Johnson. "Intelligence: The Secret World of Spies: An Anthology." Oxford: Oxford University Press, (2004):15.

in ways that benefit the government that carries out such covert action.² In that sense, this article argues that while covert action has emerged as a powerful tool during the Cold War and has been playing a pivotal role in implementing the foreign policy of the governments for a long period, little is known about covert action and what advantages and perils it has.³ This article initially argues that the issue of covert action has been a controversial and much-disputed subject within the field of intelligence studies since it has always been hard to define and suffers from an epistemological vulnerability.⁴ It further argues that despite the significance of covert action, there remains a paucity of evidence due to its exhaustive secrecy. Then, this article aims to show that covert action has been a dominant form in implementing foreign policy objectives and has been utilized by Secret Intelligence Service and Central Intelligence Agency in Eastern Europe for furthering the containment policy against the Soviet Union and for preserving the interests of the UK against Iranian and Arab nationalism in the Middle East, it has inherent problems. This article describes the design and implementation of covert action in Albania in the late 1940s, and Iran and Syria in the 1950s and critically analyze the perils and advantages of covert action. As a research method, the article utilizes a literature review. Despite its importance, covert action is controversial in intelligence studies, as it is difficult to define, and it suffers from epistemological vulnerability and evidence bias. This article aims to contribute to intelligence studies literature by analyzing covert actions in Iran, Albania, and Syria.

2. Literature Review

The United Kingdom has been engaging in covert action, meddling in domestic affairs of another nation in a plausibly deniable manner for a long time. The late 1940s experienced operations to 'liberate' Albania. The regime-change operations in Iran and Syria were observed in the 1950s.⁵ Covert action is closely related to foreign policy implementation through the use of secret service, as Richard Aldrich notes, it is to manipulate the political atmosphere in hidden

² William J. Daugherty, "Covert Action: Strengths and Weaknesses." In *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*, by Loch K. Johnson, 608. Oxford: Oxford University Press, (2010).; Ahmet Ateş, "Current Challenges and Trends in Intelligence", *Güvenlik Bilimleri Dergisi* 9, No 1, (2020): 193.

³ Ahmet Ateş and Anıl Çağlar Erkan, "Governing the European Intelligence: Multilateral Intelligence Cooperation in the European Union", *International Journal of Politics and Security* 3, No 3, (2021): 234.

⁴ Len Scott, "Secret Intelligence, Covert Action and Clandestine Diplomacy." *Intelligence and National Security*, (2010): 322.

⁵ Rory Cormac, "Disruption and deniable interventionism: explaining the appeal of covert action and Special Forces in contemporary British policy." *International Relations*, (2017): 169.

means for national, ideological, or ethnic objectives.⁶ However, the study of covert action remains insufficient within overall intelligence studies.⁷ Covert action has always been hard to describe. Even though covert action seems an American invention, the British used 'special political action' and 'disruptive action'⁸, and the Soviets have their term such as active measures, which refer both to overt and covert methods.⁹ That said, covert action naturally and ultimately poses an inherent epistemological problem. Furthermore, the academic study on covert action inextricably suffers from epistemological vulnerability due to its sophisticated secrecy. The world of covert action is the world of known unknowns and unknown unknowns as rightfully noted by Donald Rumsfeld. The academic study on covert action suffers from an evidence bias as well¹⁰ for the greater degree of works on covert action are journalistic works, which contribute as little as to the covert action discipline.¹¹ Having defined the different and complex nature of covert action, this article will move on to analyze the advantages and perils of covert action on a case-by-case basis in Albania, Iran, and Syria respectively.

3. BGFIEND/Operation Valuable

As a powerful foreign policy tool, covert action assumes a war-fighting role and has been used as a discipline of secret services to manipulate the political environment of an adversary. As such, as the Cold War intensified in 1948 with the comprehensive capture of power in Czechoslovakia by the communists along with the utter intelligence assessments on the expansionism of the USSR to a greater extent, covert action seemed to be an appealing option for British and American politicians.¹² BGFIEND/Operation Valuable, the Albanian project, which was carried out collaboratively by SIS and CIA was the epitomic offensive covert operation, which was the first western endeavor to topple a communist ruler that is the Soviet satellite.¹³ Albanian operation was an ambitious liberation operation to stimulate a civil

⁶ Richard Aldrich, "The Hidden Hand: Britain, America and Cold War Secret Intelligence." London: John Murray, (2001):344.

⁷ Scott. "Secret Intelligence, Covert Action and Clandestine Diplomacy." 322.

⁸ *ibid.*

⁹ Abram N. Shulsky and Gary J. Schmitt. "Silent warfare: understanding the world of intelligence." Washington D.C.: Potomac Books, (2002):76.

¹⁰ Cormac. "Disruption and deniable interventionism: explaining the appeal of covert action and Special Forces in contemporary British policy." 169.

¹¹ Elizabeth E. Anderson, "The security dilemma and covert action: The Truman years." *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, (2008): 403.

¹² James Callanan, *Covert Action in the Cold War US Policy, Intelligence and CIA Operations*. London: I.B. TAURIS, (2010):11.

¹³ *ibid.*

rebellion in the USSR by aiming to free the Soviet satellite states through techniques of subversion and sabotage, which are short of war.¹⁴ The primary objective is to intimidate the regime and disengage from USSR. However, such objectives should be, as the British Foreign Office clearly stated, carried out through covert actions, which do not include a crucial risk of war.¹⁵ Under such circumstances, covert action, as a 'murky action' governments launch without placing responsibility on the sponsor of such action, i.e. "plausible deniability", emerges as a godsend.¹⁶ Even though it is geo-strategically valuable to USSR, it had never signed a Mutual Security Pact with USSR and it is outside the Russian defensive buffer zone which enables external intervention.¹⁷ Therefore, it was easier for the UK and the U.S. to disengage Albania from USSR than any other Eastern European satellites. Under these circumstances, covert operations in Albania were carried out via Albanian emigres, which were trained by the British and Americans in a futile fashion thanks to the treachery of Kim Philby, a Soviet spy, who was an MI6 liaison officer in Washington, playing an elemental role in coordinating the operation for the British. BGFIEND/Operation Valuable was further hindered by the overestimation of SIS and CIA's capabilities and underestimation of their adversaries and poor selection of Albanian-exile groups. In that scope, while British intelligence officers reviewed Operation Valuable, they eliminated the use of emigres in covert action against the communists, labeling them as infeasible, too perilous, too offensive, and unfit for plausible deniability.¹⁸ Therefore, this article argues that covert action has its perils of producing problematic and unpredictable ramifications when it designates to bring about substantial shifts. It further loses its covertness as it gets so large, pervasive, and apparent and it is inevitable to keep it secret in a democratic society because of the media pressure and the declassification of relevant documents in time. Another peril of covert action is that as the covert operations take a more provocative and adversarial stance, the odds of failure increase, as well.

¹⁴ Rory Cormac, "The pinprick approach: Whitehall's top-secret anti-communist committee and the evolution of British covert action strategy." *Journal of Cold War Studies*, (2014): 5-28.

¹⁵ *ibid*

¹⁶ Evan Thomas, *The Very Best Men: The Daring Early Years of the CIA*. New York: Simon&Schuster, (2006):230.

¹⁷ Callanan. "Covert Action in the Cold War US Policy, Intelligence and CIA Operations." 12

¹⁸ Cormac. "The pinprick approach: Whitehall's top-secret anti-communist committee and the evolution of British covert action strategy." 5.

4. Operation Ajax/Boot in Iran

This article further argues that the 'secret but not secret' characteristic of covert action is alluring and exceptionally advantageous to policymakers for it provides them with an influential policy tool. Covert action grants policymakers varying degrees of pressure on the adversary regimes by providing plausible deniability for the sponsor of that covert action.¹⁹ Policymakers utilize covert action programs for multiple reasons, some more conclusive than others, but many times they do so for one simple reason. They work.²⁰ Covert action is less noticeable and less meddlesome than the employment of military forces and further to that, it usually comes to fruition swifter than the lagging steps of diplomacy.²¹ This is evident in Operation Ajax/Boot, which was conducted to topple the popularly elected Prime Minister of Iran, Mohammed Mosaddegh in 1953 through a coup d'état, which was coordinated by the U.S. and the U.K. to strengthen the monarchical rule of Mohammed Reza Pahlavi.²² Iran situates in a geostrategically pivotal place along with its abundant oil reserves. Therefore, it is defined as 'pieces on a chessboard upon which is being played out a game for the dominion of the world' by the British Diplomat, George Curzon.²³ During the First World War, Iranian petroleum reserves were substantial for Churchill, for he changed the Royal Navy to oil-burning ships from coal-burning ones. To control the world's largest reserves, Churchill fought to get the lion's share of the new Anglo-Persian Oil Company. Such a move helps fuel the new armada of the British, therefore, oil became crucial for the British navy.²⁴ The British got excessively more revenues from the oil reserves than the Iranian government. Such injustice paved the way for Mohammad Mosaddegh to be the Iranian Prime Minister, who nationalized Iranian oil.²⁵ Nationalization law gave way for a direct collision with the U.K, which was designed to re-establish its control on the Iranian reserves by overthrowing Mosaddegh.²⁶ The '1953 Iranian Coup was a classic case of nationalism, clashing with imperialism in the third world'.²⁷ In such

¹⁹ William J. Daugherty. *Executive Secrets: Covert Action&The Presidency*. Kentucky: The University Press of Kentucky, (2004): 93.

²⁰ Loch K. Johnson, *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. Oxford: Oxford University Press, (2010):23.

²¹ Loch K. Johnson, "Bricks and Mortar For a Theory of Intelligence in Comparative Strategy." *Comparative Strategy*, (2010): 1.

²² Gasiorowski. "The 1953 Coup D'etat in Iran." 261.

²³ *ibid*

²⁴ Tim Weiner, "Legacy of Ashes: The history of the CIA." New York: Doubleday, (2007):81.

²⁵ *ibid*

²⁶ Gasiorowski. "The 1953 Coup D'etat in Iran." 261.

²⁷ Ervand Abrahamian, "The 1953 Coup in Iran." *Science&Society*, (2001): 183.

economic and political motives, covert action provided the policy-makers with an influential third option. The British attempted to influence Mosaddegh's nationalization law through bribing politicians, newspaper editors, and other agents of influence.²⁸ The U.S. stepped up its campaign of bribery and subversion. Through the British, the U.S. enjoyed the influence-buying network, which was run by Rashidian Brothers.²⁹ Thanks to such influential agents, an almost spontaneous revolution started with people taking to the street, among them, Ayatollah Khomeini, the prospective leader of Iran was present, to shout pro-shah and anti-Mosaddegh slogans, burning the political headquarters of a pro-Mosaddegh party.³⁰ Such subversive action, as noted by Ambassador William M. Rountree, ultimately created a proper political atmosphere, which led to ousting of Prime Minister Mosaddegh, the appointment of a pro-western Prime Minister, and an increase of power of the monarch, establishment of the pro-western and anti-communist regime. To Kermit Roosevelt Jr, the Shah told that 'I owe my throne to God, my people, my army, and to you!', by you, he meant Great Britain and the United States.³¹ Turning now to the advantages and perils of covert action, this paper argues that covert action must achieve the intended political objectives and must provide plausible deniability for the role of the foreign government, at least for reasonable years.³²

5. Operation Straggle in Syria

This article further argues that the implications of a CIA-SIS-backed coup to overthrow Mosaddegh were so successful that such clandestine activities extended to Syria between 1955-1957.³³ Due to its geo-strategically significant position, it has often been a place for covert action as the domestic sectarian struggles have juggled with the meddling external secret services, other Western and Arab powers alike.³⁴ Thanks to its strategic position with oil pipelines and communication lines connecting the Persian Gulf with NATO ally, Turkey, Syria

²⁸ Weiner. "Legacy of Ashes: The history of the CIA."84.

²⁹ *ibid*

³⁰ *ibid*

³¹ Kermit Roosevelt, *Countercoup: The struggle for the control of Iran*. New York: McGraw Hill, (1979).

³² Daugherty. "Covert Action: Strengths and Weaknesses." 608.

³³ Douglas Little, "Mission Impossible: The CIA and the Cult of Covert Action in the Middle East." *Diplomatic History*, (2004): 663.

³⁴ Matthew Jones, "The 'Preferred Plan': The Anglo-American Working Group Report on Covert Action in Syria, 1957 ." *Intelligence and National Security*, (2004): 401.

has always been a theatre for the balance of power in Middle Eastern politics.³⁵ However, after gaining independence in 1945 from the French, Syria has been a particular cause for the western powers.³⁶ Due to the power vacuum following the French, Syria experienced an omnipresent sense of insecurity, sustained by the presence of Israel and internal rivalries, paving the way for coups and violence in a turbulent political atmosphere.³⁷ The British placed significant importance on Syria since it attempted to maintain its position through Syria whereas the U.S. had the vision of Arab nationalist leaders to collaborate with the U.S. against the Soviet threat and to further containment policy.³⁸ Accordingly, Syria found itself in a tug of war between the U.S. and the Soviets. In that perspective, following the several military coups and factional struggles within the army and increasing pro-communist Ba'athist influence in Syrian politics, the U.S. was increasingly concerned with the anti-western discourse of Syrian foreign policy and the communist takeover in Syria.³⁹ In such a political atmosphere, covert action was considered a panacea solution as a response to pressing a pro-western government in Syrian politics with a collaborative operation by the CIA and SIS to undermine the Syrian regime⁴⁰ through bribery of the Syrian Army, building up of Iraqi forces in a rapid manner, pro-Iraqi propaganda.⁴¹ The plan was to foment insurgency in Damascus and other large cities. The conservative elements in the Syrian Army would move in and suppress unrest and then arrest the Syrian government by declaring a coup d'état.⁴² Accordingly, the CIA backed this plan with \$167,000 and pledged to assist the new government following the coup. However, Operation Straggle had to be postponed for five days since Israel invaded Egypt, setting off the Suez Crisis and it was believed that it would be a mistake to pull off this plan during Israeli aggression.⁴³

³⁵ Ahmet Ateş, "Syrian Civil War and Its Impact on the Turkish Intelligence Community", in *The Role of Intelligence and State Policies in International Security*, Cambridge Scholars Publishing, New Castle Upon Tyne, 105-107.

³⁶ Anthony Gorst and Scott W. Lucas. "Other collusion: Operation straggle and Anglo-American intervention in Syria, 1955-1956." *Intelligence and National Security*, (2008): 576.

³⁷ Matthew Jones, "The 'Preferred Plan': The Anglo-American Working Group Report on Covert Action in Syria, 1957 ." *Intelligence and National Security*, (2004): 401

³⁸ Anthony Gorst and Scott W. Lucas. "Other collusion: Operation straggle and Anglo-American intervention in Syria, 1955-1956." *Intelligence and National Security*, (2008): 576.

³⁹ Matthew Jones "The 'Preferred Plan': The Anglo-American Working Group Report on Covert Action in Syria, 1957 ." *Intelligence and National Security*, (2004): 401.

⁴⁰ *ibid*

⁴¹ Anthony Gorst and Scott W. Lucas. "Other collusion: Operation straggle and Anglo-American intervention in Syria, 1955-1956": 576

⁴² Jan Goldman, "An Encyclopedia of Covert Ops, Intelligence Gathering, and Spies". Santa Barbara: ABC-CLIO, (2016): 356

⁴³ William Blum, "U.S. Military and CIA Interventions Since World War II. Monroe": Common Courage Press, (2004).

By then the news of Operation Straggle had been leaked to the Syrian government and it had to be aborted.⁴⁴ Due to the unpredictable nature of the Middle East politics, even if the Syrian Government had not been warned, the Suez Crisis would make Operation Straggle an impossible case.⁴⁵ In 1957, the U.S planned another coup (Operation Wappen) to topple the Syrian Government, however, this covert action had to be aborted due to the leaks again.

6. Discussion

This article sets out to portray that while covert action provides an influential tool for policymakers to change the adversary regime through a third option between the glacial pace of diplomacy and thundering nature of employment of military force⁴⁶ and grants a cost-effective solution, as it gets so large, prevalent and glaring, it is hard to keep it secret and it loses its covertness inevitably. It further argues that covert action generates problematic and unpredictable repercussions when it is assigned to achieve major shifts and gets more provocative and adversarial. It discusses that it is difficult to keep it confidential in a democratic society due to the media pressure and declassification of relevant documents. It observes that covert action is a risky venture and is not immune from failures and suffers from worrisome unpredictability, notwithstanding being fully under control. It contends that even though covert action seems a panacea in the short term, it may prove a perilous venture in the long turn for leaving a profound and long-lasting legacy and hostility in the adversary nation due to its unpredictable nature.

Operation Ajax/Boot, provided policymakers with an influential tool to change the adversary regime via covert action rather than ineffective diplomacy and immediate and violent hammer of military force.⁴⁷ It enabled U.K. and U.S. to enjoy a wide range of operational possibilities from putting measured pressure on the audience through bribery of politicians and newspaper editors to highly provocative means such as supporting revolutionary movements.⁴⁸ It further argues that the cost of a covert action can be surprisingly inexpensive.⁴⁹ Operation Ajax/Boot was a cost-effective operation since it was coordinated in a basement in Tehran by

⁴⁴ Goldman, "An Encyclopedia of Covert Ops, Intelligence Gathering, and Spies." 357.

⁴⁵ *ibid*

⁴⁶ Johnson, "Bricks and Mortar For a Theory of Intelligence in Comparative Strategy.": 3.

⁴⁷ Daugherty, "Covert Action: Strengths and Weaknesses." 608.

⁴⁸ *ibid*

⁴⁹ Daugherty, "Executive Secrets: Covert Action and The Presidency." 71.

five intelligence officers, furnished with one million dollars.⁵⁰ To Andrew Killgore, a U.S. diplomat, 'it was a tremendous victory for the CIA, which altered the entire fate of a country'.⁵¹ While Operation Ajax/Boot was highly advantageous for the British and the U.S, it suffered from unpredictability for it left a weighty and long-standing heritage in Iran.⁵² It put an end to Iran's slow progress toward a more representative form of democracy. What's more, it is widely believed that the coup incomparably strengthened the Iranian Revolution in 1979, which toppled West-favouring Shah and ultimately replaced him with the western foe, the Islamic Republic.⁵³ Ultimately, this article discusses that Operation Ajax/Boot was a perilous venture for the U.K. and U.S. in the long run.

As the covert action turns sour, it puts pressure on and tarnishes the credibility of the president on an international scale with a full-blown fiasco.⁵⁴ In that perspective, such perils outweighed the advantages of covert action in the BGFRIEND/Operation Valuable as it was 'overly ambitious and too big to be secure'⁵⁵ and deliver a blow to the agency's prestige.

In evaluating the perilous nature of covert action programs such as Operation Straggle and Wappen, they both were unsuccessful and risky operations, paving the way for the Syrian government to put the American embassy under perpetual surveillance, and expelling secret service operatives and most Western ambassadors. Ultimately, western interests in Syria were greatly diminished and such covert action programs had long-lasting effects since western powers have not been able to infiltrate the Syrian government to change its policies.⁵⁶ This article, therefore argues that even though covert action could be considered a panacea for foreign policy objectives, where diplomacy and employment of military force could not bring about the intended change in an intended manner by providing plausible deniability, previous successes in covert action and over-reliance on a limited tool for changing regimes could give way to long-lasting ramifications.⁵⁷ This article further discusses that as with all intelligence

⁵⁰ Rhodri Jeffreys-Jones, *The CIA and American Democracy: Third Edition*. New Haven: Yale University Press, (2003):89.

⁵¹ Weiner. "Legacy of Ashes: The history of the CIA."92.

⁵² Ervand Abrahamian, "A History of Modern Iran." Cambridge: Cambridge University Press, (2008):121.

⁵³ Kinzer, Stephen. "All the Shah's Men: An American Coup and the Roots of Middle East Terror." New Jersey: John Wiley & Sons, (2003):197.

⁵⁴ Rory Cormac, "Covert action failure and fiasco construction: William Hague's 2011 Libyan venture." *Journal of European Public Policy*, (2017): 10.

⁵⁵ Callanan "Covert Action in the Cold War US Policy, Intelligence and CIA Operations."85.

⁵⁶ Goldman. "An Encyclopedia of Covert Ops, Intelligence Gathering, and Spies."357.

⁵⁷ Daugherty. "Covert Action: Strengths and Weaknesses." 608.

operations and programs, covert action is a risky venture and not immune from failures and suffers from troublesome unpredictability, notwithstanding comprehensive control. This article also deliberates that Operation Straggle paved the way for long-lasting ramifications for the western powers to play a part in Syrian politics. Furthermore, it argues that as the covert action becomes more confrontational, it is hard to maintain its covertness. This article simply resolves that as the covert action gets more threatening, it attracts the attention of the domestic secret service of the adversary nation.

7. Conclusion

This article has set out to argue that covert action has appeared as a robust foreign policy tool in the Cold War against the Soviet Union for containment policy and preserving the national interests of the United Kingdom against Arab nationalism. It has shown that covert action has been a questionable and disputed area within the field of intelligence studies since it suffers from evidence bias and epistemological vulnerability. Analysis of covert action in Albania, Iran, and Syria has shown that while it provides a plausibly deniable powerful tool and a third option for policymakers between time-consuming diplomacy and tumultuous nature of military force and enables cost-effective solution, as it gets so extensive and noticeable, it is difficult to keep it confidential. Notwithstanding the relatively limited sample, this article offers valuable insight into the advantageous and perilous nature of covert action and has further identified that it produces puzzling and unpredictable repercussions when it is utilized to achieve major shifts and gets more confrontational and antagonistic. The most obvious finding is that covert action is a risky venture and is not immune from failures and suffers from troublesome unpredictability, no matter how well-controlled it is. In general, therefore, it seems that while covert action may seem a cost-effective and influential tool, the perils of covert action may outweigh the advantages in the long run since it leaves a hostile and long-lasting legacy in the adversary nation in an unpredictable manner. Overall, this article ultimately strengthens the idea that a key policy priority should, therefore, be to plan for the longer-term objectives and attain them gradually and incrementally by testing the waters and advancing when conditions are suitable.

References

- Abrahamian, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Abrahamian, Ervand. "The 1953 Coup in Iran." *Science&Society*, 2001: 182-215.
- Aldrich, Richard J. "British intelligence and the Anglo-American 'Special Relationship' during the Cold War." *Review of International Studies*, 1998: 331-351.
- Aldrich, Richard. *The Hidden Hand: Britain, America, and Cold War Secret Intelligence*. London: John Murray, 2001.
- Anderson, Elizabeth E. "The security dilemma and covert action: The Truman years." *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 2008: 403-427.
- Ateş, Ahmet. "Current Challenges and Trends in Intelligence." *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 2020: 177-204.
- Ateş, Ahmet. "Syrian Civil War and Its Impact on the Turkish Intelligence Community." In *The Role of Intelligence and State Policies in International Security*, by Mehmet Emin Erendor, 105-122. New Castle Upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2021.
- Ateş, Ahmet, and Anıl Çağlar Erkan. "Governing the European Intelligence: Multilateral Intelligence Cooperation in the European Union." *International Journal of Politics and Security*, 2021: 230-250.
- Blum, William. *U.S. Military and CIA Interventions Since World War II*. Monroe: Common Courage Press, 2004.
- Callanan, James. *Covert Action in the Cold War US Policy, Intelligence, and CIA Operations*. London: I.B. TAURIS, 2010.
- Cormac, Rory. "Covert action failure and fiasco construction: William Hague's 2011 Libyan venture." *Journal of European Public Policy*, 2017: 1-18.
- Cormac, Rory. "Disruption and deniable interventionism: explaining the appeal of covert action and Special Forces in contemporary British policy." *International Relations*, 2017: 169-191.
- Cormac, Rory. "The pinprick approach: Whitehall's top-secret anti-communist committee and the evolution of British covert action strategy." *Journal of Cold War Studies*, 2014: 5-28.
- Daugherty, William J. "Covert Action: Strengths and Weaknesses." In *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*, by Loch K. Johnson, 608-625. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- . *Executive Secrets: Covert Action&The Presidency*. Kentucky: The University Press of Kentucky, 2004.
- Davies, Philip H.J. "From Special Operations to Special Political Action- The 'Rump SOE' and SIS Post-War Covert Action Capability." *Intelligence and National Security*, 2000: 55-76.
- Gasiorowski, Mark J. "The 1953 Coup D'etat in Iran." *International Journal of Middle East Studies*, 1987: 261-286.
- Goldman, Jan. *An Encyclopedia of Covert Ops, Intelligence Gathering, and Spies*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2016.
- Gorst, Anthony, and Scott W. Lucas. "Other collusion: Operation straggle and Anglo-American intervention in Syria, 1955-1956." *Intelligence and National Security*, 2008: 576-595.
- Jeffreys-Jones, Rhodri. *The CIA and American Democracy: Third Edition*. New Haven: Yale University Press, 2003.
- Johnson, Loch K. "Bricks and Mortar For a Theory of Intelligence in Comparative Strategy." *Comparative Strategy*, 2010: 1-28.

- Johnson, Loch K. *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Jones, Clive. "'Where the State Feared to Tread': Britain, Britons, Covert Action and the Yemen Civil War, 1962–64." *Intelligence and National Security*, 2006: 717-737.
- Jones, Matthew. "The 'Preferred Plan': The Anglo-American Working Group Report on Covert Action in Syria, 1957 ." *Intelligence and National Security*, 2004: 401-415.
- Kinzer, Stephen. *All the Shah's Men: An American Coup and the Roots of Middle East Terror*. New Jersey: John Wiley & Sons, 2003.
- Little, Douglas. "Mission Impossible: The CIA and the Cult of Covert Action in the Middle East." *Diplomatic History*, 2004: 663-701.
- Mawby, Spencer. "The clandestine defense of empire: British special operations in Yemen 1951–64." *Intelligence and National Security*, 2002: 105-130.
- McMahon, Paul. "Covert Operations and Official Collaboration- British Intelligence's Dual Approach to Ireland During World War II." *Intelligence and National Security*, 2003: 41-64.
- Ransom, Henry Howe. "Covert Intervention". In *Intervention into the 1990s: U.S. Foreign Policy in the Third World*, by Peter J Schraeder, 113. Boulder&London: Lynne Rienner Publishers, 1992.
- Roosevelt, Kermit. *Countercoup: The struggle for the control of Iran*. New York: McGraw Hill, 1979.
- Scott, Len. "Secret Intelligence, Covert Action, and Clandestine Diplomacy." *Intelligence and National Security*, 2010: 322-341.
- Shulsky, Abram N., and Gary J. Schmitt. *Silent warfare: understanding the world of intelligence*. Washington D.C.: Potomac Books, 2002.
- Thomas, Evan. *The Very Best Men: The Daring Early Years of the CIA*. New York: Simon&Schuster, 2006.
- Wagner, Steve. "British Intelligence and the 'Fifth' Occupying Power: The Secret Struggle to Prevent Jewish Illegal Immigration to Palestine." *Intelligence and National Security*, 2014: 698-726.
- Weiner, Tim. *Legacy of Ashes: The history of the CIA*. New York: Doubleday, 2007.
- Wirtz, J. James, and Loch K. Johnson. *Intelligence: The Secret World of Spies: An Anthology*. Oxford: Oxford University Press, 2004.

Ulusal Güvenlik Politikalarının Oluşturulmasında Stratejik İstihbaratın Önemi

Halil ÜLKER*

Özet

Soğuk Savaş sonrasında hızla küreselleşen dünya aynı zamanda küçülmeye de başlamıştır. Pek çok kavram yapısal değişikliklere uğramıştır. Bu kavramlardan birisi de ulusal güvenliktir. Ulusal güvenlik eskiden olduğu gibi salt askeri kavram olmaktan çıkmış, ülkelerin refah seviyeleri, demografik, sosyal, ekonomik, ticari, kültürel yapılarını da içeren geniş tabana yayılan bir kavram haline almıştır. Bu durumda ülkelerin ulusal güvenlik politikalarının hazırlanması için de yeni bir yapıya ihtiyaç duyulmuştur. Bu yapı politik karar alıcılara objektif kaynak sağlayacak olan stratejik istihbarat kurumlarıdır. Günümüz dünyasında artık stratejik istihbarat ile ulusal güvenlik politikaları birbirinden ayrılmaz yapıdadır. İstihbaratın en gelişmiş hali olan stratejik istihbarat, devletlerin tepki verebilme sürelerini kısaltmış ve kabiliyetlerini artırmıştır. Bu da günümüz dünyasında devletlerin var olabilmemesinin önemli bir şartıdır. Bu çerçevede bu makalede ulusal güvenlik politikalarının oluşumunda stratejik istihbaratın önemi irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, İstihbarat, Stratejik istihbarat, Ulusal güvenlik

The Importance of Strategic Intelligence in Creating National Security Policies

Abstract

After the Cold War time, the world has begun to shrink same time while globalizing rapidly. Therefore many concepts underwent an ontological change in parallel with these changes. One of t is national security. So, The National Security concept has been deepened by social, economic, and cultural dimensions instead of understanding military matters only. Besides, new requirements and structures emerged such as intelligence for the preparation of national security policies. These strategic intelligence institutions provide objective information for decision-makers, and this symbiotic relationship is inseparable from each other. Strategic intelligence, which is the most advanced form of intelligence, has shortened the reaction time of states and increased their capabilities. So, this is crucial for the existence of states in today's world. In this context, this article examines the importance of strategic intelligence in the formation of national security policies.

Keywords: Intelligence, National security, Security, Strategic intelligence

1. Giriş

Güvenlik, dünyanın varoluşundan beri insanlığın en temel ihtiyacıdır. Küreselleşen dünyada yüksek refah seviyesine sahip, gelişmiş toplumlar ulusal güvenlik kavramını önemsemiş toplumlardır. Bunlar güvenlik ikilemi yaşamayan, kendi güvenliklerini, ulusal

* Bağımsız Araştırmacı, Türkiye, efrasyap77@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6750-7808

Date of Arrival: 11.01.2022– **Date of Acceptance:** 25.04.2022, **DOI:**10.53451/ijps.1056346

çıkarlarını korurken özgürlüklerinden ve yaşantılarından asgari seviyede tavizler veren toplumlardır. Bu durumu, güvenlik stratejilerini ve politikalarını doğru veriler ışığına geliştirmelerine borçludurlar.

Barry Buzan; dünya genelinde ülkelerin kurguladığı ve takip ettiği güvenlik politikalarının, kendi ulusal güvenlik politikalarıyla, gerek müttefik gerekse de hasım ülkelerin uluslararası güvenlik politikalarının bir karışımı görünümünde olduğunu belirtmektedir¹. Stratejik istihbarat, diğer istihbarat türlerinden farklı olarak; ekonomi, politika, sosyal ve toplumsal çalışmalar, siber çalışmalar gibi çok geniş bir tabana etki eder. Bu nedenle karar alıcıların büyük resmi görmeleri ve geleceğe dair uzun soluklu politikalar hazırlamalarında en etkili yardımcılarıdır². Bu da stratejik istihbaratın ülkelerin ulusal güvenlik boyutundaki çalışmaları için önemli en projeksiyon sayılmasının nedenidir. Stratejik istihbarat ve ulusal güvenlik kavramları toplumların gelişmişlik düzeylerine göre farklılık arz etmektedir. Gelişmiş toplumlarca oluşturulan devletlerde; tam bağımsızlık, vatandaşların yüksek refah seviyesine sahip olması, güçlü bir adalet sisteminin olması, rakipleri, müttefikleri hakkında detaylı bilgiye sahip olması en önemli başarı unsurlarıdır. Bu bağlamda, stratejik istihbarat kavramının ülkelerin dış politikası ile alakalı bir kavram olmasının dışında, ülkelerin hazır oluş, tedbirli oluş ilkesinin yegâne unsuru olduğu görülmektedir. Barış zamanında gerek müttefikleri, gerekse de hasımları ile alakalı çok geniş yelpazede, son derece titiz bir şekilde derlenen objektif verilerden yola çıkılarak hazırlanan ulusal güvenlik politikaları toplumların varoluşlarının ve devletlerin yaşayışının temel ilkesi haline gelmiştir.

Bu çalışmada ülkelerin ulusal güvenlik politikalarının oluşturulmasında stratejik istihbaratın önemi irdelenmektedir. Bu irdeleme üç temel soru üzerine odaklanmıştır. Çalışmada öncelikle stratejik istihbaratın ne olduğu sorusuna cevap aranmaktadır. Bu bağlamda stratejik istihbaratın analizci ülkelere ne gibi avantajlar sağlayabileceği sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Stratejik istihbaratın ülkelere sağlayabileceği avantajların ulusal güvenlik politikaları hazırlanmasında karar alıcılara ne gibi kolaylıklar sağlayacağı ve ulusal güvenlik politikalarının hazırlanmasında ne gibi öneme haiz olduğu tartışılmıştır.

¹ Barry Buzan, *People, States and Fear: The National Security Problems in International Relations*, (Chicago: The University of North Carolina Press, Ill. 1983), 219.

² Bruce D. Berkowitz ve Allan E. Goodman, *Strategic Intelligence for American National Security*, (New Jersey: Princeton University Press, 1991), 4.

2. İstihbarat ve Stratejik İstihbarat

Pek çok toplumda genel olarak korkulan, gizemli, gizli saklı aynı zamanda havalı kabul edilen istihbarat kavramı çeşitli dönemlerde yapısal değişiklikler gösterse de, bilinen tarihten itibaren vardır ve devletlerin yaşamında hayati öneme sahiptir. Antik Yunan düşünürlerinden Platon devletin bir çeşit büyütülmüş insan olduğundan bahsetmektedir³. Bu bağlamdan yola çıkarsak; devletler büyütülmüş insanlar ise, istihbaratı da insanın duyu organlarına benzetmek yanlış bir yorum olmayacaktır.

İstihbarat kavramı zaman içinde anlamsal ve yapısal değişikliklere uğramıştır. Devletlerin de insanlar gibi karakterleri vardır.⁴ Bu nedenle Türkçede “bilgi toplama, haber alma”⁵ anlamına gelen kavram, İngilizcede “algılama, öğrenme, anlama ve bilme gücü” anlamına gelen *intelligence* kelimesiyle,⁶ Arapçada ise “haber verme, bildirme” anlamına gelen مخابرات (muhaberat) kelimesiyle anlatılmaktadır.⁷ Devletleri oluşturan milletlerin karakteristik yapılarından kaynaklı olarak farklı cümlelerle anlatılan kavram Türkçede malûmatın derlenmesi olarak algılanırken, İngilizcede malûmatın değerlendirilmesi⁸, Arapçada ise malûmatı bildirme, iletme olarak algılanmaktadır.

Genel olarak alanyazındaki tanımlara göz atılacak olursa kavramın zaman içinde küçük değişiklikler yaşadığı ve ortak bir tanımın olmadığı anlaşılacaktır. Eski dönemlerde ve antik çağlarda askeri operasyonlarda kılık değiştirme, gizli mesaj gönderme olayları istihbarat faaliyetleri olarak tanımlanmıştır.⁹ Antik çağın ardından Sun Tzu tarafından kaleme alınan ünlü Savaş Sanatı adlı eserin on üçüncü bölümü casusluk ve istihbaratı anlatmaktadır. Tzu, savaşların iyi bir istihbarat ile kazanılabileceğini, bunun için de yöresel, iç, devşirme, hükümlü ve hayatta kalan casuslar olmak üzere beş farklı casus türünden yararlanılabileceğini yazmıştır.¹⁰ Buradan eski çağlardaki istihbarat anlayışının daha çok savaş üzerine olduğu anlaşılmaktadır. Modern dönemde ise istihbarat kavramı yapısal değişime uğramıştır. 18.

³ Platon, *Devlet*, çev., Sabahattin Eyüpoğlu; Mehmet Ali Cimcoz, 3. Baskı, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975), 38-39.

⁴ İbid, s.125.

⁵ TDK, *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, (Ankara: Akşam Sanat Okulu Matbaası, 2005), 989.

⁶ Oxford, *Oxford advanced learner's dictionary of current English*, 3. Baskı, (London: Oxford University Press, 1974), 444.

⁷ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, (İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995), 213.

⁸ Ümit Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, 11. Baskı, (Ankara: Kripto Yayınları, 2016), 16.

⁹ Merve Seren, *Stratejik istihbarat ve ulusal güvenlik*, (Ankara: Orion kitabevi, 2017), 99.

¹⁰ Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, çev., Adil Demir, 3. Baskı, (İstanbul: Kastaş yayınları, 2008), 83-85.

yüzyıldan birinci dünya savaşına kadar geçen süreçte kurumsallaşan istihbarat 20. yüzyılda önemini artırmıştır. Özellikle Soğuk Savaş döneminde istihbarat elemanlarının öneminin artması nedeniyle bu yüzyıla *casuslar yüzyılı* denilmiştir.¹¹

Modern dönemlerdeki tanımlara bakacak olursak; Warner istihbaratı salt bilgi olarak görmemiştir. O, istihbaratı; bir ülkenin/kurumun önceden bilinmesi gerektiğini düşündüğü bütün konular ile alakalı olan bilgileri toplayarak hazır hale getirmesi ve bu bilgilere uygulama kapasitesi kazandırılması şeklinde tanımlamaktadır.¹² Kent ise, başarıya ulaşması istenilen eylemin temel dinamiklerini oluşturacak olan en doğru bilgiye/cevaba ulaşma çabası olduğunu yazmıştır.¹³ Shulsky ve Schmitt ise tanım yaparken, gizliliğin istihbaratın en önemli özelliği olduğunu vurgulamıştır.¹⁴ Minix ve Hawley, istihbarat için toplanan bilgilerin hızlı ve doğru olmasının önemine değinmiş, bu durumu da istihbari bilgiyi kullanacak olan yöneticilerin doğru karar almalarının zamanında gelen kaliteli bilgiye bağlı olduğunu belirterek açıklamıştır.¹⁵ İstihbarat tanımını yaparken haber alma ile istihbaratın farkına değinen Erkan ve Dilmaç ise, istihbaratı belirli bir konuda elde edilen bilgi (haber) değil de, daha çok bu bilgilerin işlenmesi, yorumlanması olarak tanımlamaktadır.¹⁶

Sonuç olarak görülmektedir ki farklı istihbarat tanımları vardır, ancak ortak bir tanım yapmak oldukça zordur. Kültürler toplumların karakterlerini oluşturur. İstihbaratın kavramsal tanımının değişmesinin ana sebebi de toplumlar arasındaki kültürel değişimlerdir. Ancak bütün canlılarda olan, çevreyi ve düşmanı merak etme içgüdüğü ile canlıların çevresinde yaşanan hadiselerle alakalı bilgi edinme ihtiyacı asla değişmemektedir. Bu durumda kavramın tanımında her ne kadar kültürel, karakteristik ve zamansal farklılıklar olsa da istihbarat bütün toplumlar için zaruri bir ihtiyaç olarak kalacaktır.

3. İstihbaratın Temel İlkeleri

Soğuk Savaş sonrası hızla küreselleşen dünyada istihbarat faaliyetleri yapısal değişime uğramıştır. Günümüzde internet başta olmak üzere iletişim ve bilgiye ulaşımın çok kolay olması, ortaya çıkan ve işlenmesi gereken bilginin yoğunluğu nedeniyle istihbarat, haber alma

¹¹ Ümit Özdağ, Op.cit., s.159

¹² Michael Warner, "Wanted: a definition of intelligence" *Studies in intelligence* 46, no. 9 (2002):15.

¹³ Sherman Kent, *Stratejik istihbarat*, çev., Yasemin Özbek- Şermin Arıca, (Ankara: ASAM yayınları, 2003), IX.

¹⁴ Abram N. Shulsky ve Gary J. Schmitt, *Slilent Warfare*, (Washington: Brassey'e Press, 1993), 122.

¹⁵ Dean A. Minix ve Sandra Hawley, *Global Politics*, (Belmont : West/Wadsworth Publishing, 1998), 326.

¹⁶ Muzaffer Erkan ve Sabri Dilmaç, *Devlet, güvenlik ve istihbarat*, (Ankara: EGM, İDM yayınları, 2001), 176.

örgütlerinin tekelden çıkararak strateji enstitüleri gibi kurumlarla paylaşılır olmuştur. Ancak bu durum istihbaratın genel hatlarında ve ilkelerinde değişime neden olmamıştır.

İstihbaratın temel ilkelerini kısaca şu şekilde açıklayabiliriz: ¹⁷

a. İstihbarat hızlı olmalıdır. Ulaşılan veya değişen her türlü bilgi çok hızlı bir şekilde karar alıcı makama iletmeli ve politika oluşumunun geç kalınmışlık sonucu sekteye uğraması engellenmelidir.

b. İstihbarat, kesin ve doğrulanmış bilgilerden oluşmalıdır. Karar alıcıların politika hazırlama esnasında zaman kaybetmesini engellemek için oluşabilecek muhtemel senaryolar kesin bilgi aracılığıyla giderilmelidir.

c. İstihbarat, karar alıcıların bilgi istediği doğrultuda hazırlanmalıdır. Karar alıcıların politika hazırlamada tam olarak ihtiyacını karşılayabilecek, amaca uygun halde düzenlenmelidir.

d. İstihbarat, çok taraflı müdahaleler sonucu değişen verilerin analizinde esnek öngörülerle hazırlanabilmelidir.

e. İstihbarat şüpheci bir yaklaşımla, yaratıcı bir zekâyla ve yenilikçi bir ekip ile hazırlanmalıdır.

f. İstihbarat faaliyeti, objektif olmakla birlikte tam adanmışlık gerektiren bir faaliyettir.

g. İstihbarat salt düşmanı izleme faaliyeti değildir. Aynı zamanda düşmanın senin hakkında bilgi sahibi olmasının önüne geçilmelidir. Bu durumda istihbarat aynı zamanda düşman istihbaratına karşı koyma faaliyetidir de denilebilir.

3.1. İstihbarat Türleri

İnsani, fotoğraf, sinyal nükleer, radar, akustik, izleme başta olmak üzere çok farklı tekniklerle bilgi derleme ve değerlendirme işi olan istihbarat; Goldman'a göre üç ana türde icra edilmektedir. Kısaca bunlar; daha çok askeri nitelikte ve spesifik bir hedefe yönelik olan *operasyonel istihbarat*, devam etmekte olan bir operasyonu desteklemek maksatlı kısa vadeli olarak icra edilen *taktik istihbarat*, düşman devlet veya örgütle alakalı siyasi, sosyolojik, ekonomik, askeri fırsat ve tehditlerin araştırıldığı ve karar alıcıların politika hazırlamasında kritik öneme haiz bilgilerin ortaya konulduğu *stratejik istihbarat* olarak özetlenebilir.¹⁸ Özdağ,

¹⁷ Ümit Özdağ, op.cit, 35-40.

¹⁸ Jan Goldman, *Words of intelligence a dictionary*, (Oxford: The Scarecrow Press, 2006), 83.

çalışmasında bunlara bir de üç istihbarat türünün birleştiği entegre istihbarat türünü eklemiştir.¹⁹

3.2. Kavram Olarak Stratejik İstihbarat

Stratejik istihbarata tarihte ilk olarak Sun Tzu'nun Savaş Sanatı adlı eserinde denk gelinmektedir. Geçmişte Mısır, Hint, Pers, Moğol ve Türk uygarlıklarında da stratejik istihbarat kabul edilebilecek uygulamalar yapıldığı bilinmektedir²⁰. Modern anlamda kavramın kurumsallaşmasını sağlayan, yönetsel kurucularından en önemlisinin Sherman Kent olduğu kabul edilmektedir. Kent, aynı isimli eserinde kavramı, karar alıcıların politika oluşturmada diğer devletler hakkında sahip olmaları gereken bilgi türü olarak açıklamıştır.²¹ McDowel'a göre ise stratejik istihbarat; bir ülkedeki karar alıcıların, planlayıcıların ve uygulayıcıların politika ve hedeflerini belirlemelerine yardımcı olabilecek risklerin ve fırsatların detaylı araştırılmasıdır.²² Russel'e göre barış zamanlarında yapılan önemli bir istihbarattır. O, stratejik istihbaratın ülkelerin ulusal güvenlikleri için politika hazırlamalarında, hedefin güçlü ve zayıf yönlerinin bilinmesine ilişkin yürütülen ve en kapsamlı istihbarat türü olduğunu yorumlamaktadır.²³

Stratejik istihbaratın karar alıcı mekanizmaya sağladığı desteği Yılmaz şu şekilde anlatmıştır:²⁴

a. Stratejik istihbarat, terör faaliyetleri ile sıcak savaşa kadar uzanacak olan ve devletlerin ulusal güvenlikleri açısından birinci derecede tehdit oluşturabilecek gelişmelerin önceden öğrenilmesini ve önleme faaliyetlerinin icrasını sağlar,

b. Stratejik istihbarat, düşman ülke veya örgüt içinde örtülü operasyonlar düzenlenmesini, düşman ülke liderlerinin veya lider kadrolarının etkilenmesini, oluşabilecek çeşitli çatışma ortamlarının diplomatik yollarla veya operasyonel müdahalelerle engellenmesini

¹⁹ Ümit Özdağ, *age*, 140.

²⁰ İbid, 42-45

²¹ Sherman Kent, *agm*, 11.

²² Don McDowel, *Strategic intelligence: A handbook for practitioners, managers and users*, (Maryland: The Scarecrow Press, 2009), 5.

²³ Richard L. Russel, *Sharpening strategic intelligence: why the CIA gets it wrong and what needs to be done to get it right*, (New York: Cambridge University Press, 2007), 5.

²⁴ Sait Yılmaz, "Ulusal güvenlik ve istihbarat: Türkiye ve ABD üzerine kavramsal bir çerçeve", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2005), 129-130.

kolaylaştırır. Bu tip konularda yürütülecek her türlü müzakere ortamında sahibine yardımcı olur,

c. Stratejik istihbarat, küresel çapta ve her dalda oluşacak yeni teknolojik gelişmelerin kaydedeceği ilerlemeyi ve bu ilerlemenin yönünü tayin eder. Stratejik istihbaratı üreten ülke için oluşabilecek fırsatlar ile tehditleri değerlendirmeye yardımcı olur,

d. Stratejik istihbarat, ülkelerin ulusal güvenliği için hayati öneme sahip olan kontrespiyonaj (İKK) faaliyetlerinin yönünü tayin etmeye yardımcı olur.²⁵

Görüldüğü üzere stratejik istihbarat; ülkelerin karar alıcı mekanizmalarının politika oluşturabilmesi için stratejik bilgi derleme işidir. Burada önemli olan stratejik bilgi kavramını doğru tanımlayabilmektir. Kent kavramı kurumsallaştırdığı çalışmasında; stratejik bilgiyi açıklarken ülkenin coğrafi konumu, siyasi yapısı ve ülkeyi yöneten siyasetçi ve diplomatların biyografilerini, ülkenin demografik yapısını, ekonomik yapısını, ülkenin ana ve önemli ulaşım hatlarını (kara, hava, deniz ve demir yolları ile ülke içindeki su yolları, limanlar vs), jeopolitiğini, askeri ve operasyonel durumunu ve ülkenin yeraltı, yer üstü zenginlik kaynaklarını genel olarak içermesi gerektiğini belirtmiştir²⁶. Bütün bu tanımlamalardan yola çıkacak olursak stratejik istihbaratın bir ülkenin iç ve dış politikada, ulusal güvenliğini, menfaatlerini koruması amacıyla gücünü en ekonomik, en etkili şekilde kullanmasına yardımcı olmak amacıyla; kurumlar, kuruluşlar tarafından yürütülen profesyonel faaliyet olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Stratejik istihbaratı diğer istihbarat türlerinden ayıran en önemli etmen, stratejik istihbaratın amacı barıştan itibaren ulusal güvenliği sağlamak için hazırlık yapmak, olası askeri ya da politik çatışma durumlarında ise negatif etkiyi en aza indirmektir.

3.3. Stratejik İstihbaratın Temel Özellikleri

Küreselleşen dünyada; sosyal medya, internet açık kaynakları dolayısıyla iletişimin ve haber almanın son derece kolay olduğu aşikârdır. Stratejik istihbarat da büyük ölçüde açık kaynaklardan elde edilir.

Özdağ, stratejik istihbaratın karşı devleti yöneten kişi ve kadrolarla alakalı biyografik çalışmaları, ülkenin jeopolitiğini, coğrafyasını, ulaşımını, sosyolojik ve ekonomik yapısını, halkın moral ve ahlak durumunu, ülkenin teknoloji alanındaki yatırımlarını ve gelişmelerini

²⁵ Sait Yılmaz, "Ulusal güvenlik ve istihbarat: Türkiye ve ABD üzerine kavramsal bir çerçeve" , (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2005), 129-130.

²⁶ Sherman Kent, Op.cit, s.9.

içerdiğini belirtmiştir.²⁷ Buradan anlaşılacağı üzere stratejik istihbarat ulusal güvenlik politikaları ve dış politika oluşturma çalışmalarında istihbarat ile sistem arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Stratejik istihbarat tamamen şahsına münhasır bir araştırma ve analiz yöntemidir. Taktik veya operasyonel istihbarattan tamamen farklı bir yapıda olan stratejik istihbarat: spesifik bir hedefe ya da operasyona yönelik değil, tamamıyla sorunun kaynağına yönelik, resmin bütününe bakmaya yarayan, zamana yayılarak uzun vadeli yürütülen çözümlerle ilgilidir.²⁸

Stratejik istihbarat; yukarıda belirtildiği gibi daha çok açık kaynak verilerini kullanarak zararlı (yıkıcı, bölücü) faaliyetlerin engellenmesi, ulusal politikaların daha etkin şekilde hazırlanabilmesi ve korunabilmesi amaçlarına yönelik olarak iki şekilde kullanılır.²⁹ Stratejik istihbarat sayesinde politika hazırlamakla yükümlü karar alıcılar, ülkeye yönelik silahlı saldırı hatta sıcak savaşa kadar uzanabilecek olan, ülke çıkarlarını riske sokabilecek tehditkâr gelişmeleri önceden fark eder. Stratejik istihbarat, karar alıcıların planladığı örtülü askeri ya da politik operasyonları düzenlemeye, yabancı liderleri veya lider ile birlikte çalışan kadroları etkilemeye, ülkeler arasındaki çatışmalara diplomatik ve askerî yollarla müdahale etmeye veya bunları engellemeye yardımcı olur. Rakip ülkelerdeki yeni teknolojik gelişmelerin gidebileceği yönü, oluşturabileceği fırsat ve tehditleri öngörmeye katkıda bulunur. Stratejik istihbaratın en önemli özelliklerinden birisi de karşı istihbaratın yönünü belirlemeye yaramasıdır. Burada anlatılan temel özellik üzerinden stratejik istihbaratın sadece devletler tarafından ve devlet yöneticileri için gerçekleştirildiği düşünülebilir. Ancak, stratejik istihbarat sadece ülkeler için değil aynı zamanda büyük şirketler için de son derece faydalıdır.³⁰

4. Uluslararası İlişkilerde Güç-Güvenlik İlişkisi

Dünya genelindeki pek çok dilde kabiliyet olarak tanımlanan güç kavramı uluslararası ilişkilerin en temel dinamiklerinden birisidir. Kavram Türkçede *bir etki yapabilme veya etkiye direnebilme* anlamında kullanılıyorken, İngilizcede *insanları ve olayları kontrol edebilme*, İspanyolcada ise *bir şeyi herhangi bir engele takılmadan hızlıca yapabilme* anlamına

²⁷ Ümit Özdağ, “Stratejik İstihbarat”, *Avrasya Dosyası Dergisi* 8, no. 2 (2002): 134.

²⁸ Don McDowel, Op.cit. s,5-21.

²⁹ Elvin Abdurrahmanlı, “İstihbarat teşkilatlarının terör örgütlerine sızması: İRA örneği”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Üniversitesi, 2018), 35.

³⁰ Ümit Özdağ, Op.cit., s.114.

gelmektedir.³¹ Kavramı uluslararası ilişkiler alanyazınına sokan ise realist okuldur.³² Güç; kavramsal olarak evrensel bir tanıma sahip değildir. Fen bilimleri kendi alanlarında güç tanımını kesin olarak yapabilmektedir. Ancak sosyal bilimlerde, özellikle de uluslararası ilişkilerde üzerinde uzlaşmış ortak bir güç tanımı henüz yoktur³³. Kavram realistler arasında da farklı anlamlara sahiptir. Realistlerce askeri, ekonomik, teknolojik, diplomatik olarak ayrıştırılan güç kavramı devletlerin karşılaştırılmasında da kullanılır. Realizm, güç kavramını açıklarken şu varsayımlardan hareket eder:³⁴

a. Realizme göre insan doğası, bencillik ve açgözlülükle tanımlanır.

b. Realizme göre siyaset, insan faaliyetlerinin güç ve zorlanma tarafından şekillendirilmiş bir alandır. Devletler güç temelli küresel aktörlerdir. Küresel düzen ise devletlerarasındaki güç dağılımı tarafından şekillendirilmiştir.

c. Bu iki temel çıkarım bağlamında realizm, devletleri, güvenliği bütün konulardan daha öncelikli hale getiren, bencil, çıkarlarına ve hayatta kalma konularına öncelik veren yapı olarak düşünür. Aynı zamanda devletlerin anarşi bağlamında hareket ettiğini, bu yüzden de kendi başlarının çaresine bakmak zorunda olduklarını varsayar.

d. Realizme göre devletlerarasındaki güç dengesi, savaştan kaçınmayı sağlayan ve istikrarı güvence altına alan temel araçtır.

Morgenthau, devletlerin elzem ulusal çıkarının ve dış politikalarının en önemli aracının güvenli bir şekilde varlığını devam ettirmek olduğunu söyler.³⁵ Buzan, güvenliğin doğası gereği ortak bir tanımının olamayacağını anlatır.³⁶ Güvenlik için *tıpkı sevgi, özgürlük ve güç kavramları gibi tartışmaya açık, oldukça muğlak* bir kavramdır demektedir. Baldwin, güvenlik kavramını tanımlamaya çalışırken muğlak, tartışmalı ya da tanımsız yerine, *kolayca karıştırılabilen ve yeterli şekilde açıklanmamış olan bir kavram* demiştir. Tanımlamanın *kimin için ve hangi değerler için* sorularının sorulması ve bu sorulara verilecek cevaplara göre yapılması gerektiğinden bahsetmiştir.³⁷

³¹ Mürsel Bayram, *Güç ve kimlik perspektifinden Çin-Afrika ilişkileri*, (Ankara: Savaş Yayınevi, 2018), 15.

³² Deniz Ülke Arıboğan, *Globalleşme senaryosunun aktörleri*, İstanbul: Der Yayınları, 1997), 17.

³³ Mürsel Bayram, Op.cit, s.16.

³⁴ Andrew Heywood, *Küresel Siyaset*, (Ankara: Adres Yayınları, 2016), 41.

³⁵ Hans Morgenthau, *Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi*, çev., Baskın Oran, Ankara: Siyasi Bilimler Türk Derneği Yayınları, 1970, s. 12,13.

³⁶ Barry Buzan, *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post- Cold War Era*, (Essex: ECPR Press, 1991), 7.

³⁷ David Allen Baldwin, "The Concept of Security", *Review of International Studies* 23, no. 1 (1997): 13.

Realist görüş, güvenlik nedir sorusuna güç kavramı etrafında cevap vermiştir. Zira realist görüşe göre devletler arası mücadele, bir güç (iktidar) mücadelesinden ibarettir. Bu pencereden bakacak olursak güvenliğin güç kavramının uzantısı olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda bir devletin güvenlik ile alakalı kaygılarını azaltmasının yegâne yolunun, gücünü artırmak olduğu gerçeğinin ortaya çıktığını görürüz. Bununla birlikte bir devletin kendi güvenliğini sağlayabilmek maksadıyla gücünü artırmak isteği, diğer devletlerin güvenlik endişelerini tetikleyeceği için ortaya güvenlik ikilemi çıkacaktır. Güvenlik ikilemi modeline göre kendi güvenlik kaygılarından dolayı güç artırımı yoluna giden devletler mevcutta veya potansiyelde düşman olduğu devletlerin güvenliğini tehdit etmektedir.³⁸ Uluslararası sistemin anarşik yapısından dolayı devletler birbirleri için sürekli olarak tehdit oluşturmaktadır ve birbirleriyle çatışmaya yatkındırlar. Devletler arasındaki güç dengesini, dolayısıyla da çatışma ve tehdit ortamını düzenleyecek bir kurum, uluslararası sistemde henüz bulunmamaktadır. Kenneth Waltz, devletler arasındaki güç-güvenlik ilişkisinin ve güvenlik ikileminin sadece askeri çatışma olarak düşünülmemesi gerektiğini belirtmiştir. Waltz'a göre, ekonomi ve devletlerin ekonomik güvenliği de güç-güvenlik ilişkisi bağlamında, devletlerin birbiriyle münasebetlerinde belirleyici rol oynamaktadır.³⁹

4.1. Güvenlik ve Ulusal Güvenlik

Güvenlik, insanlığın var oluşundan günümüze kadar geçen süreçte en çok ihtiyaç duyulan kavramlardan birisidir. Modern anlamda güvenlik ile alakalı çalışmaları sistematik hale *Kopenhag Okulu* getirmiştir. Güvenlik kavramını salt güç bağlamından çıkartarak göç, suç, bireysel güvenlik, çevresel güvenlik gibi konuları da güvenlik çalışmalarına dâhil eden Kopenhag okulu, güvenliğin sığ bir düzeyde ele alınarak izole edilemeyeceğini ortaya koymuştur.⁴⁰ Kopenhag Okulu tarafından düzenlenen yeni güvenlik kavramına alanyazında *genişletilmiş güvenlik* denilmektedir. Genişletilmiş güvenliğin beş boyutu bulunmaktadır. Bunlar, siyasal güvenlik, askeri güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik ve çevre güvenliğidir.⁴¹

³⁸ Tayyar Arı, *Uluslararası ilişkiler teorileri*, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2002), 126-136.

³⁹ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, (Londra: Waveland press, 1979), 146-160.

⁴⁰ David Allen Baldwin, *Güvenlik Kavramı*, çev., Çiğdem Şahin, Uluslararası Güvenlik Sorunları, (Ankara, ASAM Yayınları, 2004), 5.

⁴¹ Atilla Sandıklı ve Bilgehan Emeklier, "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm", *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, der., Atilla Sandıklı, (İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2012), 46.

Güvenlik kavramının gelişimi her ne kadar 1970'lerden itibaren başlamış olsa da,⁴² kavramın değişiminde soğuk savaşın bitmesi ve küreselleşme asıl etkiye sebep olmuştur. İlk olarak 1'nci Dünya Savaşı'nda konuşulmaya başlanan, devletler açısından önemli olan ulusal güvenlik kavramı, akademik çevrelerde ise 2'nci Dünya Savaşı'ndan sonra konuşulmaya başlanmıştır. Geleneksel açıdan bakıldığında ulusal güvenliğin devlet nazarında korunması gereken ana değerler olan bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü içerdiği görülmektedir.⁴³ Güvenlik tanımından yola çıkarak ulusal güvenliği tanımlayacak olursak; devletin varlığını ve refahını sağlaması, bunlara yöneltilmiş tehditlere karşı tedbir alması, milli kimliğin, toplumsal değerlerin korunması yoluyla ulusal çıkarların gerçekleştirilmesidir denilebilir.⁴⁴

4.2. Kavram Olarak Ulusal Güvenlik

Ulusal Güvenlik kavramı, 2'nci Dünya Savaşı sonrasında Ekim 1947 tarihinde dönemin ABD kongresinde çıkartılan ulusal güvenlik yasasıyla dünya genelinde duyulur olmuştur⁴⁵. En yalın ifadeyle ulusal güvenlik kavramı devletin kendisi ve vatandaşlarının güvenliğini sağlaması durumudur. Kavramın devletlerin sorumluluğunda olması ise 1948 Vestfalya Anlaşması'na dayanır.⁴⁶ Alanyazını taradığımızda genel olarak güvenlik ile ulusal güvenlik kavramlarının benzer şekilde tanımlandığını görürüz. Güvenlik sadece bir devletin milli çıkarları, refahı, bağımsızlığı ile alakalı hale geldiği zaman, o devletin ulusal güvenliği olarak tanımlanmaya başlar. Ulusal güvenlik doğrudan bir kavram olmaktan ziyade devletler tarafından oluşturulan bir politikayı işaret etmektedir. Zira uluslararası ilişkilerde devletlerin ulusal güvenlik politikalarının konuşulmaya başlanması kavramın ortaya çıkmasının akabinde olmuştur.⁴⁷ Soğuk Savaş öncesinde ABD ve müttefiklerince Amerikan ideolojisi halini alan kavram, Soğuk Savaş sonrasında bu durumdan kurtulmuştur. BM bünyesinde yeniden tanımlanan kavram; daha çok liberal ve insan merkezli hale gelmiştir. Kavram, BM tarafından yapılandırılan yeni haliyle ekonomik güvenlik, sağlık güvenliği, gıda güvenliği, bireysel

⁴² Ken Booth, "Güvenlik ve Özgürleştirme", *Avrasya Dosyası Güvenlik Bilimleri Dergisi Özel Sayısı 9*, no. 2 (2003), 58.

⁴³ David Allen Baldwin, Op.cit, 13.

⁴⁴ Ali Bilgin Varlık, "Ulusal Güvenlik", *21'inci Yüzyılda Prens: Devlet ve Siyaset Yönetimi*, der., Ümit Özdağ, (Ankara: Kripto Yayınları, 2012), 613.

⁴⁵ Fikret Birdişi, "Ulusal güvenlik kavramının tarihsel ve düşünsel temelleri", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 31, no. 2 (2011), 151.

⁴⁶ John Baylis, "Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı", *Uluslararası ilişkiler dergisi, güvenlik özel sayısı 5*, no. 18, (2008): 71.

⁴⁷ Arnold Wolfers, "National security: as an ambiguous symbol, political science quarterly", *Theories of International Relations* der., David A. Baldwin, (London: Routledge Press,1952), 482.

güvenlik, toplumsal güvenlik, çevresel güvenlik, politik güvenlik şeklinde yedi alt bölümden oluşmuştur.⁴⁸ Bu durumun en büyük sebebinin Soğuk Savaş sonrasında uluslararası ilişkilerde küreselleşmeden yararlanan devlet dışı aktörlerin etkinliklerini hızla artırması, dünyanın çok kutuplu hale gelmesi ve ulus devlet yapılarının politika kurucularca gözden geçirilmesi, bölgesel çatışmaların ve genel olarak istikrarsızlığın artması olduğu söylenebilir. Bu noktadan itibaren kavramın devletlerin geleceğini güvence altına alan, her devletin önemle üzerinde durduğu ve kendi çıkarları adına politikalar geliştirdiği hâkim faktör konumunu daha da genişletmiştir.⁴⁹

4.3. Ulusal Güvenliğin Çok Boyutluluğu

Hızla küreselleşen, iletişimin her türüsünün insanların cebine girdiği, aktörlerin, tehditlerin ve kurumların çoğaldığı dünyada, ulusal güvenlik kavramının da sığ kalması beklenemez. Çünkü insanların ihtiyaçları değiştikçe ve arttıkça, insanların güvenlik kaygıları da değişerek artmaktadır. Bu durumda insanların güvenliğini sağlamakla yükümlü yapı olan devletlerin hazırlayacağı ulusal güvenlik politikaları da yeniden değerlendirilmeli ve geliştirilmelidir.

Bu nedenle günümüz modern dünyasında herkese göre, daha kapsayıcı ve kabul edilebilir bir güvenlik anlayışı zaruret haline gelmiştir.⁵⁰ Modern dünyada kavramın ilk dönemlerindeki gibi yalnızca tehdit merkezli, daha çok askeri olan yaklaşımlar, çapraşık hale gelen günümüz dünyasında çeşitli alt dallarla çok geniş bir yelpazeden risk ve fırsat değerlendirmeleri de ulusal güvenliğin kapsamına girmiştir. Bu nedenle de kavram derinlik kazanarak karmaşık ve çok boyutlu bir hal almıştır.

Weber devleti tanımlarken meşru, fiziksel güç kullanma yetkisine sahip insan topluluğu demektedir.⁵¹ Modern dünyadaki güvenlik çalışmalarının merkezinde insan vardır. Ancak bu durum devlet güvenliğini ortadan kaldırmaz. Aksine bireyin güvenliğinin sağlanması devletin ulusal güvenliğinin sağlanması anlamına gelecektir. Burada ulusal güvenliğin çok

⁴⁸ UNDP *Human Development Report*, (NY: Oxford University Press,1994), 24.

⁴⁹ Eser Karakoç, “Türkiye’nin uluslararası güvenlik stratejileri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, 2008), 24.

⁵⁰ Pınar Bilgin, “Güvenlik çalışmalarında yeni açılımlar: yeni güvenlik çalışmaları”, *SAREM Stratejik Araştırmalar Dergisi* 8, no. 14 (2010): 45.

⁵¹ Ali Bilgin Varlık, age, 627.

boyutluluğunu ortaya koyan asıl soru ulusal güvenliğin sağlandığına hangi bireyin karar vereceğidir.⁵²

Ulusal güvenlik anlayışının temeli; devletlerin varlığının devamını, bağımsızlığının devamını, halkının refah seviyesinin devamını ve artırılmasını sağlamaktır. Devletler bu temel ihtiyaçlarını sağlamaya çalışırken iki ana sorun ile karşı karşıya kalırlar. Bu sorunlardan ilki ulusal çıkarlar, diğer ise yukarıda da değinilen güvenlik ikilemi sorundur. Yaşanan sıcak çatışmalar, devlet için halkının güvenliğini sağlama noktasında sınırsız kaynakları kullanma hakkını doğurur. Söz konusu vatandaşların güvenliği olduğu zaman kullanılan gücü kimse sorgulamaz. Bu nedenle güvenlik genel manada dış politika konusu haline gelmiştir. Bu kadar hayati bir noktada bulunan ulusal güvenlik kavramının, ulusal çıkarlar (devletin alî menfaatleri)⁵³ haline gelmesi ve muğlak bir alan olması, karar alıcı mekanizmanın bu durumu yanlı bir şekilde kullanması, ahlaken yapmaması gereken şekilde yasa dışı olayları ulusal güvenlik adı altında gizli bir şekilde yürütmesi ülke adına önemli bir sorun haline gelmesine neden olmaktadır. Uluslararası ilişkilerde devletlerin mevcut anarşik yapı içinde birbirini hasım ve tehdit olarak görmesi, buna müteakiben güç arayışına girmesiyle oluşan güvenlik ikilemi devletlerin kendi güçlerine bel bağlaması durumunu doğurmaktadır. Zira devletler arası ilişkiler güvensizlik temelinde kurulmaktadır. Bu durumun nedeni uluslararası ilişkilerin anarşik yapısının yanında devletlerin her an birbirine saldırma kapasitesinde olmalarıdır. Bir ülkenin gücü ölçülemez olduğu için hasmın kaç katı güce sahip olduğu durumu muğlaktır. Aynı zamanda gücün yapısı gereği değişken olması hasma karşı ne kadar süre üstünlük kurulduğu sorusunun cevabını da muğlak bırakmaktadır. Bununla birlikte devletlerin dış politikada sürekli saldırgan tutum sergileyeceği söylenemez. Çünkü ulusal güvenlik bahanesiyle de olsa bir ülkenin saldırgan dış politika izlemesi sadece kendi isteğiyle orantılı değildir. Bu durum aynı zamanda ülkenin askeri, ekonomik, politik ve sosyolojik kapasitesi ile de alakalıdır. Ulusal güvenliğin çok boyutluluğu sadece devletler arası ilişkiler ile sınırlı değildir. Günümüzdeki küresel yapıda devletlerin; çok uluslu şirketler, devlet dışı kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları,

⁵² Pınar Bilgin, Op.cit, s.77.

⁵³ Osmanlıca olan kelime olduğu haliyle alanyazına girmiştir. Günümüz Türkçesine tercümesi devletin yüksek çıkarları anlamına gelmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz: Armağan Öztürk, “Devletin Ali Menfaatleri Söylemi Üzerine Felsefi ve Tarihsel Bir Soruşturma”, *Kent Akademisi: Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergisi* 9, no. 3 (2016): 70-83.

terörizm ve uluslararası suç örgütleri ile ilişkileri de ulusal güvenliğin çok boyutluluğu ile alakalıdır.⁵⁴

4.4. Küreselleşme ve Güvenlik Algısının Değişimi

Küreselleşme daha çok soğuk savaş sonrası dönemde alanyazındaki yerini almış bir kavramdır. Ancak geçmiş dönemlerde yaşanan coğrafi keşifler, yeni ticaret yolları ve bunlara paralel olarak gelişen sömürgecilik küreselleşmenin ilk adımlarıdır denilebilir.

Kavram siyasi, politik olayların değişimlerini açıklamak için kullanıldığı kadar ekonomik, teknolojik ve kültürel değişimleri açıklamak için de kullanılmaktadır. Bazı çalışmalar küreselleşmenin dünyayı daha yaşanabilir bir yer kıldığını savunuyorken, bazıları da emperyalizmin yeni şekli olduğunu savunmaktadır.⁵⁵ Kutlu'ya göre küreselleşme; üretim ve tüketime küresel çapta planlandığı, piyasaların liberalleşerek çok uluslu ya da ulus üstü şirketlerce denetlendiği, kaidelerin uluslar üstü anlayışlara göre planlandığı bir sistemdir.⁵⁶ Kavram daha çok ekonomi ve ekonomi politik durumlarla alakalı gözükse de sosyal bilimlerin pek çok alanıyla ilgisi bulunmaktadır. Hatta sosyal bilimlerin alanındaki kavramlar arasında belki de en popüler olanı küreselleşmedir denilebilir. Modern dünyada küreselleşmeden etkilenmeyen herhangi bir birey, grup ya da devlet hemen hemen yoktur.⁵⁷ Bu noktadan bakıldığında kavram, sosyal bilimlerin hemen her alanını olduğu gibi uluslararası ilişkileri de, pek çok alt koluyla birlikte etkisi altına almıştır.⁵⁸ Uluslararası ilişkilerin alt kollarından olan güvenlik konusunda da oldukça önemli dönüşümlere sebep olan kavram, ülkeler arasındaki ekonomik ve siyasi sınırların silikleşmesine neden olurken, güvenlik ve tehdit paradigmasının da değişmesini sağlamıştır. Küreselleşme sonucunda oluşan yeni güvenlik anlayışı da belirsiz ve sonuçları muğlak tehditler içermesiyle geleneksel güvenlik anlayışından farklıdır. Toplumdaki siyasi, ekonomik ve sosyolojik dönüşüm ve sivil toplum, çok uluslu şirketler, çok uluslu terör örgütleri gibi yapılar ulusal güvenlik politikalarının düzenlenmesinde değişikliklere sebep olmuştur.

⁵⁴ Ali Bilgin Varlık, age, s.626-629.

⁵⁵ Bilal Karabulut, "Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2009), 104

⁵⁶ Erol Kutlu, *Dünya Ekonomisi*. (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1998), 175.

⁵⁷ David Robertson, *The Routledge Dictionary of Politics*. (London: Routledge Publishing, 2004), 209.

⁵⁸ Akmaral Arystanbekova, "Globalization: Objective Logic and New Challenges", *International Affairs* 50, no. 4 (2004): 14.

Küreselleşmenin ulusal güvenliğe etkilerini şu başlıklarda anlatmak mümkündür.⁵⁹

a. Uluslararası ve ulus üstü karaktere sahip yapılar devletlerde milli egemenlik kaybına neden olmaktadır.

b. Küreselleşen ekonomik yapı liberalleşmekte ve bu durum da ekonomik politikalar anlamında devletleri güçsüzleştirmektedir. Ortaya, devlet kadar güçlü çok uluslu şirketler çıkmıştır.

c. Çok uluslu ve ulus üstü karaktere sahip yapıların, küresel ekonomide belirleyici unsur haline gelmesi, ulusal güvenlik parametresi haline de dönüşmesine neden olmuştur.

d. Çok uluslu sivil toplum kuruluşları aracılığıyla oluşan pek çok sosyal ve dini yapılanma ulusal güvenliğe meydan okumaktadır. Pek çok ülkedeki etnik ve dini çeşitlilik bu nedenle ülkelerin ulusal birliğini tehdit eder hale gelmiştir.

e. İletişimin küreselleşmesi ve özellikle sosyal medya gibi çok kolayca ulaşılabilir olması devletlerin sınır güvenliğini sağlamasını zorlaştırmıştır.

Bütün bu nedenlerden dolayı ulus devletlerin yeniden yapılanması, ulusal güvenlik noktasında yeni yol ve yöntemler ortaya koyması gerekmektedir.

4.5. Ulusal Güvenliğin Kapsamı

Ulusal güvenlik kavramı, niteliği açısından toplumlara ve kültürlere göre değişse de genel olarak iç güvenlik ve dış güvenlik şeklinde ikiye ayrılmaktadır. İç güvenlik; devletlerin anayasaları çerçevesinde güvence altına alınan vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini tehdit edecek yapı ve oluşumlara karşı oluşturulan ulusal güvenlik politikalarının bütünüdür. Dış güvenlik ise, devletlerin sınır ötelerinden başlayarak hasım devletlerin, yapıların neden olabileceği her türlü saldırı ve tehditlere karşı oluşturulan ulusal güvenlik politikalarının tamamıdır.⁶⁰ Bu noktadan yola çıkarak ulusal güvenliğin kapsamının bir ülkenin vatandaşlarını, refahını ve bağımsızlığını korumak adına yurt içinde ve yurt dışında yürüttüğü politikalar bütünü olduğu söylenebilir.

⁵⁹ Sait Yılmaz, age, s.50.

⁶⁰ Ahmet Nusret Özalp ve Ali Asker, “Devletin güvenlik politikalarında siber istihbaratın rolü ve önemi” 19. akademik bilişim konferansı, Aksaray Üniversitesi, Aksaray, Şubat 2017.

5. İstihbarat-Güvenlik İlişkisi

Soğuk Savaş'ın ardından dünyanın çok hızlı bir şekilde girdiği küreselleşme neticesinde değişen tehdit ve güvenlik algıları istihbarat servislerinin işlerini çok daha zor hale getirmiştir. Devletler karşılaştıkları asimetrik tehditlere konvansiyonel tedbirler geliştirmekte zorlanmış, özellikle küreselleşen ve dünyanın pek çok bilgisinin insanların ceplerine girmesini sağlayan teknolojik gelişmeler devlet dışı yapıların işlerini kolaylaştırırken, devletlerin çalışma sistemlerini zora sokmuştur.⁶¹

Devletlerin ve istihbarat örgütlerinin bu gelişmeler ışığında görev yapmaları zorlaşmış, güvenlik özgürlük ikilemi doğmuştur. Güvenlik özgürlük ikileminde önemli olan husus istihbarat kurumlarının görev yetki ve sorumluluklarının net olarak belirtilmesi ve kontrol edilebilir olmasıdır. Devletlerin iş ve işleyişlerindeki hesap verebilirlik, şeffaflık, istihbaratın gizliliği ilkesi, ulusal güvenlik ile İKK arasındaki çatışma ortamı sürekli tartışılan olgulardır. Bu ilişkiler arasında balans ayarı yapılması devlet yönetimindeki karar alıcıların da istihbarat örgütlerinin de yararına olacaktır.⁶² Özellikle teknolojik noktada istihbarat örgütlerinin haber toplama sistemleri vatandaşların her ne kadar güvenliği için olsa da zaman zaman mahremiyete saygı ilkesi ile zıt yönlerde hareketlere neden olabilmektedir. Hasım devletlerin istihbarat örgütlerinin, sanal dünya üzerinde gerçekleştirdikleri psikolojik harp faaliyetleriyle mücadele edebilmek amacıyla hareket eden hükümetler, istihbarat ve güvenlik noktasında özgürlükleri kısmen ya da tamamen ihlal edebilmektedirler. Bu duruma en net örnek dönemin ABD başkanı Barack Obama'nın Kaliforniya'da katıldığı bir etkinlikte yaptığı açıklamadır. Obama, hükümet adına Amerika Ulusal Güvenlik Ajansı'nın, Amerikan vatandaşlarına ait telefon kayıtlarını ve Google, Microsoft ve Facebook gibi uygulamalardaki uluslararası internet trafiğini takip altına aldığı programlarla ilgili bir soruya cevap verirken mahremiyet ve sivil özgürlükler ile ulusal güvenlik (istihbarat) arasında doğru dengeyi kurduklarına inandığını savunmuş ancak yüzde yüz güvenlik ile aynı anda yüzde yüz mahremiyete sahip olunamayacağını, toplumun bu noktada tercihler yapması gerektiğini belirtmiştir.⁶³

⁶¹Celil Balkan, *Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Sorunları*, (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2006), 62.

⁶²Michael Herman, "Intelligence and Policy: A Comment", *Intelligence and National Security* 6, no. 1 (1991), 232.

⁶³CNN, "Obama telefon ve internetin takip edilmesini savundu", erişim 01.03.2021, <https://www.cnnturk.com/2013/dunya/06/07/obama.telefon.ve.internetin.takip.edilmesini.savundu/710998.0/index.html>

Devletlerin bağımsızlığı ve refahı gibi konuların tespit edildiği ulusal güvenlik politikaları oluşturulmasında bu nedenledir ki istihbaratın önemi oldukça büyüktür. Yeryüzünde yaşanan krizler, hasım ve rakip ülkelerdeki gelişmeler, ulus üstü terörist organizasyonlar gibi çok yönlü tehditlerin devletin bağımsızlığını, vatandaşların refahını ve güvenliğini ne kadar tehdit edebileceği, bu gibi durumların gelecek projeksiyonuyla analizlerinin yapılmasını sağlayan istihbarat, ulusal güvenlik politikalarını hazırlayan karar alıcıların en önemli müttefiki olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.1. Ulusal Güvenlik Politikalarının Oluşturulmasında İstihbarat

Ulusal güvenlik politikalarının hazırlanması bazı açılardan diğer politika ve programların hazırlanmasından farklılıklar içermektedir. Bunlar şöyle sıralanabilir;⁶⁴

- a. Ulusal güvenlik politikalarının hazırlanmasında gizlilik ilkesi esastır.
- b. Olası kriz oluşumları ihtimaline karşı ulusal güvenlik politikalarının hazırlanması hızlı bir şekilde yapılmalıdır.
- c. Ulusal güvenlik politikalarının hazırlanmasında iç tehdit ve aktörler düşünüleceği kadar dış tehdit ve aktörler de düşünülme zorundadır. Bu durumda da uyulması gereken yasal zorunluluklar artacaktır.
- d. Ulusal güvenlik politikaları hazırlanırken ülkenin askeri yapısı, istihbarat örgütü gibi hassas ve kritik yapıları kullanılacağı için hazırlık süreci oldukça hassas olacaktır.

Ulusal güvenlik politikasının oluşturulabilmesi için öncelikle ulusal stratejinin belirli olması gerekmektedir. Ulusal stratejilerin belirlenebilmesi için öncelikle sınır ötesinde bulunan müttefik, hasımların belirlenmesi, sınır komşusu olan müttefik, hasımların belirlenmesi, ulusal yapının varlığının incelenmesi ve bütün bunlara paralel, belirli bir ulusal hedefin var olması gerekmektedir. Ardından belirlenen bu paradigmalara karşı SWOT analizinin yapılması gerekmektedir.

Stratejinin ve hedeflerin belirlenmesi ve bunlara bağlı olarak ulusal güvenlik politikalarının oluşturulabilmesi amacıyla çalışmaları yapacak kurumun; öncelikle temel istihbarat olarak adlandırılan geniş bilgi birikimine ihtiyacı bulunmaktadır. Ulusal güvenlik paradigmalarını tehdit eden yapılar ile alakalı güncel ve kullanılabilir istihbarat akışıyla bu

⁶⁴ Sam C. Sarkesian, John Allen Williams ve Stephen Cimbala, *US National Security: Policymakers, Processes & Politics*, 4. Baskı, (Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2008), 169.

istihbari bilgilerin derlenip, ülkedeki siyasi yapıların etkisine girmeden incelenmesini yapacak objektif istihbarat analizcilerini bünyesinde barındırmak zorundadır. Ulusal güvenlik politikalarını oluşturacak olan kurum, devletin istihbarat ve güvenlik kurumlarının koordinasyonunu da sağlamalıdır. Kurum, ulusal güvenlik politikalarını hazırlarken gizlilik ilkesini iyi bir şekilde korumalı ve rakip, hasım yapılara karşı İKK faaliyetleri yürütebilmelidir. Ulusal güvenlik çerçevesinde devletlerin menfaatlerinin korunması ise iktidardaki karar alıcıların görevidir.⁶⁵

Bu bağlamda görülmektedir ki ulusal güvenlik politikaları istihbarat desteği olmadan hazırlanamaz. İstihbarat analizcisinin hazırlayacağı raporlar ülkelerin ulusal güvenlik politikalarına yön verecek en değerli argümanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.2. Küreselleşen Güvenlik Algısında İstihbarat ve Stratejik İstihbaratın Önemi

Güvenlik yukarıda belirtildiği gibi doğası gereği muğlak bir kavramdır ve üzerinde anlaşılmiş kesin bir tanımı bulunmamaktadır.⁶⁶ Bu nedenle de insanlar güvenliğin tanımını sadece kendilerini güvensiz hissettikleri ortam, zaman ve duruma göre yorumlamaktadırlar.⁶⁷ Modern dünyada insanların tehlikeli bir ortamda olmalarına rağmen güven içinde hissetmeleri, ya da güvensiz hissetmelerine rağmen aslında son derece güvenli bir ortamda olmaları ihtimali de bulunmaktadır. Hızla küreselleşen dünyada güvenlik algısı da küreselleşmektedir. Küreselleşen teknoloji karar alıcılara ve istihbaratçılara yeni fırsatlar veriyor olsa da, düşman aktörlere de en az aynı ölçekte fırsatlar sunmaktadır. Küresel dünyada çok hızla yayılan teknoloji sıcak, soğuk savaş ortamlarını vekâleten savaş, hibrit savaş ortamlarına çevirerek tehdit seviyesini ve çatışma ortamlarını yeniden tanımlamaktadır.⁶⁸

Bu ortamda devletlerin ulusal güvenliklerini sağlamak adına yeni, gelişmiş sistemlere sahip olma isteği güvenlik ikilemini ortaya çıkartmaktadır. Bu nedenle karar alıcıların politika hazırlama sürecinde zamanında ulaşılan objektif ve doğru bilgilerle hızlı karar almaları gerekmektedir. Küreselleşen tehdit aynı şekilde düzeyi küresel anlamda güvenlik algısının oluşması ihtiyacını doğurmuştur. Bu noktada devletlerin gerekli olan bilgileri derleyecek, hızlı,

⁶⁵ MGK, *Devleti'in Kavram ve Kapsamı*, (Ankara: MGK Genel Sekreterliği Yayınları, 1990), 33.

⁶⁶ Barry Buzan, age, s.7.

⁶⁷ Ken Booth, *Theory of World Security*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 101.

⁶⁸ Sami Eker, "Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği", *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 2, no. 1, (2015): 44.

objektif ve doğru olarak analizini yapabilecek istihbarat analizcileri gerekmektedir. Yukarıda anlatıldığı üzere küreselleşme neticesinde istihbarat da değişimlere uğramıştır. Artık istihbarat salt askeri veya operasyonel bilgilerin dışında kendisine yepyeni bir hareket alanı yaratmak zorundadır. Küreselleşen dünyadaki bütün gelişmeleri; tarih, siyasi, sosyolojik, ekonomik, çevresel, biyolojik ve hatta liderler, yönetim kadroları ile alakalı biyografik, tıbbi verileri analiz ederek ülkesinin etki sınırlarını belirleyecek, ilgi alanları hakkında hükümetine objektif veriler sunabilecek stratejik istihbarat analizcilerine gereksinim ortaya çıkmaktadır. Bu durum devletler için gereklilik olduğu kadar ulusal güvenlik politikaları bağlamında vatandaşlarının güvenliğini ve refahını sağlamak noktasında bir sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.3. Stratejik İstihbaratın Ulusal Güvenlik Politikalarının Oluşumundaki Rolü

Stratejik istihbaratın ulusal güvenlik politikalarının oluşumundaki rolünü ve önemini pek çok tarihi olay üzerinden göstermek mümkündür. Geçmişte yaşanan Arap-İsrail savaşları, küresel tehdit algılamasında değişikliklere sebep olan 11 Eylül saldırıları, Rusya'nın son dönemlerde gerçekleştirdiği saldırgan dış politika neticesinde Karadeniz'in kuzeyinde gerçekleştirdiği ilhak, ekonomik ve siber operasyonlar örnek olarak gösterilebilecektir.

Politik karar alma noktasında bulunanlar ulusal güvenlik politikalarını oluştururken stratejik istihbarat verileri sayesinde çok önemli hedefler ile alakalı kapsamlı bilgilere erişebilmektedir. Bu durum karar alıcıların hedef ile alakalı çeşitli operasyonları kurgulamasında da hayatiyet arz etmektedir. Karar alıcıların stratejik istihbarat verilerini dikkate almayı ise, 11 Eylül saldırıları gibi, bir ülkenin ulusal güvenliğine çok büyük darbe vurabilecek saldırıların vuku bulmasına neden olabilmektedir. Örneğin ulusal güvenliğin günümüzdeki en önemli tehditlerden birisi olan terörizme karşı devletlerin hazırlıklı olabilmelerinin en geçerli yolu stratejik istihbarat analizidir. Terör örgütleri genel olarak belirli motivasyonlar sayesinde hareket ederler. İstihbarat kurumlarınca bu motivasyon kaynaklarıyla alakalı elde edeceği stratejik istihbarat verileri, bu verilerin zamanında analizi, terörle mücadelede karar alıcıların terör faaliyetlerine karşı alınacak önlemler ve konuyla alakalı ulusal güvenlik politikalarının oluşturulabilmesi için doğru kararı alabilmelerini sağlamaya yardımcı olacaktır.⁶⁹ Terör örgütleri tarafından önceden gerçekleştirilmiş eylemlerin, stratejik istihbarat

⁶⁹ Ertan Beşe ve Merve Seren, "Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Rolü ve Önemi" *Polis Bilimleri Dergisi* 13, no. 3 (2011), 136.

aracılığıyla elde edilen bilgilerle birlikte işlenmesi, geniş perspektiften elde edilen verilerin analizinin yapılması, iç ve dış tehdit olarak terörizme karşı ulusal güvenliğin sağlanması açısından stratejik istihbaratın en önemli gereklilikleridir. Ancak istihbarat kurumlarının analizleri yaptığı dönemde dikkatsiz çalışması ve analizcinin subjektif bakışı neticesinde yapılan eksik değerlendirmeler zafiyet yaşanmasına neden olabilecektir. Bu bağlamda subjektif olan değerlendirmeler ulusal güvenlik politikalarının oluşumunda çarpıklıkların ve öngörüsüzlüklerin oluşumuna neden olabilecektir. Bu durum stratejik istihbaratın ulusal güvenliğin koruna bilirliliği noktasında ne kadar kritik bir unsur olduğunun en net delili sayılabilir.

Stratejik istihbaratın ulusal güvenlik politikaları oluşumundaki önemini tarihte en iyi gösteren olaylardan birisi Altı Gün Savaşları'dır. Suriye, Ürdün, Lübnan ve Irak, Mısır önderliğinde birleşerek Arap birliğini oluşturmuştur. 5 Haziran 1967 tarihinde Arap Birliği ile İsrail arasında gerçekleşen ve 6 gün süren savaşta İsrail ordusu çok daha zayıf olmasına rağmen elde ettiği önemli stratejik istihbarat verileri sayesinde savaşı kazanan taraf olmuştur.⁷⁰ Dönemin Arap Birliği'nin en güçlü ülkeleri kabul edebileceğimiz Mısır ve Suriye istihbarat kurumlarının İsrail'in politik ve askeri karar alıcıları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Eli Cohen,⁷¹ Wolfgang Lotz⁷² gibi ajanların İsrail istihbaratı için çok önemli stratejik istihbarat verilerine ulaşmadaki başarıları, İsrail'in bu verileri hızlı ve yerinde analiz edebilmesi, savaşı nicelik olarak daha güçsüz olmasına rağmen İsrail'in kazanmasına neden olmuştur.⁷³

ABD, Mahan'ın jeopolitik teorilerini dış politika haline getirmiş⁷⁴ ve bu jeopolitik politika gereği bütün çatışmaları okyanusun ötesine taşımış, kendi ulusunu korumak için önemli olan güvenlik çemberi oluşturmayı amaçlamıştır. Ancak 11 Eylül saldırıları ABD için dönüm noktası olmuştur. ABD tarafından, olması ihtimali hiç düşünülmemeyen bu durum kamuoyunda büyük yankı bulmuş, istihbarat başarısızlığı ile alakalı dönemin hükümetine yönlendirilen

⁷⁰ Jeremy Bowen, *1967 Arap-İsrail Savaşı: Orta Doğu'yu sarsan 6 gün*. Erişim 06 Mart 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40157650>

⁷¹ İsrail'in önemli istihbaratçılarından olan Eli Cohen hakkında detaylı bilgi için bkz: Biography Eli Cohen. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/eli-cohen>

⁷² İsrail'in önemli istihbaratçılarından olan Wolfgang Lotz hakkında detaylı bilgi için bkz: Biography Wolfgang Lotz. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/wolfgang-lotz>

⁷³ Michael B. Oren, *Six Days of War: June 1967 and the Making of the Modern Middle East*, (NY: Oxford University Press, 2002), 75-88, 131-137.

⁷⁴ Alexandre Defay, *Jeopolitik*, çev., İsmail Yerguz, (Ankara: Dost Kitapevi, 2005), 23.

eleştiriler sonucu 2004 yılında istihbarat reformu ile alakalı yeni birtakım hukuki düzenlemeler yapılmıştır⁷⁵. Yapılan incelemelerde ABD istihbarat teşkilatlarının Afganistan’da çok uzun yıllardır saha çalışmaları yapıyor olmalarına rağmen stratejik istihbarat çalışması ve analizleri noktasında son derece yetersiz kaldıkları görülmüştür. 6 Aralık 1993 tarihli *The Independent* gazetesinde Robert Fisk imzasıyla yayımlanan röportaj 11 Eylül saldırılarının mimarı kabul edilen Usame Bin Laden’in Rusya’ya karşı savaşmak için ABD tarafından desteklendiğini yazmıştır.⁷⁶ Bin Laden gibi Afganistan’da ABD destekli, Rusya karşıtı gruplara temin edilen silahların yayılımı denetlenmemiş, pek çok sıkıntıyla mücadele etmek zorunda kalan Afganistan’ın legal hükümeti ile alakalı istihbari bilgiler, ülkenin demografik yapısı, sosyoekonomik yapısı, genç nüfusta artan radikalizm gibi stratejik istihbarata ait konularda neredeyse hiçbir bilgi derlenmemiş, ortamın terörizme kayabileceği öngörülemezdir.⁷⁷

Son olarak; 24 Şubat 2022 tarihinde Putin’in Ukrayna'nın *askerden arındırılması ve Nazilerden arındırılması* demeciyle başlayan Ukrayna Rusya savaşını örnek olarak gösterebiliriz.⁷⁸ Savaşın perde arkası aslında 2014 yılına dayanmaktadır. Rusya’nın 18 Mart 2014 tarihinde Kırım’ı ilhakı ve Donbas’ta çatışmaların başlamasıyla Rusya, gayri resmi olarak Ukrayna sınırlarında faaliyet göstermeye başlamıştır denilebilir. ABD istihbarat verilerine göre, Aralık 2021 tarihinden itibaren bölgede askeri varlığını arttırmaya ve bölgeye güç yığmaya başlamıştır⁷⁹. Bununla birlikte ilk olarak 14 Ekim 2014 tarihinde Ukrayna İsyen Ordusu (UPA)’nın anma gününde görülen Azuv (Azak) Taburlarıyla alakalı Rus istihbaratının çok yanlışlığı anlaşılmaktadır. Putin’in basına çeşitli zamanlarda verdiği demeçlerden başlangıçta Moskova’nın Ukrayna içinde ciddi bir direnişle karşılaşmayı düşünmediği anlaşılmaktadır. Hatta denilebilir ki Rusya, Dinyeper’in doğusundan itibaren Ukrayna halkının kendilerini çiçeklerle karşılayacağını düşünüyormuşçasına hareket etmiştir.⁸⁰ Oysa aşırı milliyetçi Azuv (Azak) Taburlarıyla alakalı çok sayıda açık kaynak verisi önlerinde duruyordu. Örneğin ABD

⁷⁵Public Law, *Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004*, Erişim 6 Mart 2021 <https://www.congress.gov/bill/108th-congress/senate-bill/2845>

⁷⁶Dünya bülteni, *İngilizler, Usame Bin Ladin’i Kahraman İlan Etmisti*, Erişim 6 Mart 2021 <https://www.dunyabulteni.net/genel/ingilizler-usame-bin-ladini-kahraman-ilan-etmisti-h282414.html>

⁷⁷ Melvin A. Goodman, “9/11: The Failure of Strategic Intelligence”, *Intelligence and National Security* 18, no. 4 (2003), 60.

⁷⁸ Tass, *Путин объявил о начале военной операции на Украине*, Erişim 10 Nisan 2022 https://tass.ru/politika/13825671?utm_source=tr.wikipedia.org&utm_medium=referral&utm_campaign=tr.wikipedia.org&utm_referrer=tr.wikipedia.org

⁷⁹ CRS Report, *Russia’s War in Ukraine: Military and Intelligence Aspects*, Erişim 13 Nisan 2022 <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R47068>

⁸⁰ Deniz Berktaş (Ukrayna Gazeteci), Kişisel görüşme, 18 Nisan 2022, 21:15

kongresinin aldığı kararla aşırı milliyetçi Azov (Azak) Taburlarının eğitimi ve silah desteği için hükümete onay verilmiş, 2014 yılı itibariyle taburların CIA tarafından eğitime alındığını gösteren çok sayıda delil ilerleyen dönemlerde pek çok basın organında yer almıştır.⁸¹ Basının bu bilgilere ulaşabilmiş olmasına rağmen Rus istihbaratının ulaşamamış olması ya da ulaşmasına rağmen görmezden gelmesi ihtimali düşündürücüdür. Moskova'nın resmi açıklamalarında üç gün gibi kısa süreli planlanan operasyonun çok ağır kayıplarla haftalarca devam etmiş olmasının tek açıklaması FSB'nin Azov (Azak) Taburları, NATO'nun ve ABD'nin Ukrayna'daki operasyonları ile alakalı stratejik istihbari verilerini eksik okumuş olması ya da bu verilerin hiç olmaması durumu olabilir. Rusya'nın hedefi olan Ukrayna ile alakalı stratejik istihbarat verilerini eksik derlemiş olması savaşı uzatmış, Ukrayna milliyetçilerinin direnişinin savaşın meskûn mahal çatışmasına çevirerek üstün gelmesini ihtimali öngörememiştir.

Bu birkaç özel örnek net bir şekilde göstermektedir ki ulusal güvenlik politikaları hazırlanırken küresel çapta hasım ve müttefikler ile alakalı derlenmesi gereken stratejik istihbarat verileri hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda stratejik istihbarat olmadan ulusal güvenlik politikaları hazırlanamaz yorumu abartılı olmayacaktır.

6. Sonuç

Hızla küreselleşen ve küreselleştikçe küçülen günümüz dünyasında devletler, ulusal güvenlik politikalarını hazırlarken güvenlik ikilemine düşseler dahi bütün hasımları ve müttefikleri ile alakalı stratejik istihbarat verileri derlemek zorundadırlar. Stratejik istihbarat diğer istihbarat türlerinden farklı olarak hem iç hem de dış politikada karar alıcılar ile etkileşim içinde olmak zorundadır.

⁸¹ Zach Dorfman, *CIA-trained Ukrainian paramilitaries may take central role if Russia invades*, Erişim 16 Nisan 2022 https://news.yahoo.com/cia-trained-ukrainian-paramilitaries-may-take-central-role-if-russia-invades-185258008.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xILmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAN7nysqbSnwaGKADAcOQpy8s_pem1ID9PoMpf9Llgw5z4QDqd3hsqW76x6kYPcMGBw4Jc5jvSfX4EzmdO6OoRVfM3MaokMqxCr4Sf3jrc268f4s2ZnACToJ_qds4ODv-ezROpdN9ZAW_Z7bh-q3yjZnqBv4RQ_7V402W1Rwt6vw; Joe Sommerlad, *Ukrayna'daki Neo-Nazi Azov Taburu hakkında bütün bilinenler*, Erişim 16 Nisan 2022 <https://www.indyturk.com/node/490756/yazarlar/ukraynadaki-neo-nazi-azov-taburu-hakk%C4%B1nda-b%C3%BCt%C3%BCn-bilinenler>; Roman Goncharenko, *Mariupol'u savunan tartışmalı Azov Taburu*, Erişim 16 Nisan 2022 <https://www.dw.com/tr/mariupolu-savunan-tart%C4%B1C5%9Fmal%C4%B1-azov-taburu/a-61159525>; Ani, *CIA oversees training program for Ukrainian paramilitaries*, Erişim 16 Nisan 2022 <https://www.aninews.in/news/world/us/cia-oversees-training-program-for-ukrainian-paramilitaries-reports20220114212706/>

Yukarıdaki bilgiler ışığında görülmektedir ki, karar alıcıların dost ya da hasım ülkeler ile alakalı sahip olmaları gereken, barış zamanında elde edilmesi önemli olan en kapsamlı istihbarat türü olan stratejik istihbarat, ulusal güvenliği tehdit eden birincil etmenlerin oluşturacağı riskleri önceden tespit ederek, zamanında önlem alınmasına yardımcı olmaktadır. Güncel olan Rusya-Ukrayna savaşında gözlemlenen, Moskova'nın yaptığı hatalar göstermektedir ki Rusya hasmı olan Ukrayna ile alakalı sorunun kaynağına yönelik yeterli stratejik istihbarat verilerine ulaşabilseydi resmin bütününe hâkim olabilecek, sahadaki fırsatları ve tehditleri elimine etmekte zorlanmayacak ve belki de sıcak çatışma bu raddeye gelmeyecekti. Bu durum Rusya'nın ulusal güvenlik politikalarının oluşumunda eksikliklere sebep olmuştur.

Dünyanın çok hızlı bir şekilde küreselleştiği dünyada ulusal güvenlik politikalarını kurgulayanlar için süreç eskiye nazaran her geçen gün karmaşıklaşmaktadır. Karar alıcılar siber tehditler, çevresel etkiler, gıda ve sağlık güvenliği, toplumsal güvenlik, çeşitli kademelerden güvenlik tehditleri gibi çok bilinmeyenli bir denklemi çözmek zorundadır. Bu çözüm aracılığıyla ulusal güvenlik politikalarını kurgulayacak olan karar alıcıların işlerini kolaylaştırabilecek ve objektif karar almalarını sağlayacak en önemli etmen stratejik istihbarat verileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görülmektedir ki stratejik istihbarat verilerinin bilginin merkezinde olmadığı subjektif verilere dayanan ulusal güvenlik politikaları asla sonuca ulaşmamaktadır. Stratejik istihbarat; ulusal güvenlik politikalarının hazırlanması söz konusu olduğunda, ülkelerin varoluşunun temeli olan bağımsızlıklarının ve vatandaşların refahını içeren ulusal çıkarlarının doğrudan ön plana çıkartılması işlevi görmektedir. Devletlerin bekasının kaynağı olabilecek verilerin ülkenin yüksek politikası diye adlandırılan ulusal güvenlik politikalarıyla çapraşık bir hal alması olağan bir durumdur. Bununla birlikte politik karar alıcılar her ne kadar belirli siyasi ideolojilerin temsilcileri olsa da stratejik istihbarat verileri ve bu verilerin analizi sonucunda oluşan ulusal güvenlik politikaları bütün paradigmalarıyla birlikte objektif olmak ve sadece ulusal çıkarları hedef almak zorundadır. Bu bağlamda stratejik istihbarat; devletlerin ulusal çıkar ve hedeflerine ilişkin ulusal güvenlik politikaları ve planlardan daha çok politik karar alıcıları bu politika ve planlara yönelten; planı destekleyen alt unsurlardan ziyade politika ve planların esasını oluşturan mantıktır demek yerinde bir yorum olacaktır.

Kaynakça

- Abdurrahmanlı, Elvin. “İstihbarat Teşkilatlarının Terör Örgütlerine Sızması: İRA Örneği”. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.
- Ani, *CIA oversees training program for Ukrainian paramilitaries*, Erişim 16 Nisan 2022 <https://www.aninews.in/news/world/us/cia-oversees-training-program-for-ukrainian-paramilitaries-reports20220114212706/>
- Arı, Tayyar. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2002.
- Arıboğan, Deniz Ülke. *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*. İstanbul: Der Yayınları, 1997.
- Arystanbekova, Akmaral. “Globalization: Objective Logic and New Challenges”. *International Affairs*. 50(4), 2004: 7-15.
- Baldwin, David Allen. “The Concept of Security”. *Review of International Studies*. 23(1), 1997: 5-26.
- Baldwin, David Allen. *Güvenlik Kavramı*. çev., Çiğdem Şahin. Uluslararası Güvenlik Sorunları. Der., Kamer Kasım-Zerrin A.Bakan. Ankara, ASAM Yayınları, 2004: 1-36
- Balkan, Celil. *Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Sorunları*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2006.
- Baylis, John. “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, Güvenlik Özel Sayısı*. 5(18), 2008: 69-85
- Bayram, Mürsel . *Güç ve kimlik perspektifinden Çin-Afrika ilişkileri*, Ankara: Savaş Yayınevi, 2018.
- Berkowitz, Bruce D. ve Goodman, Allan E., *Strategic Intelligence for American National Security*, New Jersey: Princeton University Press, 1991.
- Berktaş, Deniz. (Ukrayna Gazeteci), Kişisel görüşme, 18 Nisan 2022, 21:15
- Beşe, Ertan ve Merve Seren. “Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Rolü ve Önemi”. *Polis Bilimleri Dergisi*. 13(3), 2011: 123-146.
- Bilgin, Pınar. “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”. *SAREM Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 8(14), 2010: 30-53.
- Birdişli, Fikret. “Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 31(2), 2011: 149-169.
- Booth, Ken. *Theory of World Security*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Booth, Ken. “Güvenlik ve Özgürleştirme”. *Avrasya Dosyası Güvenlik Bilimleri Dergisi Özel Sayısı*. 9(2) 2003: 51-70.
- Bowen, Jeremy. “1967 Arap-İsrail Savaşı: Orta Doğu'yu sarsan 6 gün”. Son Güncelleme 06 Mart 2021. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40157650>
- Buzan, Barry, *People, States, and Fear: The National Security Problems in International Relations*, The University of North Carolina Press, Chicago, Ill. 1983
- Buzan, Barry. *People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. Essex: ECPR Press, 1991.
- CNN. “Obama telefon ve internetin takip edilmesini savundu”. Son güncelleme 01 Mart 2021. <https://www.cnnturk.com/2013/dunya/06/07/obama.telefon.ve.internetin.takip.edilmesini.savundu/710998.0/index.html>

- CRS Report. “Russia’s War in Ukraine: Military and Intelligence Aspects”. Son Güncelleme 13 Nisan 2022 <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R47068>
- Defay, Alexandre. *Jeopolitik*. çev., İsmail Yerguz. Ankara: Dost Kitapevi, 2005.
- Dorfman, Zach. “CIA-trained Ukrainian paramilitaries may take a central role if Russia invades”. Son güncelleme 13 Ocak 2022 https://news.yahoo.com/cia-trained-ukrainian-paramilitaries-may-take-central-role-if-russia-invades-185258008.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAN7nysqbSnwaGKADAcOqpy8s_pemlID9PoMpf9Llgw5z4QDqd3hsqW76x6kYPcMGBw4Jc5jvSfX4EzmdO6OoRVfM3MaokMqxCr4Sf3jrc268f4s2ZnACToJ_qds4ODv-ezROpdN9ZAW_Z7bh-q3yjZnqBv4RQ_7V402W1Rwt6vw
- Dünya Bülteni. “İngilizler, Usame Bin Ladin’i Kahraman İlan Etmisti”. Son Güncelleme 6 Mart 2021. <https://www.dunyabulteni.net/genel/ingilizler-usame-bin-ladini-kahraman-ilan-etmisti-h282414.html>
- Eker, Sami. “Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği”. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*. 2(1), 2015: 31-66.
- Erkan, Muzaffer ve Sabri Dilmaç. *Devlet, Güvenlik ve İstihbarat*. Ankara: EGM/İDM yayınları, 2001.
- Goldman, Jan. *Words of Intelligence a Dictionary*. Oxford: The Scarecrow Press, 2006.
- Goncharenko, Roman. “Mariupol’u savunan tartışmalı Azov Taburu”, Son güncelleme 17 Mart 2022 <https://www.dw.com/tr/mariupolu-savunan-tart%C4%B1%C5%9Fmal%C4%B1-azov-taburu/a-61159525>
- Goodman, Melvin A. “9/11: The Failure of Strategic Intelligence”. *Intelligence and National Security*. 18(4), 2003: 59-71.
- Herman, Michael. “Intelligence and Policy: A Comment”, *Intelligence and National Security*. 6(1), 1991: 229-239.
- Heywood, Andrew. *Küresel Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları, 2016.
- Karabulut, Bilal. “Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek”. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009.
- Karakoç, Eser. “Türkiye’nin Uluslararası Güvenlik Stratejileri”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- Kent, Sherman. *Stratejik İstihbarat*. çev., Yasemin Özbek ve Şermin Arıca. Ankara: ASAM yayınları, 2003.
- Kutlu, Erol. *Dünya Ekonomisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1998.
- McDowell, Don. *Strategic Intelligence: A Handbook For Practitioners, Managers, and Users*. Maryland: The Scarecrow Press, 2009.
- MGK. *Devleti’in Kavram ve Kapsamı*. Ankara: MGK Genel Sekreterliği Yayınları, 1990.
- Minix, Dean A. ve Sandra Hawley. *Global Politics*. Belmont: West/Wadsworth Publishing, 1998.
- Morgenthau, Hans. *Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi*. çev., Baskın Oran. Ankara: Siyasi Bilimler Türk Derneği Yayınları, 1970.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995.
- Oren, Michael B. *Six Days of War: June 1967 and the Making of the Modern Middle East*. NY: Oxford University Press, 2002.

- Oxford. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* (3. Baskı). London: Oxford University Press, 1974.
- Özalp, Ahmet Nusret ve Ali. Asker. “Devletin Güvenlik Politikalarında Siber İstihbaratın Rolü Ve Önemi” 19. Akademik Bilişim Konferansında Sunulan Bildiri, Aksaray Üniversitesi, Aksaray, Şubat 2017.
- Özdağ, Ümit. “Stratejik İstihbarat”. *Avrasya Dosyası Dergisi*. 8(2), 2002: 109-149.
- Özdağ, Ümit. *İstihbarat Teorisi* (11. Baskı). Ankara: Kripto Yayınları, 2016.
- Öztürk, Armağan “Devletin Ali Menfaatleri Söylemi Üzerine Felsefi ve Tarihsel Bir Soruşturma”, *Kent Akademisi: Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergisi* 9, no. 3 (2016): 70-83.
- Public Law. “Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004”. Son Güncelleme 6 Mart 2021 <https://www.congress.gov/bill/108th-congress/senate-bill/2845>
- Platon. *Devlet*. çev., Sabahattin Eyüpoğlu ve Mehmet Ali Cimcoz (3. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi. 1975.
- Robertson, David. *The Routledge Dictionary of Politics*. London: Routledge Publishing, 2004, s.209.
- Russel, Richard L. *Sharpening Strategic Intelligence: Why The CIA Gets it Wrong and What Needs to be Done to get it Right*. New York: Cambridge University Press, 2007.
- Sandıklı, Atilla ve Bilgehan Emeklier. “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”. *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. der., Atilla Sandıklı. İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2012: 3-71.
- Sarkesian, Sam C., John Allen Williams ve Stephen Cimbala. *US National Security: Policymakers, Processes & Politics* (4. Baskı). Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2008.
- Seren, Merve. *Stratejik İstihbarat Ve Ulusal Güvenlik*. Ankara: Orion kitabevi, 2017.
- Shulsky, Abram N. ve Gary J. Schmitt. *Silent Warfare*. Washington: Brassey's Press.1993.
- Sommerlad, Joe. “Ukrayna'daki Neo-Nazi Azov Taburu hakkında bütün bilinenler”. Son güncelleme 30 Mart 2022 <https://www.indyurk.com/node/490756/yazarlar/ukraynadaki-neo-nazi-azov-taburu-hakk%C4%B1nda-b%C3%BCt%C3%BCn-bilinenler>
- Tass. “Путин объявил о начале военной операции на Украине”. Son Güncelleme 24 Şubat 2022 https://tass.ru/politika/13825671?utm_source=tr.wikipedia.org&utm_medium=referral&utm_campaign=tr.wikipedia.org&utm_referrer=tr.wikipedia.org
- TDK. *Türkçe Sözlük* (10. Baskı). Ankara: Akşam Sanat Okulu Matbaası, 2005.
- Tzu, Sun. *Savaş Sanatı*. çev., Adil Demir (3. Baskı). İstanbul: Kastaş yayınları, 2008.
- UNDP. *Human Development Report*. NY: Oxford University Press,1994.
- Varlık, Ali Bilgin. “Ulusal Güvenlik”, *21'inci Yüzyılda Prens: Devlet ve Siyaset Yönetimi*. der., Ümit Özdağ. Ankara: Kripto Yayınları, 2012: 613-648.
- Waltz, Kenneth. *Theory of International Politics*. Londra: Waveland press, 1979.
- Warner, Michael. “Wanted: a Definition of İntelligence”. *Studies in İntelligence*. 46(9), 2002: 15-22.
- Wolfers, Arnold. “National Security: as an Ambiguous Symbol, Political Science Quarterly”. *Theories of International Relations*. der., David A. Baldwin, London: Routledge Press,1952: 481-502.
- Yılmaz, Sait. “Ulusal güvenlik ve istihbarat: Türkiye ve ABD üzerine kavramsal bir çerçeve”. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara, 2005.

İstihbarat ve Dış Politika İlişkisi

Hasan Mesut ÖNDER* - Timuçin KODAMAN**

Özet

İstihbaratın temel amacı, devletlerin karşılaştığı potansiyel risk ve tehditlerin varlığını tespit edip karar vericilere sunmaktır. Bu makalede, işlenmiş ürün olarak istihbaratın ne olduğu; istihbarat üretim süreci ve dış politika yapım ve uygulama süreçlerinde istihbaratın rolü ele alınacaktır. Ayrıca istihbarat başarısızlığı olarak üretiminin neden politikleştiğine değinilecektir. Dış politikadaki nihai başarısızlığın iki ana nedeni bulunmaktadır. Rasyonel olmayan karar verme süreçlerinde doğru istihbaratın kullanılmaması iken, rasyonel karar verme süreçlerinde ise istihbarat başarısızlığıdır. Ayrıca, bir olayda sorunun istihbarat başarısızlığında mı, yoksa politika başarısızlığında mı olduğunu tespit etmek oldukça zordur. Makalede bu iki mekanizmanın işleyişinin nasıl olduğu ortaya konularak dış politikada yapımında istihbaratın rolü ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bunun yanında istihbarat örgütlerinin dış politikadan uygulamalarındaki görevlerinden olan örtülü operasyonlara değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika Başarısızlığı, İstihbarat, İstihbarat Başarısızlığı, İstihbarat Çarkı, Örtülü Operasyonlar

The Relation Between Intelligence and Foreign Policy

Abstract

The main purpose of intelligence is to identify the existence of potential risks and threats faced by states and present them to decision-makers. In this article, what intelligence is as a processed product, the intelligence production process, and the role of intelligence in foreign policy making and implementation processes will be discussed. In addition, it will be mentioned why its production has become politicized as an intelligence failure. There are two main reasons for the eventual failure of foreign policy. While the right intelligence is not used in irrational decision-making processes, it is intelligence failure in rational decision-making processes. Also, in an incident, it is very difficult to determine whether the problem lies in intelligence failure or policy failure. In the article, the role of intelligence in foreign policy will be discussed in detail by revealing how these two mechanisms work. In addition, covert operations, which are among the duties of intelligence organizations in foreign policy practices, will be mentioned.

Keywords: Covert Operations, Failure Intelligence, Foreign Policy, Intelligence Cycle, Intelligence Failure

1. Giriş

Doğa durumunda kitlelerin toplum sözleşmesi ile güvenlikleri karşılığında yetkilerini üst otoriteye devretmesi durumu devlet oluşumunun temelini atmıştır. Devletler de uluslararası alanın anarşik yapısı¹ nedeni ile bugün ve gelecekte karşı karşıya kalması muhtemel belirsiz

* Doktora Öğrencisi, Avrupa Birliği Çalışmaları, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye, hasanmesutonder@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0175-634X

** Prof. Dr., Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye, timucinkodaman@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5559-983X

Date of Arrival: 11.08.2021– **Date of Acceptance:** 02.01.2022, **DOI:** 10.53451/ijps.981761

¹ Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 51, no. 1

durumları öngörülebilir kılmak ve devleti yönetmek için istihbarata ihtiyaç duymaktadır.² Bu belirsizlikler ekonomik, sosyal, siyasal ve güvenlik temelli olabileceği gibi, rejimin devamlılığının sağlanması için başa çıkılması gereken tehditler de olabilmektedir. İstihbarat örgütleri, tam olarak burada devreye girmektedir. İstihbarat örgütlerinin en temel görevi devletlerin siyasal, ekonomik, sosyal ve güvenlik ortamında karşılaşabileceği sorunları öngörüp karar vericinin anlamasını sağlamaktır.³ Bu bağlamda, istihbarat servislerinin bir bakıma devletlerin bağımsızlık sistemleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak siyasal karar alıcılar ve istihbarat örgütleri arasındaki ilişki karmaşık bir yapıda olduğu için neyin istihbarat, neyin politik faaliyetin sonucunda ortaya çıkan başarısızlık olduğunu tespit etmek oldukça zordur. İstihbarat örgütlerinin karar alma süreçlerinde başat aktör olduğu ülkelerde, muhaberat rejimleri olarak tanımlanan sistemler karşımıza çıkmaktadır. Bu tür rejimlerde istihbarat örgütleri, rejimin devamlılığını sağlayan bir aygıt vazifesi görmekte ve karar vericinin gerçekte kim olduğu konusundaki tartışmaları da beraberinde getirmektedir.⁴ Bu tip rejimlerde istihbarat bürokrasisi, gölge hükümet fonksiyonu icra etmektedir. Demokratik sistemlerdeki istihbarat örgütleri ise, karar alıcıların politik kararların alınmasında yardımcı olan bir kurum olarak işlev görmektedir.⁵

Dünyada ve ülkemizde dış politika başarısızlığı politikacılara fatura edilmektedir. Ancak bu başarısızlığın ana nedenlerine odaklanmadan oluşan kararda kimin etkili olduğunu tespit etmek zordur. İstihbarat örgütleri, Dışişleri Bakanlıkları, Savunma Bakanlıkları ve diğer bakanlıklar konuya göre dış politikaya yapımına katkı sağlamaktadır. Bu katkıların bütünü ile ilgili ayrı bir çalışma yapılabilir ancak istihbarat örgütlerinin, dış politika başarısızlıklarındaki rolünün ne olduğu sorusu makalenin çıkış noktasıdır.

İstihbaratın bilgi anlamı üretim sürecini işaret etmekte ve bu süreç istihbarat ihtiyaçlarının tespiti, toplama, analiz ve yayımdan oluşmaktadır. Bütün istihbarat örgütleri, bu süreci istihbarat çarkı olarak adlandırmaktadır. İstihbarat çarkının ilk üç kısmında ortaya çıkan sorunlar istihbaratın kalitesini etkilemekte ve sonuçta istihbarat başarısızlığı ortaya

(1996): 87.

² Adda Bozeman, *Strategic Intelligence and Statecraft, Selected Essays* (Londra: Brassey's Press,1992), 1.

³ Mehmet Atay, "Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı", *Strateji Dergisi*, no. 1(1996): 80.

⁴ Omar Safi, *The Intelligence State in Tunisia: Security and Mukhabarat, 1881-1965*, (Londra: Bloomsbury Publishing, 2020), 10-15.

⁵ Marina Caparini, "Controlling and Overseeing Intelligence Services in Democratic States", *Democratic Control of Intelligence Services: Containing Rogue Elephants*, haz., Hans Born vd., (New York: Routledge, 2016), 3-5.

çıkılmaktadır. İstihbarat başarısızlığının iki temel nedeni, istihbaratın politikleşmesi ve istihbarat çarkında ortaya çıkan hatalardır. 11 Eylül saldırısı çarkın toplama bölümünden kaynaklanan istihbarat başarısızlığına örnek teşkil etmektedir. İstihbaratın başarısızlığı olarak politikleşme, çarkın analiz kısmından, karar vericinin politik hassasiyetlerinin aşırı dikkate alınması ve karar vericinin duymak istediği şeyi söyleme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Her iki durumda da istihbaratın içeriği bozulmaktadır.

İstihbarat dış politikaya girdiği sağladığı için başarısız girdinin bütün karar verme modellerinde dış politika başarısızlığına neden olacağı söylenebilir. Ancak doğru istihbarat girdisinin bazı zamanlarda başarısız dış politikaya neden olduğunu gösteren örnekler de mevcuttur. Bu örnekler, hangi karar alma modellerinde doğru istihbaratın dikkate alınmadığını sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Makalede, rasyonel olmayan karar alma süreçlerinde liderlerin bilişsel yapısı, kişilik özellikleri ve ideolojik kodlarının doğru istihbaratın kullanılmamasında etkili olduğu vurgulanmaktadır. Örnek olay olarak, Yugoslavya'nın dağılmasından önce Amerikan istihbarat topluluğun ürettiği tahminlerin karar vericiler tarafından neden dikkate alınmadığı incelenmektedir.

İstihbarat örgütleri, karar vericilerin bilişsel süreçte sorunu anlamasını sağlayacak açıklayıcı bilgiler, uyarılar ve tahminler üretmektedir. İyi bir istihbaratın en önemli özelliği, politik bir seçeneği işaret etmeden problemin doğasını anlatmasıdır. Bu bakımdan karar vericiler genellikle ne oluyor sorusundan çok, neden oluyor sorusunun cevabını bekledikleri için istihbarattan ziyade politika değerlendirmeleri istemeye eğilimli olduğu söylenebilir. Bu bakış farklılığı, karar vericilerin istihbarat örgütlerinden yeterince istifade edememelerine neden olmaktadır. İstihbarat başarısızlığı ve karar vericinin doğru istihbaratı kullanmaması dış politika başarısızlığına neden olmaktadır.

İstihbarat devletlerin karşılaştığı tehdit ve fırsatların doğasını çalışan bir bilimsel teoridir. Bu makalede istihbaratın meta-teorisi üzerinde durulmamakta, sadece dış politika yapımında girdi olan istihbarattan karar vericilerin nasıl yararlandığı, istihbarat başarısızlığının dış politika başarısızlığına nasıl etki ettiği ve doğru istihbaratın rasyonel olmayan karar verme süreçlerine etkisinin ne olduğu tartışılmaktadır. Bu bakımdan makale, karar verme süreçlerinde doğru istihbaratın kullanılmamasının nedenlerini rasyonel olmayan karar verme süreçleri perspektifinden ele almakta, yani varsayımı sınıyıcı bir yöntem izlenmekte, diğer kısımlarda

ise descriptive bir yöntem kullanılmaktadır. Makalenin son bölümü ise dış politika seçeneği olarak örtülü operasyonları konu edinmektedir.

Örtülü operasyonlar, istihbarat örgütlerinin geleneksel bilgi sağlama rolünün dışındadır. Ayrıca, devletlerin düşük maliyetle yüksek kazanım elde etmek için kullandığı bir dış politika seçeneğidir. Bu bakımdan istihbarat örgütlerinin politika yapımına girdi sağlamanın yanında dış politika uygulamalarından da rolleri bulunmaktadır. Makale, dış politikada istihbarat örgütlerinin bu iki boyuttaki görevlerine değinmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı Türkçe literatürde eksikliği hissedilen bir alana katkı yapmaktır. Nitel araştırma yönteminin kullandığı bu çalışmada konu ile ilgili ayrıntılı literatür taraması yapılmış ve makalede kullanılan istihbaratın politikleşmesi kısmındaki bilgiler CIA liderlik analisti John Nixon ile yapılan röportajdan elde edilmiştir.

İstihbarat, genellikle veri, haber ve bilgi ile karıştırılmaktadır. Gazetelerde ve televizyonlarda görülen bu yanlış kullanımın nedeni, istihbarat tanımının doğru şekilde yapılamamasıdır. Bundan dolayı veri, haber, bilgi ve istihbarat arasındaki farkların neler olduğu, istihbaratın hangi süreçler sonucunda ortaya çıktığının açıklanması gerekmektedir.

2. İşlenmiş Bilgi Olarak İstihbarat Kavramı

Bir bilginin istihbarat olarak adlandırılabilmesi için verilerin analitik süreçlerden geçirilerek işlenmesi ve anlamlı hale getirilmesi gerekmektedir.⁶ Ham verinin istihbarat olarak algılanması yanlıştır, çünkü istihbarat nihai bir üründür.⁷ Örneğin, X ülkesinin yaz aylarında Türkiye'nin Ege şehirlerinde ormanları yakacağı verisi istihbarat değildir. Bu verinin anlamlı bir istihbarata dönüşebilmesi için X ülkesinin bu eylemi nerede, ne zaman, nasıl, kimlerle iş birliği yaparak ve neden yapacağı ile ilgili cevaplarla birleştirilmesi gerekir. Bu haberin işlenmiş bilgi haline gelebilmesi için X ülkesinin orman yakma alışkanlığının⁸ hangi politikanın parçası olduğu; geçmişte iki ülke arasındaki ilişkilerde bir kriz yaşandığı zaman X ülkesinin nasıl tepki verdiği ile kıyaslandığında; orman yakma eylemi genel çerçeve içerisinde bir anlam kazanarak bilgiye dönüşür. X ülkesinin Türkiye'nin ormanlarını yakma niyetinin hangi amaca

⁶ Roger Z. George, "The Art of Strategy and Intelligence," *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*, haz., Roger Z. George vd. (Washington: Georgetown University Press, 2008.), 107.

⁷Makalede ürün kavramı, bitmiş nihai analiz anlamında kullanılmaktadır. T.W. Procyshyn, *The Coming Intelligence*, (Montreal: Canadian Forces College Press, 1998), 1-2.

⁸Enver Aysever, "Örtülü Ödenek, eski defterler ve Mesut Yılmaz...", *Birgün Gazetesi*, 2012, <https://www.birgun.net/haber/ortulu-odenek-eski-defterler-ve-mesut-yilmaz-8655> (04.06.2021).

matuf olduğu, yani türk turizmini baltalamaya yönelik bir girişim mi, yoksa Türkiye'nin bir politikasına karşı bir intikam duygusunun bir yansıması mı, sorusunun cevabı verildiğinde bilgi istihbarat haline gelmektedir. Bu bakımdan veri, haber, bilgi ve istihbarat kavramları birbirinden farklıdır.⁹

İstihbarat, verilerin haber ve bilgiye dönüştürülmesi ve genel çerçeve içindeki yerinin belirlenmesi ile ortaya çıkan beş aşamalı ürün olduğu söylenebilir:

- a. Emarelerin¹⁰ ortaya çıkışı,
- b. Verinin 5N1K¹¹ soruları ile birleştirilerek habere dönüştürülmesi,¹²
- c. Haberin, bağlam ve kapsamının ortaya konulması ile bilgiye dönüştürülmesi,¹³
- d. Üretilen bilginin, servis arşivinde yer alan bilgilerle mukayesesi yapılarak amacın ne olduğunun belirlenmesi,¹⁴
- e. Bilginin öznesi olan aktörün, imkân, kapasite, niyet ve isteğinin ele alınan konuyu ne şekilde etkileyeceğinin belirlenmesi.¹⁵

Bütün bu hususlar ele alındığında bir veri, istihbarata dönüşmüş olur. Bu bilgiler ışığında bir tanım yapmak gerekirse istihbarat, hedefin geçmişi, bugünü ile ilgili bilgilerin eksiksiz bir şekilde toplanması sonucunda hedefin taktik ve stratejisinin öngörülmesi şeklinde tanımlanabilir.¹⁶ Hedefin potansiyeli, taktik ve stratejisi tanımlandıktan sonra imkân, kapasite, niyet ve isteğinin de değerlendirilmesi gerekmektedir.¹⁷

Üretim anlamının dışında organizasyon olarak istihbarat ise, ihtiyaç duyulan bilginin toplanması için istihbarat servisinin hedef alanda organize olması şeklinde tanımlanabilir. İstihbaratın hem üretim, hem de organizasyonel anlamının bulunduğu vurgulanması

⁹ Alaattin Aslan vd., "Bilişim Çağında Geleneksel Gazeteciliğin Dönüşümü: Veri Gazeteciliği", *Marmara İletişim Dergisi*, sy. 26 (2016): 58.

¹⁰ İstihbarat dilinde emare; bir problemin dışı vurumu, gözlemci için ilk işaret anlamına gelmektedir. Örneğin Covid-19 pandemisinin emaresi boğaz ağrısı ve yüksek ateştir. Bu belirtiler, bahar alerjisi ve griple benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda, analist ortaya çıkan emareleri doğru bir biçimde değerlendirmesi ve ön hipotezini doğru bir biçimde oluşturması gerekmektedir.

¹¹ Haber derleme sürecinde 5N1K yöntemi; ne, neden, nerede, ne zaman, nasıl ve kim sorularının cevabının verilmesidir.

¹² Oya Tokgöz, *Temel Gazetecilik*, (İstanbul: İmge Yayınları, 2019).

¹³ Michel Foucault, *Söylemin Düzeni*, çev. Turhan Ilgaz, (İstanbul: Hil Yayınları, 1987), 41-44.

¹⁴ Sherman Kent, *Stratejik İstihbarat*, (Ankara: ASAM Yayınları, 2003), 8-15.

¹⁵ Michel Foucault, *Kelimeler ve Şeyler*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, (Ankara: İmge Kitapevi, 2011), 31.

¹⁶ Loch K. Johnson, "Decision Costs in the Intelligence Cycle", *Journal of Strategic Studies* 7, no. 3 (1984): 318-320.

¹⁷ Michael Herman, *Intelligence, Power in Peace and War*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), 116.

gerekmektedir.¹⁸ Üretim anlamında istihbarat, sürekli döngü halinde olan bir çarka benzetilmekte ve buna teknik olarak istihbarat çarkı denilmektedir.¹⁹

2.1. İstihbarat Çarkı

İstihbarat çarkı, karar vericinin talebi ile işlemeye başlar;²⁰ ancak istihbarat kurumları bir talep beklemeden de istihbarat üretimini sürdürmektedir. Servislerin talep beklemeden yürüttükleri istihbarat üretimi doğrusaldır.²¹ Karar vericinin talebi olmadan istihbarat analistinin, karar vericinin neyi bilmesi gerektiği konusunda yaptığı faaliyet lineer bir üretimdir ve toplama, analiz ve iletim sürecini kapsar. İstihbarat üretiminin çarka benzetilmesinin sebebi sürekli yürüyen bir faaliyet olmasından kaynaklanmaktadır.²² İstihbarat çarkının dört aşamalı bir süreç olduğu söylenebilir.

Şekil 1. İstihbarat Çarkı²³

Bu süreç, bütün istihbarat örgütleri tarafından çarka benzetilir.²⁴ Çarkın ilk aşamasında, ülkenin ulusal güvenlik hedefleri bağlamında istihbarat ihtiyaçları tespit edilmekte ve haber

¹⁸ Mark M. Lowenthal, *Intelligence From Secrets to Policy*, (Washington: CQ Press, 2009), 8.

¹⁹ Savaş Biçer, “Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 9, no.2 (2017): 435-464.

²⁰ Loch Johnson “Bricks and Mortar for a Theory of Intelligence”, *Comparative Strategy* 22, no. 22 (2003): 1–28.

²¹ Doğrusal üretim ile kastedilen, karar vericilerin özel bir talebi olmadan istihbarat örgütlerinin resen yaptıkları üretimlerdir. Bu üretim, toplama, analiz ve yayım aşamalarını içermektedir.

²² Michael A. Turner, “Setting Analytic Priorities in U.S. Intelligence”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 9, no. 3 (1996): 313–315.

²³ MİT, *İstihbarat Çarkı*, <https://www.mit.gov.tr/t-cark.html>, (04.06.2021).

²⁴ Arthur S. Hulnick, “What’s wrong with the Intelligence Cycle”, *Intelligence and National Security* 21, no. 6, (2016): 959-979.

toplama ünitelerine iletilmektedir.²⁵ İkinci aşamada ilgili birimler, yapılan planlama doğrultusunda açık ve kapalı kaynaklardan haberleri toplayarak analiz birimine iletmektedir.²⁶ Üçüncü aşamada, operasyon ünitelerinden ve diğer kurumlardan gelen veri, haber, bilgi ve belgeler analiz biriminde işlenerek raporlanmaktadır. Yani, karar verici kurumlara istihbaratı kullanması için doğru zamanlı olarak hızla ulaştırılmaktadır. Dördüncü evrede ise, karar vericiler politika üretim süreçlerinde bu bilgiyi kullanır veya yeni ihtiyaçlar varsa yeni isteklerle çarkın işlemlerini talep etmektedir.²⁷

Birbirini izleyen ve dört aşamadan oluşan ve dördüncü aşamadan sonra tekrar ilk aşamaya dönülen bu süreç *İstihbarat Çarkı* olarak adlandırılmaktadır.²⁸ İstihbarat çarkının her bir sürecinin ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir.

2.1.1. İhtiyaçların Tespiti ve Yönlendirilmesi: İstihbarat ihtiyaçlarını belirleyenler askeri, siyasi, mali karar vericiler ve istihbarat örgütleridir. Ancak karar verici çoğu zaman karşılaştığı sorunun ne olduğu ile ilgili ayrıntılı bilgiye sahip olmayabilir. Bu bağlamda karar vericinin doğru soruyu sorması ve talebinin genel çerçevesini net bir biçimde tanımlaması gerekmektedir.²⁹

2.1.2 Toplama:³⁰ İstihbarat ihtiyaçları tespit edildikten sonra, ihtiyaç duyulan bilgilerin nasıl toplanacağına planlanması yapılmaktadır. Örneğin ihtiyaç duyulan, askeri bir harekât için gerekli topografya ile ilgili veriler ise, teknik toplama yöntemlerinden istifade edilmektedir. Ancak siyasi, ekonomik ve sosyal meselelerle ilgili bir konu ise, bu ihtiyaçların bir kısmının cevapları için açık kaynaklara başvurulmaktadır.³¹ Silah sistemleri ile ilgili teknik ve uydu görüntüleri gerekeceğinden teknik toplama yöntemleri kullanılabilir. Hedef ordunun içyapısı ile ilgili bilgiler ise yüksek profilli bir askeri kaynak devşirerek elde edilebileceği için insan istihbaratından yararlanılması gerekmektedir. Toplanan bilgiler analiz havuzuna

²⁵ Michael Herman, "Threat assessments and the legitimization of policy?", *Intelligence and National Security* 18, no. 3, (2003): 174-178.

²⁶ Loch K. Johnson, "Making the intelligence Cycle work", *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence* 1, no.4, (1986): 1-23.

²⁷ Arthur S. Hulnick, "What's wrong with the Intelligence Cycle", 963.

²⁸ Loch K. Johnson, "Making the intelligence Cycle work", 20-22.

²⁹ John Helgerson, *CIA Briefings for Presidential Candidates*, (Washington DC: Center for the Study of Intelligence, 1996).

³⁰ Francis H. Marlo, "WMD terrorism and US intelligence Collection", *Terrorism and Political Violence* 11, no. 3, (1999): 53-71.

³¹ Rachel Monaghan, "Loyalist super grass trials: an opportunity for open source intelligence?", *Intelligence and National Security* 34, no.7, (2019): 1014-1026.

aktarılmaktadır. Bundan sonraki süreç, haberi değerlendirme aşamasıdır.

2.1.3. Haberlerin İşlenmesi: Toplanan haberlerin gerçekliğinin birden çok kaynak tarafından doğrulanması önemlidir.³² Toplanan haberler ve haberin kaynakları ile ilgili doğruluk derecelendirilmesi yapılmaktadır. Bu hem kaynağın güvenilirliği, hem de haber için gereklidir. Örneğin, *kaynak güvenilir olabilir; ancak haberin doğru olması muhtemeldir* şeklinde bir tasnif söz konusudur. Tam tersi durum da söz konusu olabilmektedir. Haber ve haberin kaynağıyla ilgili kapsamlı bir kodlama yapıldığı bilinmektedir. Tek bir kaynaktan alınan bilgilere genellikle ihtiyatla yaklaşmaktadır. Doğruluğundan emin olunamayan ve dar bir çevre tarafından bilinmesinden dolayı doğrulanması mümkün olmayan bilgiler üzerinden bir kanaat oluşturmak analisti yanlış yönlendirebilir. Çünkü hedef ülkenin yapılan faaliyetleri manipüle etmek için faaliyet yürüttüğünü göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bilgiler işlenip istihbarata dönüştürüldüğünde, karar vericinin kullanımına sunulmaktadır.

2.1.4. İstihbaratın Yayımlı ve Kullanılması: İstihbaratın vericiye süratle iletilmesi, içeriğin belli düzeyde kesinlikte olması ve ihtiyaca cevap verecek nitelikte olması gerekmektedir. İhtiyaca cevap verecek nitelikte değilse veya istihbarat kullanıldıktan sonra karar verici, politika yapmak için yeni cevaplara ihtiyaç duyarsa çark yeniden işletilmektedir. İstihbarat çarkın ilk üç kısmının işleyişinde meydana gelecek herhangi bir aksaklık³³ istihbarat başarısızlığına neden olmaktadır.³⁴

3. İstihbarat Başarısızlığı

İstihbarat başarısızlığı, karar vericinin ihtiyaçlarına cevap verememe ve ülkenin karşıya olduğu tehditleri doğru bir şekilde açıklayamama şeklinde tanımlanabilir. Bu bakımdan başarısız istihbaratın özellikleri şunlardır;

- a. İçerik bir kesinliğe değil, olasılığa işaret eder.
- b. Açıklayıcı, uyarıcı³⁵ ve öngörücü nitelikte değildir.³⁶

³² Atilla Girgin, *Haber Yazma Teknikleri*, (İstanbul: İnkılap Yayınları, 1998).

³³ Robert Jervis, What's wrong with the intelligence process?, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* 1, no.1,(1986):28-41.

³⁴ Shane Britten, "Intelligence Failures Are Analytical Failures", *Counter Terrorist Trends and Analyses* 10, no.7,(2018):12-18.

³⁵ Daniel Byman, "Strategic Surprise and the September 11 Attacks", *Annual Review of Political Science* 8, (2005):145-171.

³⁶ Benno Wasserman. "The Failure of Intelligence Prediction." *Political Studies* 8, no.2 ,(1960):156-169.

- c. Zayıf kanıtlara dayalı yorumlar içerir.
- d. Haber unsurları tam değildir.

İstihbarat başarısızlığı, üretim süreçlerindeki yapısal nedenlerden kaynaklanabileceği gibi³⁷ içeriğin politikleşmesinden de kaynaklandığı söylenebilir. İstihbarat üretiminden kaynaklanan ve çarkın işleyiş sürecinde yaşanan aksaklıklar şu şekilde sıralanabilir;

- a. Karar vericiden gelen bilgi taleplerinin doğru hipotezlere dönüştürülememesi,
- b. Hipotezlerle ilgili yeterince bilginin toplanamaması,
- c. Toplanan verilerin doğru bir biçimde analiz ve senteze tabi tutulamaması.

Bilgi taleplerinin sistemleştirilerek istihbarat ihtiyaçlarına dönüştürülme sürecinde yaşanan en önemli aksaklık, doğru ön hipotezlerin kurulamamasıdır. Hipotezler, hangi bilgilerin nasıl toplanacağını belirlediği için hipotezdeki yanlışlık üretimi olumsuz etkilemektedir. Bunun yanında, ele alınan sorunun ayrıntısına vâkıf olmadığı için karar vericinin talepleri genel içeriktedir. Bu genel sorular, karar vericinin gündemi ve öncelikleri bağlamında ele alınarak bileşenlerine ayrılması gerekmektedir. Bu her bileşen, ayrı hipotezler veya çarpışan hipotezler şeklinde sistemleştirilmektedir. Bu süreçteki aksama, bütün istihbarat üretim sürecini olumsuz etkilemekte ve istihbarat başarısızlığına neden olmaktadır.

İstihbarat başarısızlığına neden olan ikinci etmen ise toplama hataları veya eksikliğidir. Bir ülkenin hedefleri ile ilgili bilgilere yüzde yüz ulaşması mümkün değildir. Devletler, hedeflerin temel yapısını, cari durumunu ile taktik ve stratejilerini anlamak için ciddi bütçeler ayırmaktadır. Kıdemli bir CIA analistinin söylediği; “Bir analist olarak hedef devletin bakanlar kurulunda otursanız dahi, hedef devletin gelecek politikaları ile ilgili kesin bir öngörüle bulunmak mümkün değildir. Çünkü devletler kompleks aygıtlardır ve göz önünde bulundurulması gereken birçok değişken vardır.”³⁸ Sözü toplama hatalarından kaynaklanan istihbarat başarısızlığını gözler önüne sermektedir. İlk bölümde bahsedildiği gibi toplanan bilgilerde haber unsurlarının eksikliği, sorunun doğru bir biçimde açıklanmasını engelleyeceği için istihbarat başarısızlığına neden olmaktadır. 11 Eylül saldırıları, istihbarat çarkındaki

³⁷ Robert Jervis., “What’s Wrong with the Intelligence Process?” *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 1, no. 1 (1986):28–41

³⁸ Bobby W. “The Limits of Prediction—or, How I Learned to Stop Worrying About Black Swans and Love Analysis”, *Studies in Intelligence* 63, no. 4, (2019): 9.

toplama bölümünden kaynaklanan istihbarat başarısızlığı olduğu görülmektedir.

İstihbarat başarısızlığına neden olan son etmen ise analiz hatalarıdır.³⁹ Toplanan verilerin doğru ve analitik metotlarla işlenememesi istihbarat başarısızlığına neden olmaktadır. Analistin bilgileri işlerken karşılaştığı sorunlar ise bilişsel önyargılar⁴⁰, hatalı zihniyetler, grup düşüncesi, güncel olmayan analitik çerçeveler, uzmanlık paradoksu ve ayna imajı yanılgısı gibi hususlardır.⁴¹ Bu maddelere analistin ideolojik, dini ve siyasi düşüncesinden dolayı içeriği siyasallaştırması hususu da eklenebilir. Analiz sürecinde istihbarat hatalarına neden olan süreç içi diğer etmen ise istihbaratın politikleşmesidir.

3.1. İstihbarat Başarısızlığı Olarak Politikleşme

Müşterinin⁴² talebi doğrultusunda üretilmiş istihbaratın dış politika yapımında ve uygulamasında belirsizlikleri ve stratejik sürprizleri azaltacağı söylenebilir.⁴³ Müşterinin talebi ile başlayan istihbarat üretimi, karar vericinin karşılaştığı sorunu anlaması için yapılmaktadır. Ancak anlaşılın konuya yönelik çözümün yani neyin, nasıl ve hangi araçlarla yapılacağı kararı, hükümetler ve ilgili kurumlara aittir. İstihbarat analistinin politika önerisinde bulunup bulunamayacağı hususu ile ilgili birçok tartışma mevcuttur.⁴⁴ Sağlıklı işleyen istihbarat sistemlerinde, istihbarat analistinin karar vericinin karşı karşıya olduğu problemin ne ve neden olduğu; bu soruların içindeki bilinmeyenleri ve olasılıkları içeren bir üretim yapması gerekmektedir.⁴⁵ Bunun yanında analistin karar vericinin politik hassasiyetine uyumlulaşmak için üretimini politikleştirmesi de söz konusudur.⁴⁶ İstihbarat analizleri, politik açıdan objektif olmak zorundadır. İyi bir istihbaratın en temel özelliği, kararların alınmasında veya politikaların yapımında ihtiyaç duyulan bilgilerin nesnel gerçekliğe ve titiz analize dayandırılmasıdır. İstihbarat, karar vericilerin siyasi hassasiyetlerine ve mevcut politikayı destekleyip

³⁹ Steven Rieber and Neil Thomason, "Creation of a National Institute for Analytic Methods," *Studies in Intelligence* 49, no. 4, (2005), 71–77.

⁴⁰ Susan Mineka vd., "Cognitive biases and the emotional disorders," *Psychological Science* 3, no. 1, (1992): 65–69.

⁴¹ Rob Johnston, *Analytic Culture in the US Intelligence Community: An Ethnographic Study*, (Washington: Central Intelligence Agency, 2005).

⁴² İstihbarat literatüründe müşteri, istihbaratı kullanan karar vericilerdir.

⁴³ Daniel Byman, "Strategic Surprise and the September 11 Attacks", *Annual Review of Political Science* 8, (2005): 151.

⁴⁴ Ramsey Forbush vd., "CIA Intelligence Support for Foreign and National Security Policy making," *Studies in Intelligence* 20, no. 1, (1976): 1.

⁴⁵ Michael G. Fry vd., "Epistemic Communities: Intelligence Studies and International Relations," *Intelligence and National Security* 8, no. 3, (1993): 20.

⁴⁶ Robert M. Gates, "Guarding Against Politicization", *Studies in Intelligence* 36, no. 5, (1992): 5–13.

desteklemediğine bakılmaksızın sorunları gördüğü gibi sunması gerekmektedir. İstihbarat yalnızca nesnel değer sağladığı ölçüde yararlıdır. Sadece karar vericilerin tutumu istihbaratın siyasallaşmasına neden olmaz; devlet sistemi içindeki farklı istihbarat servisleri arasındaki rekabet de istihbaratı siyasallaştırabilir. CIA liderlik analisti John Nixon, istihbaratın politikleşmesinin nedenlerini şu şekilde değerlendirmektedir:

“...Politikleşme yukarıdan aşağıya oluşan bir olgudur. Bu durum, politika yapımcıların, üretilmekte olan istihbarata güvenmeyip, yönetim düşüncesiyle daha uyumlu sonuçlar üretmek için kademli CIA liderliğine baskı uyguladıkları zaman ortaya çıkar. Bizler analist olarak, her zaman bu baskıya direnmek için elimizden geleni yapıyoruz. Bu korkunç bir şeydir ve devam etmesine izin verilirse, bir vampir gibi istihbarat süreçlerine zarar verecektir. Hizmet yaklaşımı istihbarat başarısızlığının temel nedenidir. Karar vericilerin talepleri, CIA analistlerinin analiz tonunun ve hızının belirlenmesinde en önemli etkidir. Bu çalışma şekli genellikle müşteriyi mutlu eder, analizciyi ise çok meşgul eder. Ancak, günün sonunda bu yaklaşımın çok reaktif olduğunu düşünüyorum ve politika yapımcıların duymaları gerekenleri (saha gerçeklerini) duyacaklarını daha az bir ihtimal olarak görüyorum. Çünkü bilgiyi sağlayan analist politika yapımcıların ihtiyaçlarına hizmet etmeye çok odaklanmış durumdadır. Bazıları, analistin karar vericinin talebi doğrultusunda üretmediği ürünün, yani proaktif bir şekilde yollanan bilginin, siyasi karar vericilerin ihtiyaçlarını karşılayacağını ümit ediyor ama benim için bu durum her zaman böyle değil...”⁴⁷ (Ocak Medya, 2018).

İstihbarat, siyasi, askeri, ekonomik ve diplomatik gücün muhafaza edilmesi ve geliştirilmesi için gereklidir. Teoride, istihbarat politika yapım süreçlerinin parçası olmasına rağmen; pratikte politika yapımında genellikle dikkate alınmamaktadır.⁴⁸ Karar vericinin talebi ile oluşmayan doğrusal istihbarat, karar vericinin öncelikleri ile bağdaşmayabileceğinden politika yapım malzemesi olarak görülmeyebilir. Örneğin, bir dini cemaat istihbarat örgütü için ulusal güvenlik tehdidi iken, siyasi karar vericiler için zararsız bir sivil toplum örgütü olabilmektedir. Çünkü karar verici, belli ideolojik ve siyasi görüşe sahiptir ve politika önceliklerini bu kodlar belirlemektedir. Bu ideolojik ve siyasi kodlar doğrultusunda yapılan talepler de istihbaratın politikleşmesine neden olabilmektedir.

⁴⁷ “Hasan Mesut Önder Saddam’ı sorgulayan CIA analisti John Nixon ile görüşü: “ABD ile Türkiye ortak çıkarlara odaklanmalı”, <https://www.ocakmedya.com/hasan-mesut-onder-saddami-sorgulayan-cia-analisti-john-nixon-ile-gorustu-abd-ile-turkiye-ortak-cikarlara-odaklanmali/>, *Ocak Medya*, 2018, (15.06.2021).

⁴⁸ “CIA Esad’ı devirmek için 50 plan hazırladı, Obama hepsini veto etti”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160404_cia_esad_obama, *BBC Türkçe*, 2016, (25.06.2021).

İstihbaratın politikleşmesi, karar vericinin duymak istediğini söylemek anlamına gelmektedir. Siyasi karar vericilerle kurulan yakın ilişki, istihbarat yöneticilerinin makam kaygısı, karar vericinin ihtiyaçlarına cevap vermek isteği, politikleşmenin en önemli bileşenleridir. Bu bağlamda, istihbarat çarkından ve politikleşmeden kaynaklı istihbarat başarısızlıkları, dış politika başarısızlıklarına neden olduğu söylenebilir.

4. Dış Politika Başarısızlığı: Başarısız İstihbarat Girdisi ve Rasyonel Olmayan Karar Verme Süreçleri

Dış politika, devletlerin diğer ülkeler, küresel ve bölgesel sorunlarla ilgili olarak geliştirdiği taktik ve stratejiler bütünüdür.⁴⁹ Bu minvalde dış politik tercihleri belirlemek ve uygulamak, askeri stratejileri planlamak ve orduyu örgütlemek, diplomasi yapmak veya uluslararası kurumların faaliyetlerine katılmak için devletlerin geniş istihbarat ihtiyaçları vardır.⁵⁰ Bu ihtiyaçlardan dolayı ülkeler, diplomatik ve stratejik sürprizleri engellemek; risk, tehdit ve fırsatları öngörmek için istihbarat örgütlerine yatırım yapmaya devam etmektedir.⁵¹

Karar verme süreçlerinde istihbaratın kullanılmasının temel nedeni devletlerin karşılaştığı askeri, ekonomik, siyasi ve sosyal risk ve tehditlerle ilgili belirsizliği azaltmaktır.⁵² Devletler, küresel ve bölgesel ortamdaki rakiplerinin kapasitesi, yetenekleri ve niyetleri ile ilgili belirsizlikleri yönetebilirse sürpriz saldırılarda veya diğer hatalardan doğan çatışmalardan kaçınabilirler. Belirsizlikler ve sürprizler istihbaratı eksikliğinden kaynaklanmakta ve bu da dış politika başarısızlığına neden olmaktadır.

4.1. Dış Politika Başarısızlığı

Dış politika başarısızlığını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır.⁵³ İstihbarat bunlardan sadece bir tanesidir. Dış politika yapımında, askeri, diplomatik ve ekonomik girdiler de söz konusudur. Bu faktörler makalenin konusu olmadığı için kapsam dışında tutulmaktadır. Dış politika başarısızlığı, tercih edilen politik seçeneğin sonunu çözmede etkili olamaması şeklinde

⁴⁹ James E. Dougherty ve Robert L. Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations*, (New York: J.B. Uppincott Co., 1971), 25-27.

⁵⁰ Robert Jervis, "Intelligence and Foreign Policy: A Review Essay", *International Security* 11, no.3 (1986):141-153.

⁵¹ Robert M. Gates, "The CIA and American Foreign Policy." *Foreign Affairs* 66, no. 2 (1988): 215-230

⁵² Abraham Moles, *Belirsizliğin Bilimleri, İnsan Bilimleri için Yeni Bir Epistemoloji*, çev. Nuri Bilgin, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001), 24.

⁵³ Allan McConnell, A public policy approach to understanding the nature and causes of foreign policy failure, *Journal of European Public Policy* 23, no.5 (2016):667-684.

tanımlanmaktadır.⁵⁴ İstihbarat dış politika ilişkisi bağlamında dış politikada başarısız karara neden olan iki temel parametre bulunmaktadır;

a. Karar vericinin sorunu doğru bir biçimde anlaması için uygun istihbaratın olamaması,⁵⁵

b. Karar vericinin sorunu anlamasını sağlayacak istihbarat bulunmasına rağmen, uygun politika üretememesidir.

Bu durumu bir analogi ile derinlemesine açıklamak yararlı olacaktır. İlk durumda doktorun hastaya koyduğu yanlış teşhis, yanlış tedaviye neden olacağı için istihbarat başarısızlığı söz konusudur. İkinci durumda konulan teşhis doğru olmasına rağmen tedavi yönteminin uygunsuz olması söz konusudur. Bu iki faktör, dış politika başarısızlığının temel nedenleridir. Total başarısızlık, teşhisten kaynaklanabileceği gibi, tedaviden yani tercih edilen politikadan kaynaklanabilmektedir. Bu bağlamda, hastalığı teşhis etmek istihbaratın, tedaviyi belirlemek dış politika yapım alanına girmektedir.⁵⁶ Bundan dolayı, istihbarat başarısızlığının tüm karar verme modellerinde dış politika başarısızlığına neden olduğu vurgulanabilir. Çünkü girdi yanlış ise çıkan sonucun da yanlış olması güçlü ihtimaldir. Ayrıca istihbarat, karar verme süreçlerinde bilişsel aşamaya girdi sağlamaktadır. Karar verici bilişsel süreçte, başarısız istihbarattan dolayı sorunu doğru anlayamazsa, rasyonel aşamada doğru kararı verebilmesi mümkün değildir.

Doğru istihbaratın başarılı bir dış politikaya neden olacağı savı her zaman geçerli değildir.⁵⁷ Çünkü nihai kararları politikacılar verdiği için, politikacıların doğru istihbaratı neden kullanmadıkları sorusu önem taşımaktadır.⁵⁸ Bu bağlamda, rasyonel olmayan karar verme teorileri bu sorunun cevabının bulunmasında analitik çerçeve sunmaktadır.

⁵⁴ Stephen Marrin, "The 9/11 Terrorist Attacks: A Failure of Policy Not Strategic Intelligence Analysis", *Intelligence and National Security* 26, no.2,(2011):182-2002.

⁵⁵ David Kahn, "The Intelligence Failure of Pearl Harbor", *Foreign Affairs*, sy.5,(1991):138-152.

⁵⁶ Harry Howe Ransom, Strategic Intelligence and Foreign Policy, *World Politics* 27,sy.1,(2011):131-146.

⁵⁷ Glenn Hastedt, Intelligence and U.S. foreign policy: How to measure success? *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*5, no.1,(1991):49-62.

⁵⁸ Stephen Marrin, "Why strategic intelligence analysis has limited influence on American foreign policy", *Intelligence and National Security*32, no.6 (2017):725-742.

4.2. Rasyonel Olmayan Karar Verme Süreçlerinde Doğru İstihbaratın Kullanılmamasının Nedenleri

Karar verme teorileri, devlet elitlerinin karar verme süreçlerinde etkili olan hususları açıklamaktadır. Rasyonel olmayan karar verme teorileri, lider düzeyinde karar alınırken etkili faktörler olan, liderlerin sezgilerine, ideolojilere,⁵⁹ zihin kodlarına ve bilişsel önyargılarına değinmektedir.⁶⁰ Bunun yanında tilki ve kirpi tipi olmak üzere iki tür liderlik özelliklerinin olduğu, tilki tipinin öngörülmesi zor ve pragmatik olduğu; kirpi tipi liderlerin ise tek açıdan sorunları okuduğu, tutarlılığı önemsemediği ve katı ideolojik kararlara imza attığı vurgulanmaktadır. Alınan dış politika kararlarının ana omurgasını bu faktörlerin oluşturduğu karar verme süreçlerinde doğru istihbarattan yararlanılmasının söz konusu olmadığı söylenebilir.⁶¹

Karar vericilerin davranışlarını açıklamaya çalışan sınırlı rasyonellik yaklaşımı ise ani krizlerde zaman baskısı altında karar verilirken, uygun politika yerine tatmin eden politikanın tercih edildiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, uygun seçenek yerine tatmin söz konusu olduğu için doğru istihbaratın göz ardı edilme eğiliminin güçlü olduğu söylenebilir.

Grup düşüncesinin karar verme süreçlerindeki etkisini inceleyen görüşler; ideolojik veya diğer motivasyonlarla bir araya gelmiş kişilerin kale zihniyeti oluşturduğu ve fikir birliği sağlamak için bütün farklı görüşleri göz ardı ettiğini savunmaktadır.⁶² Grup düşüncesinin grup içi muhalefeti bastırdığı, grubu homojenleştirdiği için akılcı kararların üretilmesine engel teşkil ettiği vurgulanmaktadır. Grup düşüncesinin etkili olduğu karar alma süreçlerinde, fikir birliği ile ortaya çıkan görüşe yönelik sonsuz güven duyulduğu, arkaik karar verme eğiliminin güçlü olduğu, farklı fikirlerin de otosansüre maruz kaldığı bilinmektedir.⁶³

Dış politika kararları alınırken etkili olan bu faktörler kararlarının esasını teşkil etmektedir. Bu bağlamda dış politika kararlarının bir karar verici boyutu bir de istihbarat boyutu bulunmaktadır. İstihbarat örgütleri ile karar vericiler arasındaki ilişki bu bağlamda önem

⁵⁹ Michael H. Hunt, *Ideology and U.S. Foreign Policy*, (Connecticut: Yale University Press,2009),125-127.

⁶⁰ Steve A. Yetiv, *National Security Through a Cockeyed Lens: How Cognitive Bias Impacts U.S Foreign Policy*, (Maryland: John Hopkins University Press, 2013), 3-5.

⁶¹ Seçkin Barış Gülmez, vd., Dış Politika Analizi: Teorik Yaklaşımlar içinde *Dış Politika Analizi Konu, Kuram, Yöntem*, der.Bezen Balamir Coşkun vd.(İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020), 24-26.

⁶² Daniel Goleman, *Vital Lies, Simple Truths: The Psychology of Self-Deception*, Simon & Schuster, (London: 1996).

⁶³ Gülmez, "Dış Politika Analizi", 27-30.

kazanmaktadır.⁶⁴ Bu ilişkide istihbarat örgülerinin karar vericiden beklentileri ile karar vericilerin istihbarat örgütünden beklentilerine değinmek gerekir.⁶⁵

İstihbarat analistleri için temel sorun, üretebildikleri ile tüketicilerinin üretebileceklerini düşündüklerinin genellikle iki farklı şey olmasıdır. Bu anlamda eski CIA İstihbarat Direktör Yardımcısı Douglas Mac Eachin'in vurguladığı bir husus, karar vericiler ve istihbarat örgütleri arasındaki ilişkiyi tanımlamaktadır: “İstihbarat analistleri en güçlü rakip takımların gücü, oyun stili, kapasitesine ilişkin açıklayıcı raporlar sunmada en iyidir; ancak politika yapıcılar, oyunun sonucunun ne olacağını duymayı beklemektedir.”⁶⁶ O zaman istihbarat tüketicileri, istihbarat analistlerinden ne istemektedir? Bu soru doğrudan sorulduğunda, çoğu zaman sadece gerçeklerden, akla yatkın bir senaryoya ve görünmeyeni görmeye kadar sayısız cevaplar ortaya çıkmaktadır.

Politika yapıcılarının istekleri; eğitimi, dünya görüşü, ideolojisi ve cari siyasi ihtiyaçları doğrultusunda değişiklik gösterebilmesine rağmen, temelde istihbarat örgütünden istedikleri şey, “bundan sonra ne olacak?” sorusunun cevabıdır.⁶⁷ Bir ölçüde karar vericinin temel beklentisi, belirsizliğin belirli hale gelmesi ve bundan sonra ne olacağına dair bir cevaptır. Ancak bu beklenti, istihbarat üretiminin doğru bir biçimde işlemlenmesini engellemektedir.⁶⁸ Doğru sorulmayan sorunun cevabını bulmak istihbarat teşkilatları için ciddi anlamda zordur. Siyasi karar alıcı kendi politik hassasiyetleri, ideolojik görüşü ve parti içindeki dengeler bağlamında gelişmeleri ele aldığı için sorduğu sorunun bu perspektifte ele alınması ve üretimin de bu bağlamın dışına taşmaması gerektiğine dikkat etmektedir.⁶⁹

İstihbarat ve siyasi karar alıcılar arasındaki ilişki, yönetim türüne, devlet mekanizmalarının sağlıklı işleyip işlemediğiyle ve karar alma süreçleri ile yakından bağlantılıdır. Rasyonel karar verme süreçlerinin etkili olduğu ülkelerdeki karar vericiler

⁶⁴ Joshua Kerbel, vd., “The Intelligence-Policy Nexus.” *Studies in Intelligence* 54, no. 4 (2010): 1–13.

⁶⁵ James B Steinberg, “The Policymaker’s Perspective: Transparency and Partnership.” *In Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles and Innovations*, ed. Roger George et al., (Washington: Georgetown University Press, 2008)

⁶⁶ Dennis C. Wilder, “Improving Policymaker Understanding of Intelligence: An Educated Consumer Is Our Best Customer”, *Studies in Intelligence* 55, no. 2, (2011): 27.

⁶⁷ Charles Vandeeper, “Intelligence and Knowledge Development: What Are the Questions Intelligence Analysts Ask?”, *Intelligence and National Security* 33, no. 6, (2018): 785–803.

⁶⁸ Mark M. Lowenthal, *The Oxford handbook of National Security Intelligence*, (New York: Oxford University Press, 2010).

⁶⁹ Tuğrul Karabacak, “İstihbarat Biriminin Çalışma Yöntemleri”, *Avrasya Dosyası İstihbarat Özel Sayısı* 8, no. 2, (2002): 22-25.

istihbaratı kendi siyasi, politik ve ideolojik pozisyonunu revize etmekte kullanabilmektedir. Rasyonel olmayan karar verme süreçlerinin işlediği yönetimlerde ise liderlerin kişisel inançları veya politikalarıyla çelişen bilgileri göz ardı ettiği bilinmektedir.⁷⁰ Yani istihbarat temelli politika yapımı, katı ideolojik ve siyasi liderliğin olduğu yönetimlerde söz konusu değildir.⁷¹ Karar verme süreçlerinde istihbaratın yeterince kullanılmadığı durumlarda birçok politik felaketinin meydana gelmesi söz konusudur. Devlet yöneticileri dış politikada sadece kendi inançlarına ve düşüncelerine güvendiklerinde komşularla sıfır sorun politikasından değerli yalnızlık siyasetine dönmek zorunda kalabilmektedir.⁷²

Bazı politika yapımcılar kendi analizlerine ve yargılarına güvendiğinden, politik tercihleri ile çelişen istihbaratı dikkate almadıkları bilinmektedir.⁷³ CIA'nın analitik yeteneklerine güvenmeyen Henry Kissenger'in istihbarat topluluğundan analizde kullandıkları ham verileri istediği bilinmektedir.⁷⁴ Politika yapımcıların hedefleri net değilse, istihbarat topluluğu neyin sunulması beklendiğinden emin olamayacak ve enerjilerini sınırları net belirlenmemiş konularda çalışarak harcayacaktır.⁷⁵

Politika yapımcılar bazen ihtiyaçlarını istihbarat topluluğuna etkili bir şekilde iletememekte ve genellikle istihbarattan kötü yararlanmaktadır.⁷⁶ Politika yapımcıların kişiliği ile doğrudan ilgili olmasa da karar alma süreçleri sağlıklı işlemesi için istihbarat topluluğu ve politika yapan merkezler arasında güçlü ve etkili bir koordinasyon şarttır. Bu nedenle karar alıcı, daha iyi koordinasyona dikkat etmelidir.⁷⁷

Karar vericilerin sorunları anlama kapasiteleri ve istihbarat örgütlerine inanmaları da önemli etkenlerdir. Pek çok karar verici, göreve gelene kadar istihbarat örgütleri ile ilgili bir fikre bile sahip değildir. Bir kısmı ise, istihbarat örgütlerini karanlık örgütler olarak değerlendirmekte ve bir zamanlar kendisini de izlediği düşüncesiyle ya menfi bir görüş

⁷⁰ Robert Jervis, "Why Intelligence and Policymakers Clash", *Political Science Quarterly* 125, no. 2.(2010):185-204

⁷¹ Ahmet Ateş, "The Transformation of Russian Intelligence Community After the Cold War (1991-1993)", *Karadeniz Araştırmaları* 66, (2020): 321-332.

⁷² Ray S. Cline, "Policy without Intelligence", *Foreign Policy*, no.17, (1974):121-135.

⁷³ Roger Hilsman. "Intelligence and Policy-Making in Foreign Affairs." *World Politics*5, no.1,(1952):1-45.

⁷⁴ Ümit Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, 14. bs (Ankara: Kripto Yayınları, 2020), 329.

⁷⁵ Richard K. Betts vd., "American Strategic Intelligence: Politics, Priorities, and Direction," *Intelligence Theory: Key Questions and Debates*, ed. Stephen Marin, (London: Macmillan, 2008), 256-257.

⁷⁶ Michael Alexander, Does better intelligence improve foreign policy decisions? *The RUSI Journal* 144, no.5, (1999):1-6.

⁷⁷ Mark M. Lowenthal, "Tribal tongues: Intelligence Consumers, Intelligence Producers", *The Washington Quarterly* 15, no. 1, (1992): 157-168.

sahibidir ya da uzak durulması gereken bir kurum olarak görmektedir. Çoğu karar verici ise göreve başladıktan sonra istihbarat örgütünü tanımaya başlamakta ancak bu da zaman kaybına neden olmaktadır.

Liderlerin düşünce yapısı, kişilik özellikleri, eğitimi, inancı gibi etmenler, karar verme sürecinde etkili olduğu için bu hususlar dikkate alınmadan sunulan doğru istihbaratın politika yapımına daha az etki ettiği söylenebilir.⁷⁸ Liderlerin istihbarat konusunda yeterince eğitilememesi, istihbarat döngüsünün ve faaliyetlerin nasıl yürüdüğü konusundaki bilgi eksiklikleri, karar vericiler ve istihbarat üreticileri arasındaki ilişkileri etkilemektedir. İstihbarat konusunda yeterince eğitilememiş politikacılar, genellikle istihbarat topluluğunun faaliyetleri ve ürünleri hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. İstihbarat dünyasının yanlış algılanması, politika yapıcıların istihbarat işinin içerdiği her şeyden uzak durmasına neden olur. Böylece politika yapımında istihbaratı kullanmada yetersiz kalırlar.⁷⁹ Bu faktörlerin etkili olduğu bir kararda, politikayı belirleyen ana motif liderlerin bilişsel özellikleri olduğu için doğru istihbaratın kullanılması söz konusu değildir. Sonuç olarak rasyonel olmayan karar verme süreçlerinde, doğru veya başarısız istihbaratın karara etki etmediğinin vurgulanması gerekmektedir.⁸⁰ CIA'nın Yugoslavya'nın dağılmasını öngören doğru ulusal istihbarat tahmininin ABD karar vericileri tarafından dikkate alınmaması bu konuya örnek teşkil etmektedir.

Amerikan istihbaratı tarafından 1990 yılının ekim ayında hazırlanan istihbarat raporunda; Yugoslavya'nın dağılacağını, bu dağılmanın bölgesel etkilerinin olacağını, Bosna ve Kosova'da çatışmanın daha şiddetli geçeceği belirtilmekteydi.⁸¹ Bütün bu kesin kanıtlara dayanan uyarılara rağmen, dış politika yapıcılarının sorunu çözmede etkili bir dış politika seçeneği belirlemedikleri ve aksine bu raporu gazetelere sızdırarak önemini ve etkisini küçültmeye yönelik bir tutum takındıkları bilinmektedir.⁸² ABD, bu rapor yazıldıktan beş yıl

⁷⁸ Richard K. Betts, *Enemies of Intelligence: Knowledge and Power in American National Security* (New York: Columbia University Press 2007): 40

⁷⁹ Robert Jervis, "Why Intelligence and Policymakers Clash.", *Political Science Quarterly* 125, no. 2, (2010): 185–204.

⁸⁰ Thomas Lowe Hughes, *The fate of facts in a world of men: Foreign policy and intelligence-making*, (New York: Foreign Policy Association, 1976).

⁸¹ National Intelligence Council (USA), *Yugoslavia: From "national Communism" to National Collapse*, US Intelligence Community Estimative Product on Yugoslavia, 2006.

⁸² Stephen S. Rosenfeld, *A Timely Warning*, [https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1990/11/30/a-timely-warning/ec97234a-0ef6-47e4-b93c-76b49f79b158/\(11.12.2021\)](https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1990/11/30/a-timely-warning/ec97234a-0ef6-47e4-b93c-76b49f79b158/(11.12.2021)).

sonra yani 1995 yılında Bosna savaşına müdahalede müdahale etmiştir. Bu geçen beş yıl içerisinde doğru istihbarat olmasına rağmen, başarılı bir dış politika seçeneğinin tercih etmemelerinin temel nedeni, dönemin ABD dış politika aktörlerinin, irrasyonel kararlar alma eğiliminde olmalarıdır. Bütün bunlar ABD'nin Yugoslavya ile ilgili dış politikasını başarısızlığa uğratmıştır.⁸³ Bush yönetiminin dış politika takımının başka gündemlerinin olduğu, ortada duran gizli bir felaketle ilgili hazırlanan raporu görmezden gelme yolunun tercih edildiği, bütün kanıtlara rağmen, Yugoslavya'nın parçalanmayacağı umulması rasyonel olmayan karar verme süreçlerinde liderlerin bilişsel özelliklerinin ve grup düşüncesinin dış politika kararlarını ne ölçüde başarısızlığa uğrattığını göstermektedir.⁸⁴

İstihbarat örgütlerinin dış politik kararların alınmasında bir fonksiyonu olduğu gibi uygulama süreçlerinde de rolleri bulunmaktadır Diplomasinin ve askeri seçeneklerin yetersiz kaldığı durumlarda istihbarat örgütleri istenilen sonuçlara ulaşmak için örtülü operasyon yürütmektedir.⁸⁵ Örtülü operasyonların diplomasi ve savaş gibi bir dış politika eylemi olduğu ve bunu eylemin yürütücünün istihbarat örgütleri olduğunun belirtilmesi gerekir.

5. Dış Politika Seçeneği Olarak Örtülü Operasyonlar

Ülkeler dış politika amaçlarına ulaşmak için kullandıkları çeşitli vasıtalarla sahiptir. Bu vasıtalar; askeri darbeleri, hedef ülkede çeşitli alt yapılar kurarak sızmayı, diplomatik yapılanmayı ve örtülü operasyonları içermektedir.⁸⁶ Örtülü operasyonlar, istihbarat örgütlerinin dış politika yapımındaki fonksiyonudur. Bir devletin, bu araçlardan hangisini kullanacağı hedef devletin arzu edilen şekilde davranmaya zorlama veya ikna etme gücüne göre değişecektir. Her devletin güçlü yanları olduğu gibi zayıf yanları da vardır. Örneğin, İsrail askeri kapasite olarak orta güç bir ülke olmasına rağmen nüfusunun azlığı, emperyalist bir ülke olmasının önündeki en önemli engellerden biri olduğu söylenebilir. Yani bir ülkenin milli güç unsurları, dış politika hedeflerine ulaşmada önemli bir araçtır. Dış politika hedeflerine ulaşmak için sert güç unsurlarının yanında yumuşak güç unsurlarının da etkili bir şekilde kullanılması istenilen

⁸³ Gregory F. Treverton and Renanah Miles, *Unheeded Warning of War: Why Policymakers Ignored the 1990 Yugoslavia Estimate*, (Center for the Study of Intelligence, Washington,2015)

⁸⁴ Gregory F. Treverton, *Reshaping National Intelligence for an Age of Information*, (Cambridge: Cambridge University Press,2010):177.

⁸⁵ William Blum, *Killing Hope: US Military and CIA Interventions, Since World War II*, (London: Zed Books, 2003), 265.

⁸⁶ Ray Cline, "Secrets", *Spies and Scholars*, (Washington: Acropolis Books, 1976), 35.

sonuçların elde edilmesini kolaylaştırabilmektedir.⁸⁷

Diplomatik araç, başka bir ülkeyle resmi ve gizli iletişim kurmayı içerir. Yöntemler arasında doğrudan hükümetten hükümete müzakereler ve uluslararası kuruluşlar nezdinde yapılan girişimleri içermektedir. Diplomatik araçların yanında hedef ülkede alt yapılar kurarak, ülkenin iç politik durumu manipüle etmeye çalışılmaktadır. Bunun yanında propaganda, rejim muhaliflerine ve kullanılabilir örgütlere askeri destek, seçim süreçlerine müdahale, sabotaj ve örtülü operasyonlar gibi yöntemler de kullanılmaktadır.⁸⁸

Örtülü operasyonlar, istihbarat operasyonlarının bir parçasıdır ve dış politika uygulamalarında yaygın olarak kullanılmaktadır.⁸⁹ Açık savaş ve diplomasi gibi zaman ve sabır isteyen araçların alternatifi olarak uygulamaya konulmaktadır.⁹⁰ Örtülü operasyonlar, istihbarat toplama ve analizinden oldukça farklıdır. Dış politika uygulamalarında kullanılan istihbarat operasyonlarının bir parçasıdır. Bu tür operasyonlarla gizli eylemi gerçekleştiren ülkeyi ifşa etmeden,⁹¹ yabancı bir ülkedeki siyasi, ekonomik, askeri ve sosyal durumu etkilemeye çalışılmaktadır.⁹² Bunun sonucunda hedef devletin istenilen pozisyona gelmesi veya ikna edilmesi sağlanmaktadır. Örtülü operasyonların hedefleri şu şekilde sıralanabilir:

- a. Hedef devletin siyasi liderlerine ve etkili görüş önderlerine bir örtü ile yaklaşarak görüşlerini yönlendirilmeye çalışmak,⁹³
- b. Umut vadeden ve hedef devlet sisteminde etkili pozisyona gelmesi muhtemel kişileri tespit edilip etki ajanı olarak kullanmak,⁹⁴
- c. Hedef devlet içindeki siyasi partilere, sivil toplum kuruluşlarına, dini örgütlere, sendikalara, gençlik gruplarına ve meslek dernekleri gibi özel kuruluşlara mali yardım

⁸⁷ Sait Yılmaz, *Akıllı Güç*, (İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2012), 14.

⁸⁸ Marcus Eyth, "The CIA and Covert Operations: To Disclose or Not to Disclose - That is the Question", *BYU Journal of Public Law* 17, no.1, (2002): 45-72.

⁸⁹ Richard J. Aldrich, *The Hidden Hand: Britain, America, and Cold War Secret Intelligence*, (New York: Overlook Press, 2002), 26.

⁹⁰ John Carter, *Covert Operations as a Tool of Presidential Foreign Policy in American History from 1800 to 1920*, (New York: Edwin Mellen Press, 2000).

⁹¹ Örtülü operasyonu yürüten ülke, deşifre olmamak adına bütün operasyonları paravan yapılar üzerinden yürütür. Operasyona maruz kalan ülke, faaliyeti kimin yaptığını bilse bile ispatlaması oldukça zordur. Yani bu operasyonlar açılırken "plausible deniability" kuralına riayet edilir.

⁹² Paul W. Blackstock, *The Strategy of Subversion: Manipulating the Politics of Other Nations*, (Chicago: Quadrangle Books, 1964).

⁹³ Joseph B. Smith, *Potrait Cold Warrior*, (New York: Balantine Books, 1976), 138-139.

⁹⁴ Henry Hemming, *Agents of Influence: A British Campaign, a Canadian Spy, and the Secret Plot to Bring America Into World War II*, (New York: Public Affairs, 2019).

sağlayarak ülkenin kamuoyunu ve siyasetinin etki altına almak,

d. Hedef ülkenin medyasında yapılanarak gazeteci, yorumcu ve analistlerin desteği ile gri propaganda yapmak⁹⁵,

e. Çeşitli yardımlarla hedef ülkenin güvenlik kurumları içinde yapılanarak yönlendirmek,

f. Kayıt dışı ekonomik sistem kurarak hedef devlet bürokrasisini ve siyasi kadrolarını yozlaştırarak denetlenebilir hale getirmek,

g. Hedef devlete yakın üçüncü bir ülkede lojistik üsler kurarak ekonomik kaynakları sömürmek⁹⁶ ve ekonomiyi dolaylı yoldan etki altına alınmak,

h. Savaş ve askeri müdahalenin tercih edilmediği durumlarda rejim muhaliflerine, sivil muhalefete ve hatta terör örgütlerine mali destek sağlayarak, rejimin devrilmesini sağlamak veya arzu edilen pozisyona ikna etmek,⁹⁷

i. Hedef ülkede rejim değiştirmek için siyasi suikastlar yapmak, paramiliter güçleri desteklemek ve orduyu manipüle ederek askeri darbenin zeminini hazırlamak.⁹⁸

Geçmişte ve günümüzde örtülü operasyonlar her zaman düşman ülkeler arasındaki sessiz savaşın yolu olmuştur. Soğuk Savaş yılları örtülü operasyonların zirve yaptığı dönemdir. Günümüzde de örtülü operasyon örneklerine rastlamak mümkündür. Dini motifli bir örgütü Türkiye'nin bürokratik mekanizmalarına sızma aracı olarak kullanmak, ülkenin iç siyasetini, dış politikasını ve ekonomisini yönlendirmek örtülü operasyonlara örnek teşkil etmektedir. Bu dini örgütün medyadan ekonomiye, sosyal yaşamdan siyasete her alanı kapladığı düşünüldüğünde; iyi planlanmış ve uzun yıllar süren bir operasyon olduğunu göstermekte ve Türkiye'de yarattığı tahribatlar göz önüne alındığında, bu örtülü operasyonun oldukça başarılı bir şekilde yürütüldüğü görülmektedir. Özetle örtülü operasyonlar, devletlerin sessiz savaşının en etkili araçlarındandır.

⁹⁵ John P. Sason, *The Rape of Kuwait: The True Story of Iraqi Atrocities Against Civil Population*, (New York: Knightsbridge Publishing, 1991), 75.

⁹⁶ Ted R. Gurr, *Handbook of Conflict*, (New York: Free Press, 1980), 74.

⁹⁷ Mark J. Gasiorowski, "The 1953 Coup D'Etat in Iran", *International Journal of Middle East Studies* 19, (1987): 261–263.

⁹⁸ Jennifer D. Kibbe, "Covert action and the Pentagon", *Intelligence and National Security* 22, no. 1, (2007): 57-74.

6. Sonuç

İstihbarat, müşterinin talebi ve servisler tarafından yakalanan emare doğrultusunda üretilen işlenmiş bilgidir. İstihbaratın en önemli özelliği ihtiyaca cevap vermesidir. Ancak, müşterinin talebi ve istekleri de istihbaratın niteliğini etkilemektedir. Eğitimsiz ve ne istediğini bilmeyen bir müşterinin önüne konulan istihbaratı sorgulaması düşünülemez. Bu bakımdan istihbarat konularında eğitimli, ne istediğini bilen ve doğru sorular soran müşterinin istihbaratın kalitesini olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir. İstihbaratın doğru bir dış politikaya dönüşmemesinin ilk nedeni eğitimsiz müşteri sorunsalıdır. İkinci neden ise siyasi karar vericilerin siyasi ve ideolojik ajandalarının realiteyi görme ve okuma konusunda yarattığı handikaptır. Siyasi karar vericilerin, seçim ve iktidar kaygısı gibi nedenlerden dolayı kendi siyasi gündemlerini politikaya dönüştürmeye eğilimlidir. Bu eğilim aşırı derecede güçlendiğinde istihbarat örgütleri de zamanla politikleşmektedir. Yani politikleşmenin tepeden başlayan bir olgu olduğunu söylemek gerekir. İstihbarat yöneticilerinin görevde kalma kaygısı, analistlerin karar vericilerin siyasi hassasiyetlerine uyumlulaşma adına kendilerine uyguladıkları sansür de istihbaratın içeriğini ve niteliğini etkilemektedir.

İstihbaratı dış politikada etkili şekilde kullanan ülkelerin stratejik sürprizlerle karşılaşma ihtimali, kullanmayan ülkelerle kıyaslandığında daha azdır. İstihbaratın neden etkili bir şekilde kullanılmadığı tartışmalarının arkasında çeşitli nedenler bulunmaktadır. Siyasi karar alıcılar perspektifinden bakıldığında, istihbarat örgütlerinin üretimlerine yönelik bir güvensizlik olduğu söylenebilir. Bu güvensizliğin kökeni karar vericinin örgütü yeterince tanımaması, örgüte yönelik önyargılar ve siyasi öncelikleri ile çelişen üretimleri göz ardı etme eğilimine dayanmaktadır. İstihbarat örgütü perspektifinden bakıldığında ise, siyasi karar alıcıların taleplerin yeterince detaylı bir şekilde belirtilememesi, örgütü politikaların meşruluğunun sağlanması için kanıt üreten bir organizasyon olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır.

İstihbarat örgütleri köklü ve kurumsallaşmış olan ülkelerde dış ilişkilerin yürütülmesi, etkilerinin gözlemlenmesi, anlaşmaların yürütülmesi ve denetlenmesi, askeri operasyonların icrasında, ulusal çıkarların belirlenmesi ve takip edilmesinde istihbarat örgütleri etkin rol almaktadır. İstihbarat dış politika ilişkisinin sorunsuz işlediği bir ülke olduğunu söylemek oldukça zordur. Çünkü siyasi karar vericilerin bir ajandası vardır ve iktidara gelmek için kullandıkları söylemlerle alenen tezat oluşturacak politik tercihler yapmama eğilimindedirler.

Sahadaki durum ve gerçeklik her ne olursa olsun, karar vericilerin dış politik seçeneklerini daraltmaktadır. Siyasi çıkarını göz ardı etmeden karar vermek zorunda olan karar vericiyi politik ajandası ile çelişen bir seçeneğe ikna etmek zordur. İstihbarat örgütleri de bu dar çerçevede içerisinde üretimlerini yapmak zorunda kalmaktadır. Örneğin, istihbarat örgütleri, müşteriden komşu ülkede rejimin nasıl devrilebileceği sorusunu çalışmaya başladığında, rejimin devrilmesinin doğru olup olmadığı, rejimin tasfiyesinden sonra ortaya çıkacak sonuçların neler olabileceğine yönelik üretim yapamaz hale gelir. Çünkü talep, “komşu ülkede rejim nasıl devrilir?” sorusunun cevabıdır. Sorunun kapsamı ve bağlamı, istihbarat örgütlerinin çalışma gündemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda müşterinin talebinin servislerin performansını ve üretimini etkileyen en önemli faktör olduğu söylenebilir.

İstihbarat başarısızlığının diğer önemli nedeni istihbarat servislerini *ne* sorusu yerine *neden oluyor* sorusu ile çalıştırmaktır. İstihbarat örgütlerin bir olayla ilgili *ne oluyor* sorusu sorulduğunda olayı tasvir edip karar vericinin durumu anlamasını sağlar. Ancak bir sorunun *neden* alanında çalışıldığında cevapların siyasileşmesi güçlü ihtimaldir. Özetle istihbarat örgütlerinin görevi, siyasal karar vericilerin problemi anlamasını sağlamak ve istihbarat-dış politika ilişkisinin sağlıklı bir zeminde yürütülmesi için politika alanına müdahil olmaktan kaçınmaktır.

İstihbarat başarısızlığı, tüm karar verme modellerinde dış politika başarısızlığının temel nedeni iken, rasyonel olmayan karar verme süreçlerinde dış politika başarısızlığına neden olan bilişsel ve ideolojik önyargılar, sınırlı rasyonellik, kirpi tipi liderlik ve grup düşüncesidir. Bu tip karar verme süreçlerinde doğru istihbarat göz ardı edilmektedir. Nihai karar verici politika yapıcılar olduğu için istihbaratın karar verici üzerinde nasıl bir etki yarattığı tespit edilmeden, nihai dış politika başarısızlığının kaynağı hakkında kesin vargıya varmak zordur. Örnek vakalar bu varsayımların güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymaktadır. Ancak teorik olarak doğru istihbarattan istifade edilen karar süreçlerinde dış politik seçeneklerin daha az maliyetli olduğu savunulabilir. İstihbarat servisleri devletlerin savunma hatlarındaki öncü gözleridir ve gerçekliği birebir gözlemlene imkânına sahiptir. Bu bakımdan tehditlerin doğasını anlamakta diğer devlet kurumlarından daha avantajlıdır.

İstihbarat örgütleri, karar alma süreçlerinde politik mekanizma ile mesafesini koruması gerekirken, politika uygulamalarında karar vericilerin yaptığı tercihler doğrultusunda örtülü operasyon icra eden bir enstrümana dönüşmektedir. Açık faaliyetlerle ulaşılması zor hedeflerin

gerçekleşmesinde istihbarat örgütleri sessizce faaliyet yürütmektedir. Hedef devletler içerisinde kurdukları organizasyonlar aracılığı ile hedef devleti ikna etmek, yönlendirmek ve arzu edilen davranışı sergilemeye zorlamak için faaliyetlerini sürekli olarak yürütmektedirler. Savaşlar ve diplomasi ile çözülemeyen ve çözülse bile maliyeti yüksek olduğu durumlarda istihbarat örgütleri uygulama alanında sahneye çıkmaktadır.

Kaynaklar

- Aldrich, Richard J. *The Hidden Hand: Britain, America, and Cold War Secret Intelligence*, New York: Overlook Press, 2002.
- Alexander, Michael. Does better intelligence improve foreign policy decisions? *The RUSI Journal* 144, no.5, 1999.
- Aslan, A., Bayrakçı, S. ve Küçükvardar M. “Bilişim Çağında Geleneksel Gazeteciliğin Dönüşümü: Veri Gazeteciliği”. *Marmara İletişim Dergisi*, no. 26, 2016.
- Atay, Mehmet. “Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı”, *Strateji Dergisi*, no. 1, 1996.
- Ateş, Ahmet. “The Transformation of Russian Intelligence Community After the Cold War (1991-1993)”, *Karadeniz Araştırmaları* 66, 2020.
- Aydın, Mustafa. “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 51, no. 1, 1996.
- Aysever, Enver. “Örtülü Ödenek, eski defterler ve Mesut Yılmaz...”, *Birgün Gazetesi*, 2012. <https://www.birgun.net/haber/ortuluodenek-eski-defterler-ve-mesut-yilmaz-8655> (04.06.2021).
- Betts, Richard K., etc. “American Strategic Intelligence: Politics, Priorities, and Direction,” in *Intelligence Theory: Key Questions and Debates*, ed. Stephen Marin, 256-257. Londra: Macmillan, 2008.
- Betts, Richard K. *Enemies of Intelligence: Knowledge and Power in American National Security*, New York: Columbia University Press 2007.
- Biçer, Savaş. “Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 9, no. 2, 2017.
- Blackstock, Paul W. *The Strategy of Subversion: Manipulating the Politics of Other Nations*. Chicago: Quadrangle Books, 1964.
- Blum, William. *Killing Hope: US Military and CIA Interventions, Since World War II*, London: Zed Books, 2003.
- Bozeman, Adda. *Strategic Intelligence and Statecraft, Selected Essays*. Londra: Brassey’s Press, 1992.
- Byman, Daniel. “Strategic Surprise and the September 11 Attacks”, *Annual Review of Political Science* 8, 2005.
- Britten, Shane. “Intelligence Failures Are Analytical Failures”, *Counter Terrorist Trends and Analyses* 10, no.7, 2018.
- Caparini, Marina. “Controlling and Overseeing Intelligence Services in the Democratic States”, in *Democratic Control of Intelligence Services: Containing Rogue Elephants*, ed. Hans Born, 3-5.

- New York: Routledge, 2016.
- Carter, John. *Covert Operations as a Tool of Presidential Foreign Policy in American History from 1800 to 1920*. New York: Edwin Mellen Press, 2000.
- “CIA Esad'ı devirmek için 50 plan hazırladı, Obama hepsini veto etti”, *BBC Türkçe*, 2016, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160404_cia_esad_obama, (25.06.2021).
- Cline, Ray S. *Spies, and Scholars*. Washington: Acropolis Books, 1976.
- Cline, Ray S. “Policy without Intelligence”, *Foreign Policy*, no.17, 1974.
- Dougherty, James E. ve Pfaltzgraff, Robert L. *Contending Theories of International Relations*. New York: J.B. Uppincott Co., 1971.
- Eyth, Marcus. “The CIA and Covert Operations: To Disclose or Not to Disclose - That is the Question”, *BYU Journal of Public Law* 17, no.1, 2002.
- Forbush, Ramsey, etc. “CIA Intelligence Support for Foreign and National Security Policymaking,” *Studies in Intelligence* 20, no. 1,1976.
- Foucault, Michel. *Kelimeler ve Şeyler*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitapevi, 2011.
- Foucault, Michel. *Söylemin Düzeni*, çev. Turhan Ilgaz, İstanbul: Hil Yayınları, 1987.
- Fry, Michael G. ve Hochstein, Miles. “Epistemic Communities: Intelligence Studies and International Relations,” *Intelligence and National Security* 8, no. 3,1993.
- Gasiorowski, Mark J. “The 1953 Coup D’Etat in Iran”, *International Journal of Middle East Studies* 19, 1987.
- Gates, Robert M. “Guarding Against Politicization”, *Studies in Intelligence* 36, no. 5, 1992.
- George, Roger Z. “The Art of Strategy and Intelligence” in *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*, edited by Roger Z. George and James B. Bruce, 107. Washington: Georgetown University Press, 2008.
- Girgin, Atilla. *Haber Yazma Teknikleri*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 1998.
- Goleman, Daniel. *Vital Lies, Simple Truths: The Psychology of Self-Deception*, Simon & Schuster, London,1996.
- Gurr, Ted R. *Handbook of Conflict*. New York: Free Press, 1980.
- Gülmez, Seçkin Barış vd.,Dış Politika Analizi: Teorik Yaklaşımlar içinde *Dış Politika Analizi Konu, Kuram, Yöntem*,der. Bezen Balamir Coşkun vd. İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020.
- Hastedt, Glenn. Intelligence and U.S. foreign policy: How to measure success? *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 5, no.1, 1991.
- Helgerson, John. *CIA Briefings for Presidential Candidates*. Washington DC: Center for the Study of Intelligence, 1996.
- Hemming, Henry. *Agents of Influence: A British Campaign, a Canadian Spy, and the Secret Plot to Bring America Into World War II*. New York: Public Affairs, 2019.
- Herman, Michael. “Threat assessments and the legitimation of policy?”, *Intelligence and National Security* 18, no. 3,2003.
- Herman, Michael. *Intelligence: Power in Peace and War*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Hilsman, Roger. “Intelligence and Policy-Making in Foreign Affairs.” *World Politics*5, no.1,1952.

- Hughes, Thomas Lowe. *The fate of facts in a world of men: Foreign policy and intelligence-making*, Newyork: Foreign Policy Association, 1976.
- Hulnick, Arthur S. “What’s wrong with the Intelligence Cycle”, *Intelligence and National Security* 21, no. 6, 2016.
- Hunt, Michael H. *Ideology and U.S. Foreign Policy*, Connecticut: Yale University Press, 2009, 125-127.
- Jervis, Robert. “Why Intelligence and Policymakers Clash.”, *Political Science Quarterly* 125, no. 2 2010.
- Jervis, Robert. “What's wrong with the intelligence process?”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 1, no.1,1986.
- Jervis, Robert. “Intelligence and Foreign Policy: A Review Essay”, *International Security*11, no.3 1986.
- Johnson, Loch K. “Bricks and Mortar for a Theory of Intelligence”, *Comparative Strategy* 22, no. 22 2003.
- Johnson, Loch K. “Making the intelligence Cycle work”, *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence* 1, no.4 1986.
- Johnson, Loch K. “Decision Costs in the Intelligence Cycle”, *Journal of Strategic Studies* 7, p. 3 ,1984.
- Johnston, Rob. *Analytic Culture in the US Intelligence Community: An Ethnographic Study*. Washington: Central Intelligence Agency, (2005).
- Kahn, David. “The Intelligence Failure of Pearl Harbor”, *Foreign Affairs*, no.5, 1991.
- Karabacak, Tuğrul. “İstihbarat Biriminin Çalışma Yöntemleri”, *Avrasya Dosyası İstihbarat Özel Sayısı* 8, no. 2, 2002.
- Kent, Sherman. *Stratejik İstihbarat*. Ankara: ASAM Yayınları, 2003.
- Kerbel, Joshua, etc. “The Intelligence-Policy Nexus.” *Studies in Intelligence* 54, no. 4, 2010.
- Kibbe, Jennifer D. “Covert action and the Pentagon”, *Intelligence and National Security* 22, no.1, 2007.
- Lowenthal, Mark M. *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. New York: Oxford University Press, 2010.
- Lowenthal, Mark M. *Intelligence From Secrets to Policy*. Washington: CQ Press, 2009.
- Lowenthal, Mark M. “Tribal tongues: Intelligence Consumers, Intelligence Producers”, *The Washington Quarterly* 15, no.1, 1992.
- Marlo, Francis H. “WMD terrorism and US intelligence Collection”, *Terrorism and Political Violence* 11, no. 3 1999.
- Marrin, Stephen. “The 9/11 Terrorist Attacks: A Failure of Policy Not Strategic Intelligence Analysis”, *Intelligence and National Security* 26, no.2, 2011.
- Marrin, Stephen. “Why strategic intelligence analysis has limited influence on American foreign policy”, *Intelligence and National Security* 32, no.6, 2017.
- McConnell Allan, A public policy approach to understanding the nature and causes of foreign policy failure, *Journal of European Public Policy* 23, no.5, 2016.
- Mineka, Susan ve Steven K. Sutton. “Cognitive biases and the emotional disorders”, *Psychological Science* 3, no. 1, 1992.
- “MİT İstihbarat Çarkı”, *MİT*. <https://www.mit.gov.tr/t-cark.html>, (04.06.2021).

- Moles, Abraham. *Belirsizliğin Bilimleri, insan Bilimleri için Yeni bir Epistemoloji*. Çeviren: Nuri Bilgin. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Monaghan, Rachel. “Loyalist supergrass trials: an opportunity for open source intelligence?”, *Intelligence and National Security* 34, no. 7, 2019.
- National Intelligence Council(USA), Yugoslavia: From "National Communism" to National Collapse, US Intelligence Community Estimative Product on Yugoslavia, 2006.
- Önder, Hasan Mesut. “Saddam’ı sorgulayan CIA analisti John Nixon ile görüştü: “ABD ile Türkiye ortak çıkarlara odaklanmalı” *Ocak Medya*, 2018. <https://www.ocakmedya.com/hasan-mesut-onder-saddami-sorgulayan-cia-analisti-john-nixon-ile-gorustu-abd-ile-turkiye-ortak-cikarlara-odaklanmalı/>, (15.06.2021).
- Özdağ, Ümit. *İstihbarat Teorisi*. 14. Bs. Ankara: Kripto Yayınları, 2020.
- Ransom Harry Howe, Strategic Intelligence and Foreign Policy, *World Politics* 27, no.1, 2011.
- Rieber, Steven and Thomason, Neil. “Creation of a National Institute for Analytic Methods,” *Studies in Intelligence* 49, no. 4, 2005.
- Rosenfeld, Stephen S. A Timely Warning,
[https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1990/11/30/a-timely-warning/ec97234a-0ef6-47e4-b93c-76b49f79b158/\(11.12.2021\)](https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1990/11/30/a-timely-warning/ec97234a-0ef6-47e4-b93c-76b49f79b158/(11.12.2021)).
- Safi, Omar. *The Intelligence State in Tunisia: Security and Mukhabarat, 1881-1965*. Londra: Bloomsbury Publishing, 2020.
- Sasson, John P. *The Rape of Kuwait: The True Story of Iraqi Atrocities Against Civil Population*. New York: Knightsbridge Publishing, 1991.
- Smith, Joseph B. *Portrait Cold Warrior*. New York: Balantine Books, 1976.
- Steinberg, James B. “The Policymaker’s Perspective: Transparency and Partnership.” *In Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*, ed. Roger George et al., (Washington: Georgetown University Press, 2008) Maryland: John Hopkins University Press, 2013.
- Tokgöz, Oya. *Temel Gazetecilik*. İstanbul: İmge Yayınları, 2019.
- Treverton, Gregory F. and Miles, Renanah. *Unheeded Warning of War: Why Policymakers Ignored the 1990 Yugoslavia Estimate*, Center for the Study of Intelligence, Washington, 2015.
- Turner, Michael A. “Setting Analytic Priorities in U.S. Intelligence”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 9, no. 3,1996.
- Vandepier, Charles. “Intelligence and Knowledge Development: What Are the Questions Intelligence Analysts Ask?” *Intelligence and National Security* 33, no. 6, 2018.
- W, Bobby. “The Limits of Prediction—or, How I Learned to Stop Worrying About Black Swans and Love Analysis”, *Studies in Intelligence* 63, no. 4, 2019.
- Wasserman, Benno. “The Failure of Intelligence Prediction.” *Political Studies*8, sy.2, 1960.
- Wilder, Dennis C. “Improving Policymaker Understanding of Intelligence: An Educated Consumer Is Our Best Customer,” *Studies in Intelligence* 55, no. 2, 2011.
- Yetiv, Steve A. *National Security Through a Cockeyed Lens: How Cognitive Bias Impacts U.S Foreign Policy*, Maryland: John Hopkins University Press, 2013.
- Yılmaz, Sait. *Akıllı Güç*. İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2012.

İstihbarat Çarklarının SWOT Analizi Çerçevesinde İncelenmesi

Mehmet Burak BERK* – Gökhan SARI**

Özet

İstihbarat çalışmalarında karşımıza çıkan kavramların başında “istihbarat çarkı” gelmektedir. Aslında bir analiz sürecini tanımlayan bu kavrama yönelik en büyük eleştiri, uygulamadan ziyade daha çok teoriye yönelik olmasından dolayı gelmektedir. Bununla birlikte bu çalışmada ele alınacak olan farklı modeller, birbirleri ile kıyaslanarak farklı veya eksik yönleri de eleştiri konusu olmaktadır. Bu kapsamda temelde döngüsel olan bu çark yapısına, alternatif lineer ve matris tipi analiz yöntemlerinin de dâhil olması ile 14 farklı istihbarat modeli çalışmamızda ele alınmıştır. Bu çerçevede birbirini tamamlayan veya ikame eden çark modelleri SWOT analizi ile; birbirine göre güçlü, zayıf yanları ile kullanıcılara sundukları fırsatlar ve ortaya koydukları risk ve tehlikeler bağlamında incelenmiştir. Ayrıca geçmiş ve mevcut arasındaki farklara odaklanılarak okuyucuların konuyu bütünsel olarak algılayabilmelerine yönelik farklı bir bakış açısı sunulmaya çalışılmıştır..

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, İstihbarat Çarkı, SWOT Analizi, İstihbarat Çarkı Tartışmaları, İstihbarat Çarklarının Değerlendirilmesi

Examination of Intelligence Cycles within the Frame of SWOT Analysis

Abstract

The "intelligence cycle" is one of the most commonly encountered concepts in intelligence studies. Some people criticize the concept of the cycle process because it is more theoretical than practical. However, different models that will be discussed in this study are compared with each other and their different or deficient aspects are also the subject of criticism. In this context, 14 different models of intelligence were discussed in our study, including alternative linear and matrix-like analysis methods to this essentially cyclical structure. In this framework, cycle models that complement or replace each other are analyzed through SWOT analysis. Their strengths and weaknesses, the opportunities they offer to users and the risks and dangers they pose are considered. By contrasting the past with the present, this study seeks to present a holistic view of the subject.

Keywords: Intelligence, Intelligence Cycle, SWOT Analysis, Discussions on Intelligence Cycle, Re-Evaluation of Intelligence Cycles

1. GİRİŞ

İstihbarat çarkını¹ tanımlamak gerekirse onu birbiri ardına sıralanmış ve sürekli olarak tekrarlanan birden fazla aşamayı gösteren bir çeşit işlem veya iş akış süreci olarak ifade edebiliriz. Bu işlem sürecinde amaç, karar alıcıların ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla, ilgili

* Bağımsız Araştırmacı, mehmetburakberk@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9215-213X

** Bağımsız Araştırmacı, gokhansari@yahoo.it, ORCID: 0000-0002-5171-4623

Date of Arrival: 25.09.2021– **Date of Acceptance:** 26.11.2021, **DOI:** 10.53451/ijps.1000601

¹ Bir eksenin etrafında dönen tekerlek biçimindeki parça veya eylem olarak tanımlanan “Çark” kelimesi, istihbarat anlamında birbirini takip eden analiz sayfalarını tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu metinde “çark” kelimesi; döngüsel olup olmadığına bakılmaksızın istihbarat analiz sürecini tanımlamak maksadıyla kullanılmıştır.

ve uygun olan veriyi toplamak, kaynakların güvenilirliğine göre değerlendirmek, önemini analiz etmek, sonuçları karar alıcıya bildirmek şeklinde sıralanan ve istihbarat çalışanlarını ilgili alanda yeterli kılmak için kullanılan bir süreç olarak nitelendirilebilir.²

İstihbarat çarkının ortaya çıkışı Clausewitz'e kadar götürülebilir. Savaş Üzerine (*On War*) adlı eserinde Clausewitz istihbarat raporlarının birbiri ile çeliştiğinden, yanlış olduğundan veya kesin olmadığından yakınmakta ve bu sebeple en azından istihbarat raporlarının ihtimalleri ortaya koyan ve bunu düzenleyen bir kurgu ile üretilmesi gerektiğini savunmaktadır.³ Ortaya çıkmış olan bu ihtiyaç doğrultusunda sistematik bir biçimde işlemesi öngörülen istihbarat süreci ilk olarak askeri alanda ortaya çıkmıştır. Özellikle askeri talimnamelerde karşımıza çıkan bu ilk çalışmalarda dikkat çeken husus ise istihbaratın sadece insan temelli yani espionaj üzerine kurulu olmasıdır. Giderek teknolojinin askeri alanda kendini hissettirmeye başladığı dünya savaşları ile de istihbarat, teknik bir görünüme dönüşmeye başlamıştır. Özellikle sonar, radar, kodlama ve kod kırma gibi teknik alandaki gelişmelere ve giderek artan veri akışına bağlı olarak istihbaratın sistemsel analizine olan ihtiyaç da büyümüştür. Sonuçta giderek artan veri, teknolojik gelişmeler ve analiz ihtiyacı ortaya günümüzde 'geleneksel istihbarat çarkı' olarak nitelendirilen temel istihbarat çarkının ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁴

İstihbarat çarkının 'çark' olarak nitelendirilmesinden önce 1940 yılında hazırlanan ABD Savaş Bürosunun Hava Kuvvetleri Talimnamesi (FM 1-40) içerisinde; verinin toplanması, kayıt altına alınarak tasnif edilmesi, verinin değerlendirilmesi ve yorumlanması, dağıtılması şeklinde dizayn edildiği görülmektedir. Aynı dönemde İngiltere'de Enigma mesajlarının "zincir" adı verilen deşifre edilmesi sürecinde istihbarat çarkına benzer bir yol izlenerek elde edilen verilerin istihbarata dönüştürüldüğü görülmektedir.⁵ Fakat istihbarat çarkı terim olarak ilk defa 1948 yılında Komutanlar İçin İstihbarat (*Intelligence is for Commander*) adlı eserde karşımıza çıkmaktadır.⁶ Başlangıcı her ne kadar terminolojik olarak bu kaynağa götürülse de

² Michael Warner, "The Past and Future of the Intelligence Cycle", *Understanding Intelligence Cycle* içinde ed. Mark Phythian, (New York: Routledge 2013), 24.

³ Carl Von Clausewitz, *On War*, (New Jersey: Princeton University Press, 1832), 117.

⁴ Warner, "The Past and Future of the Intelligence Cycle," 3.

⁵ R.V. Jones "A sidelight on Bletchley, 1942", *Intelligence and National Security*, no. 9:1 (1994): 7-8.

⁶ Bu metin içinde istihbaratın temel ilkeleri olarak; istihbarat toplama faaliyetleri için yönlendirme, verinin toplanma süreci, verinin işlenmesi ve istihbaratın kullanılması olarak tanımlanmıştır. Yani bu metin ile beraber 'istihbarat çarkı' teriminin ortaya çıktığı söylenebilir. Robert R. Glass ve Philip B. Davidson, *Intelligence is for Commanders* (Military Service Publishing Company, Hamburg, 1948), 5.

istihbarat çarkının faydalarının günümüze kadar uzanmasında Sherman Kent'in öğretilerinde bulunan istihbarat analizinin kendi başına mesleki bir işlev olduğunun belirtilmesi ve öneminin vurgulanmasının neticesinde ayrı bir işlev olarak istihbarat analizine sahip olma pratiği bugüne kadar devam eden ve ABD istihbarat teşkilatlarınca devam ettirilen bir uygulama haline gelmiştir.⁷

İstihbarat çarkı bir süreç ve sistem tanımıdır. Bu yönüyle uygulanan veya önerilen istihbarat çarklarının teorik olarak güçlü ve zayıf yönlerinin neler olduğu kullanıcılara ne gibi fırsat veya riskler sunduğunun incelenmesi önemlidir. Bu çerçevede istihbarat analiz teknikleri içinde de sayılan SWOT⁸ Analizinin literatürde karşımıza çıkan istihbarat çarkı önerilerinin incelenmesinde bizlere farklı bakış açıları sunacağı değerlendirilmiştir.

Bu çerçevede SWOT analizi bugün neredeyse her alanda stratejik öngörü ve avantaj için kullanılabilen, kamu veya özel işletmelerin ileriye dönük strateji üretebilmesi için alternatifler üretmeye yarayan bir analizdir. 1960'lı yıllardan itibaren Harvard Business School ve diğer Amerikan işletme okullarındaki iş politikası akademisyenleri tarafından daha çok işletmelere odaklı ortaya çıkarılmış olsa da analiz mantığı açısından süreç gerektiren tüm organizasyonlara uygun olduğu görülmüştür.⁹ Özellikle organizasyonların strateji ve politikalarının başarısının ölçülmesi, karşılaştığı dış durum (tehditler ve fırsatlar) ile kendi içsel nitelikleri veya özellikleri (güçlü ve zayıf yönler) arasında uyumun sağlanabilmesi için uygulanmaktadır.¹⁰ Strateji üreticilerinin geleceğe yönelik planları veya bu planların işlerliğini kontrol etmek, risklerin veya tehditlerin gerçek veya algılanan olması fark etmeksizin güçlü yönlerin anlaşılması, zayıf yönlerin etkisinin hesaplanması ve güçlü yönlerin kullanılarak elde edilebilecek fırsatlardan faydalanmak ile birlikte tehditlerin planlar ve organizasyonlar içerisindeki tehditleri minimuma

⁷ David Omad "The Cycle of Intelligence", *Routledge Companion to Intelligence Studies* içinde, ed. Robert Dover, Michael S. Goodman ve Claudia Hillebrand, 1.bs (New York, Routledge, 2014), 63.

⁸ SWOT, İngilizcedeki dört kelimenin baş harflerinden oluşan bir kısaltmadır; S: Strengths: Güçlü/üstün olduğu yönlerin tespit edilmesi, W: Weakness: Güçsüz/zayıf olduğu yönlerin tespit edilmesi, O: Opportunities: Fırsatları, T: Threats: Tehdit ve tehlikeleri ifade etmektedir. Leigh, Doug. "SWOT Analysis." *Handbook of Improving Performance in the Workplace: Selecting and Implementing Performance Interventions 2* içinde, ed. Ryan Watkins ve Doug Leigh, 1.bs. (San Francisco, CA: Pfeiffer, 2010): 115–140

⁹ Terry Hill ve Roy Westbrook, "SWOT Analysis: It's Time for A Product Recall", *Long Range Planning* 30, no.1 (1997): 47.

¹⁰ Kenneth R. Andrews, *The Concept of Corporate Strategy*, 2.bs, (Irwin, Homewood, IL 1980).

indirgemesi amacıyla uygulanırken, organizasyonlara kurumsallık kazandırma amacı olarak da SWOT analizi oldukça etkilidir.¹¹

Bu noktada istihbarat çarkı tartışmalarının belirli bir sonuca ulaşmadığı günümüzde bu çarklar arasındaki niteliksel farkların, güçlü ve zayıf yönlerin, istihbarat sürecinin geliştirilebilmesi adına yarattıkları fırsatların ve mevcut hallerinin yarattıkları tehditler konusunda SWOT analizi neticesinde bir değerlendirme yapılarak, istihbarat çarkı modellerinin genel olarak kapsamı, metodolojik olarak yapısı ve belirli alanlarda uygulanabilirliği incelenerek teorik olarak istihbarat çarklarından hangilerinin istihbari olarak taktik, operasyonel ve stratejik istihbarat çerçevesinde pratiğe dönüştürülebilirliği değerlendirilecektir. Bu kapsam dâhilinde hangi istihbarat çarkının ne amaç doğrultusunda uygulanabileceği araştırmanın temel sorusudur.

2. İstihbarat Çarkı Tartışmaları

Aslında istihbarat felsefe olarak sonuç odaklı bir yaklaşımı ifade eder. İstihbarat çarkı ise daha çok süreç odaklı bir kavramdır. Çünkü istihbarat ancak sonuç ile anlam bulur. Başlangıçtaki data, veri veya enformasyon olarak adlandırılan ham bilgi ancak işlendikten sonra istihbarat haline dönüşmektedir. Diğer bir deyişle istihbarat işlenmiş bilgidir. Bu işleme safhası da istihbarat çarkı olarak anılmaktadır. Başlangıçta dört safhalı olarak ele alınan istihbarat çarkının değişen ihtiyaçlar ve gelişen teknoloji ile yeni yaklaşımları karşımıza çıkardığı söylenebilir.

İstihbarat çarkları genel olarak döngüsel olarak nitelendirilmektedirler. Döngüsel modellerde safha sayılarındaki farklılıklar, yapısal durumları ve etki dereceleri, odak noktaları veya birçok çarktan oluşturulması gibi sebeplerle farklı model önerileri geliştirilmiştir. Ayrıca

¹¹Thomas L. Wheelen, J. David Hunger, Alan N. Hoffman ve Charles E. Bamford. *Strategic Management and Business Policy Globalization, Innovation and Sustainability*, 15.bs. (Harlow: Pearson Education Limited, 2018), 202-203.

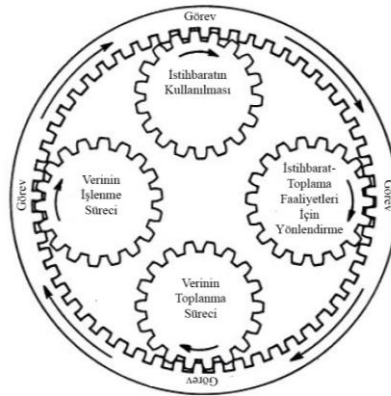

klasik döngüsel yapısı dışında lineer veya matris tipi model önerileri de görülmektedir. Bunlar kısaca incelenerek SWOT analizi çerçevesinde değerlendirilecektir.

2.1. Dört Safhalı İstihbarat Çarkı

İstihbarat elde etmek için işletilen işlem basamaklarını dört safhaya indirgeyen çark “geleneksel çark” olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde geleneksel istihbarat çarkını Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) başta olmak üzere birçok kurum veya birim kullanmaktadır. MİT çarkın ilk aşamasını; istihbarat ihtiyaçlarının tespiti ve toplama çalışmalarının yönlendirilmesi olarak ele almaktadır. Bu aşamada 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu çerçevesinde devletin milli güvenlik siyasetiyle ilgili planlarının hazırlanması ve yürütülmesi amacıyla ilgili kurum ve kuruluşların istihbarat isteklerini de göz önüne alarak ve bu ihtiyaçlara cevap verecek şekilde bu safhayı yapılandırır. İkinci aşamada açık ve kapalı kaynaklar üzerinden uygun metotların kullanımı, verilerin toplanması ve derlenmesi konuları ele alınmaktadır. Haberlerin işlenmesi aşaması ise üçüncü aşamayı oluşturmaktadır. Bu safhada elde edilen verilerin tasnif, kıymetlendirme, yorum ve değerlendirilmeleri yapılmaktadır. Son aşamada değerlendirmeye tabi tutularak istihbarat niteliği kazanan bilgiler yayımlanmakta ve kullanılmaktadır. İstihbarat haline gelen bilginin kullanıcılara ulaşması ile yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmakta ve istihbarat çarkı en baştan tekrar işletilmeye başlanmaktadır (Şekil 1). Bu süreç döngüsel olarak bu şekilde devam etmektedir (mit.gov.tr).

Şekil 1. İstihbarat Çarkı¹²

Geleneksel istihbarat çarkını bu kadar güçlü ve kalıcı kılan en önemli yanı; kolay anlaşılır olması ve iş bölümünün basit olması olarak değerlendirilmektedir. Fakat istihbarat

¹² Robert R. Glass ve Philip B. Davidson, *Intelligence is for Commanders*, 5.

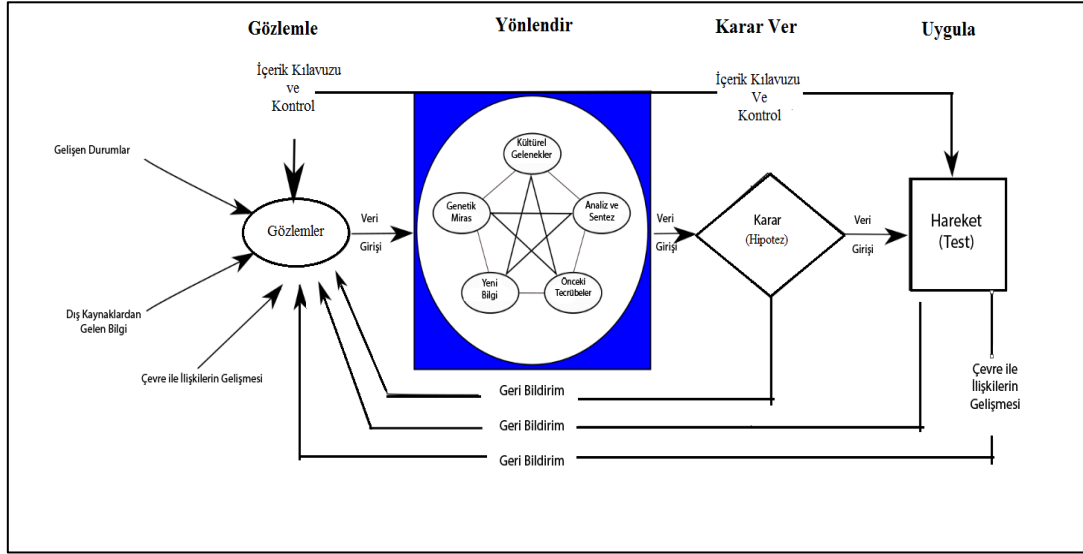
sürecinin gerçek işleyişini yansıtmayarak teorik bir altyapı oluşturduğu söylenebilir. Denetim mekanizması sürecini fazla irdilemeden, derinlemesine incelenme imkânı sunmadan düzlemsel bir çizgide tekrara dayalı bir süreç olarak düşünülmelidir.

Bu istihbarat çarkı modelinin kullanılması durumunda organizasyonlar, ilave bir teşkilatlanma yükü olmaksızın gelişmeye açık bir yapıya sahip olması neticesinde avantaj elde ederken, geniş hacimli organizasyonlarda göz ardı edilebilme veya önemsenmeme riski taşıdığı değerlendirilmektedir. Basit ve kolay anlaşılır olması en alt seviyelere kadar kullanımını sağlayarak verinin çok daha kolay istihbarata dönüşmesini sağlayabilir. Bu yönü ile fırsatlar doğururken, özensiz ve yetersiz istihbarat temini gibi tehditleri de beraberinde getirebilir.

2.2. OODA Döngüsü

Dört safhalı istihbarat çarkı şu anda sadece tek bir alanda değil, bilgi toplama ve karar verme ihtiyaçlarının bulunduğu resmi veya sivil birçok sektörde de kullanıldığı görülmektedir. Bu sektörlerde kullanılma biçimi ise daha çok John Boyd'un OODA döngüsünün alanlara uyarlanması şeklinde gerçekleştirildiği değerlendirilmektedir. Askeri strateji uzmanı olan Boyd'un OODA olarak anılan döngüsü; Gözlemler (Observe), Yönelim (Orient), Karar ver (Decide), Harekete geç (Act) kelimelerinin kısaltması olup Türkçe bu döngü GYKH olarak adlandırılabilir. Boyd bu döngüyü karar alma sürecine destek sağlamak amacıyla ortaya koymuş olup standart bir istihbarat çarkının işleyişine alternatif bir yardımcı karar alma sistematiği olarak öngörmüştür.¹³ Hammond ise OODA Döngüsünü geliştirerek açıklık kazandırmaya çalışmıştır (Şekil 2). Bu çalışmasında OODA Döngüsünün gözlem sürecinde elde edilen veriler doğrultusunda istihbarat haline dönüşecek olan verilerin, genetik miras, kültürel gelenekler, analiz ve sentez, önceki tecrübeler ve yeni bilgiler ışığında bir geri bildirim mekanizması ile yönlendirme aşamasına geçişini anlatmaktadır. Yönlendirmenin ardından karar verilir ve uygulanmaya başlanması ile birlikte teste tabi tutulur. Sonrasında bu durum tekrar geri bildirim olarak gözlemlenme aşamasına gönderilerek bilginin kontrol edilmesi sağlanır.

¹³ John R. Boyd, *Organic Design for Command Control*, (1987), 7.

Şekil 2. OODA Döngüsü¹⁴

OODA Döngüsü; teori ve uygulamayı aynı anda barındırdığı, iç dinamikleri ve kurumsal değerleri daha fazla öne çıkardığı için önemli bir analiz yöntemi olarak düşünülmektedir. Geri bildirim etkili ve öncelikli ele aldığı ve hipotezin test edilmesinin ardından yeniden gözlem imkânı sunması bu çarkın güçlü yanlarıdır. Bunun yanında tam anlamıyla uygulanmasının maliyetli ve zaman alıcı olduğu söylenebilir. Geri bildirim çok fazla olması dinamik çalışma kapasitesinin sınırlanmasına yol açması zayıf yanındır. Ayrıca organizasyonel yapının sahip olduğu değer yargılarından kaynaklı yanıltıcı sonuçlara sebep olabileceği zayıf yanına eklenebilir. Geri beslemeden kaynaklı doğruya yakın istihbarat üretimi fırsatlar doğururken, değer yargılarının istihbarat sürecine etkisi aynı zamanda kararları tehdit etmektedir.

2.3. Beş Safhalı İstihbarat Çarkı

Bartes istihbarat çarkına işletme perspektifinden bakarak, rekabete dayalı işletmelerde kullanılan istihbarat mantığı üzerinden süreci tanımlamaya çalışmaktadır¹⁵. Bartes, istihbarat metodolojisini genel anlamda şu aşamalar ile tanımlamıştır:

İlk aşamada istihbaratçı veriyi bulur, verinin kendisini ve kaynakları tanımlar. İkinci aşamada elde edilen verileri analiz eder, eksiklerini tamamlar ve önemlerini belirler ki belirli

¹⁴ Grant T. Hammond, "The OODA Loop", A Discourse on Winning and Losing içinde, ed. Grant T. Hammond, (Maxwell AFB: Air University Press, 2018), 384.

¹⁵ František Bartes, "Five-Phase Model of the Intelligence Cycle of Competitive Intelligence", *Acta Universitatis Agriculturae Et Silviculturae Mendelianae Brunensis* 66, no.2 (2013): 284.

bir fenomenin kanıtı haline getirebilsin. Üçüncü aşamada elde edilen bilgiyi tutarlı bir hipotez haline getirerek öngörüler oluşturur ve dördüncü aşamada bunun için kanıtları toplar ve maliyet hesabı yaparak değişimlerin karlılığını ortaya çıkartır. Son aşamada ise istihbaratçı, raporu çıkartarak karar alıcının önüne koyar.¹⁶Burada raporun hazırlanmasına daha fazla vurgu yaparak raporun içeriğinde belirlenen hedefin tanımlanması ve hedefin elde edilebilmesi için gerekli amaçların bulunması, dipnotlar ile açıklanması, istihbarat analizinin sonuçları, alınması gerektiği önerilen önlemlerin bulunması, metod ve konu hakkındaki son görüşlerin bulunması gerekmekte olduğunu ileri sürmektedir.¹⁷

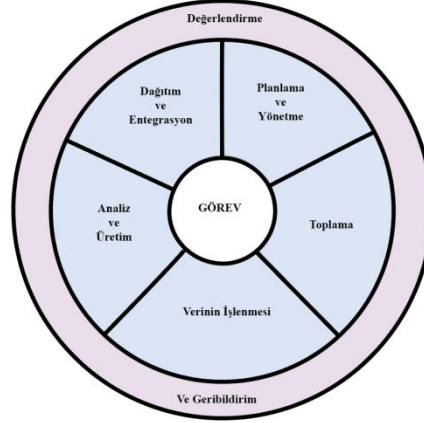
SWOT analizi kapsamında “Beş safhalı istihbarat çarkı”nın sistematik bir yapıya sahip olması, istihbarat sürecini daha açık bir biçimde ifade etmesi ve uygulama açısından fayda-maliyet ilişkisine daha uygun olması güçlü yanını oluştururken teorik olarak istihbarat sürecini tanımlamada yeterli gibi görünse de uygulamadaki yetersizliği zayıf yanı olarak düşünülmektedir. Pratik uygulamalarda fırsatlar yaratabilirken, detaylı ve kapsamlı istihbarat süreçlerinde boşluklar bırakması risk taşımakta ve kullanıcıları için tehdit oluşturabileceği değerlendirilmektedir.

2.4. Altı Aşamalı İstihbarat Çarkı

Altı aşamalı istihbarat çarkı ya da müşterek istihbarat çarkı olarak da nitelendirilen çark birbiri ile ilişkili altı aşamadan; planlama ve yönlendirme, toplama, işleme ve kıymetlendirme, analiz ve üretim, dağıtım ve entegrasyon ile son olarak değerlendirme ve geri bildirim aşamalarından oluşmaktadır (Şekil-3).

¹⁶ Bartes, “Five-Phase Model of the Intelligence Cycle of Competitive Intelligence,” 284.

¹⁷ Bartes, “Five-Phase Model of the Intelligence Cycle of Competitive Intelligence,” 286.

Şekil 3. İstihbarat Süreci¹⁸

İstihbarat faaliyetleri gerçekleştirilirken bazen bu faaliyetlerin bir kısmı atlanabilmekte veya eşzamanlı gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin bir konu hakkında istenen görüntü istihbaratı planlama ve yönlendirmeye daha fazla ağırlık verirken, yeni bir toplama faaliyeti işleme faaliyeti veya kıymetlendirme faaliyetini öncelikli kılmaya bilir. Bu durumda görüntü istihbaratı isteği direkt olarak üretim aşamasına geçerek önceden gerçekleştirilmiş olan toplama ve kıymetlendirme faaliyetleri üzerinden talep edilen istihbarat isteğini karşılayıp karşılamadığı değerlendirilebilmektedir.

Bazen analiz edilmemiş önemli operasyonel verilerin ve kritik bilgilerin simültane olarak hem operasyon faaliyetini yürütecek olan komutana, analizciye ve karar alıcıya iletilmesi gerekebilmektedir. Ayrıca eklemek gerekir ki istihbarat faaliyetlerinin düzenli olarak yürütüldüğü konularda istihbarat planlaması, elde edilen yeni veriler doğrultusunda sürekli yenilenmektedir. Yeni ihtiyaçların oluşması durumunda önem sıralaması dinamik olarak değişmekte ve bu şekilde müşterek istihbarat faaliyetleri devam ettirilmektedir. Yani müşterek kuvvetler görevi, daha faaliyetlerin planlama aşamasında gerçekleştirebilmektedir. Bu şekilde istihbarat modeli konsept haline getirilerek müşterek istihbarat çarkı “altı aşamalı” hale gelmektedir.¹⁹

Altı aşamalı istihbarat çarkı ile aslında geleneksel istihbarat çarkına ek olarak değerlendirme ve geribildirim safhaları ayrı birer safha olarak eklenmiştir ve uygulanabilir bir konsept olarak görülmektedir. Bu istihbarat çarkının öncekilerine göre değerlendirme ve geri

¹⁸ Martin E. Dempsey, *Joint Intelligence*, (Washington:Joint Publication 2-0, 2013), .I-6.

¹⁹ Dempsey, *Joint Intelligence*, .I-5.

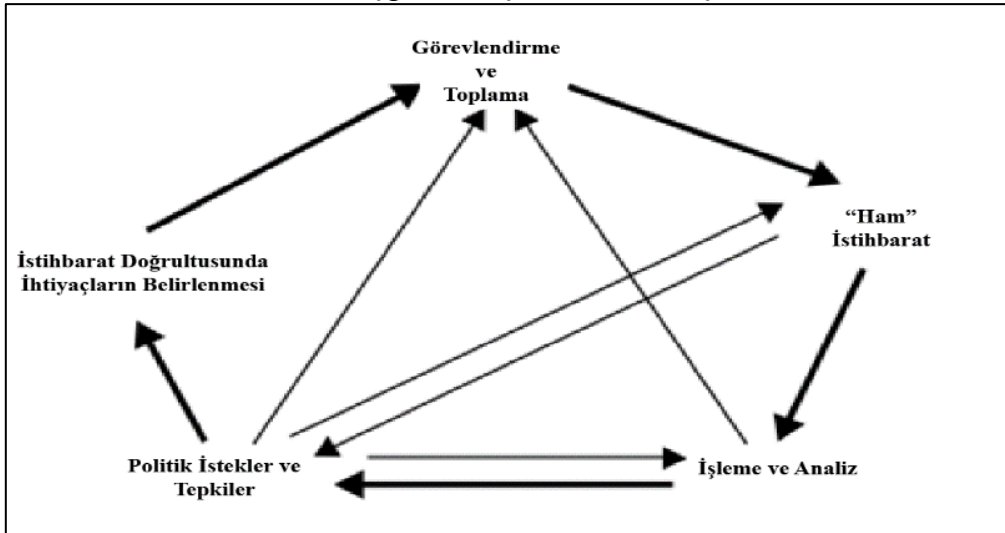

bildirimini tüm safhaları kapsayacak şekilde çarkın bütününe yansıtılması öne çıkan güçlü yanını oluşturmaktadır. Bunun yanında dikkat çeken zayıf yönü ise süreci tam olarak ele almaması ve geri bildirimini tek bir aşamada gerçekleştirilmesi olarak düşünülebilir. Verilerin her safhada girdi sağlaması, istihbaratın daha güvenilir olmasını ve fırsatları daha çabuk değerlendirilmesini sağlarken sistemde karşılaşılan dengesizlik karar alınmasını yavaşlatma riski taşımaktadır.

2.5. Beşgen (Gerçek) İstihbarat Çarkı

Bu konuda çalışan bir diğer isim olan Treverton ise çarkı, karar alıcının istihbarat faaliyetlerine dâhil olduğu biçimde tasarlayarak bir beşgen şeklinde yeniden düzenlemiştir.²⁰ Treverton'ın tasarladığı istihbarat çarkına göre; her ne kadar sürecin başlangıç aşaması net tanımlanmamış olsa bile istihbarat ihtiyaçlarının belirlenmesi ile başladığı görülmektedir. Çarkın başlangıcı diğer çarklarda olduğu gibi olsa da genelde göze çarpan döngünün net bir şekilde gözlemlenebilmesidir (Şekil-4).

Şekil 4. Beşgen “Gerçek” İstihbarat Çarkı²¹

İstihbarat ihtiyaçlarının belirlenmesinin ardından, görevlendirme ve toplama disiplinleri devreye girerek ham verilerin toplanması aşamasına geçmekte, sonrasında bu ham veriler analiz edilerek karar alıcılara iletilmektedir. Bu faaliyetlerin ardından tekrar istihbarat ihtiyaçları belirlenmektedir. Treverton'un çarka getirdiği yenilik ise; ham verinin de karar alıcılara

²⁰ Gregory F. Treverton, *Reshaping National Intelligence For An Age Of Information*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2001), 106.

²¹ Treverton, *Reshaping National Intelligence For An Age Of Information*, 106.

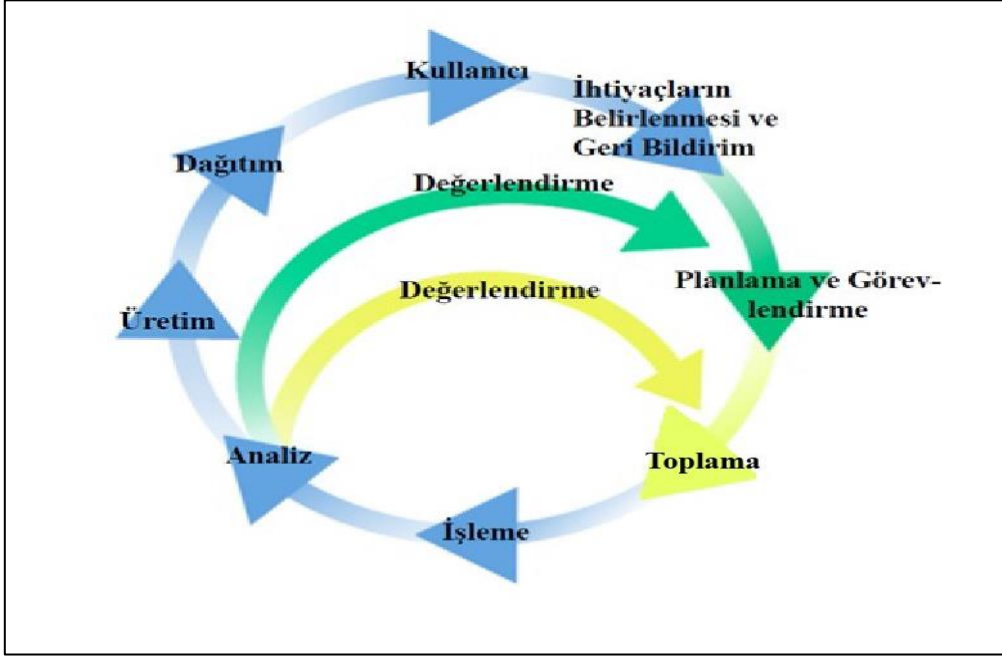
iletilmesi ve sonrasında geri bildirim alınmasıdır. Bu noktada; analiz sürecinde görevlendirme ve toplama disiplinleri ile iletişim halinde bulunulması ve ayrıca karar alıcılara dağıtılan analiz sonucunun geri bildirim ile alınması ifade edilmektedir. Yani karar alıcıların görevlendirme ve toplama disiplinine çeşitli geri bildirimlerde bulunması söz konusudur.

SWOT analizi kapsamında bu yaklaşım ile: kurumsal süreklilik, istenilen verinin net anlaşılması, zaman tasarrufu sağlanması ve bilgi kirliliğinin önüne geçilebilmesi -güçlü yanları olmakla birlikte dikkat çeken en zayıf yanı karar alıcıları tasarladığı istihbarat çarkının içine dâhil etmeye çalışması- olarak düşünülmektedir. Çünkü karar alıcıların istihbarat sürecinin içinde bu denli olmayı isteyecekleri beklenmemektedir. Bunun altında yatan sebep ise, bu sürece ayıracağı zamanın fazla olacak olmasından kaynaklanabileceği öngörülebilir. Karar alıcıların süreç içinde olması diğer taraftan ihtiyacın süreç içinde daha iyi anlaşılmasını sağlayarak fırsatlar doğurmaktadır. Fakat görmezden gelinmemesi gereken nokta, Treverton'ın istihbarat sürecinde analitik aşamalara yer vermemesi ve istihbaratın en temel özelliği olan zımnı bilgiyi ortaya çıkartmayı amaçlayan espionaj faaliyetlerinden hiç söz etmemesi ve bu çarkın istihbaratın siyasallaşmasına biraz daha fazla fırsat sunması istihbaratın güvenilirliğine yönelik en büyük tehdidi oluşturduğu düşünülmektedir.

2.6. Sekiz Aşamalı İstihbarat Çarkı

Lisa Krizan, 1999'da yazdığı *Intelligence Essentials for Everyone* adlı eserinde; istihbarat çarkını normal yapının dışına çıkartarak genişletmiş, istihbarat sürecini çok boyutlu, çok yönlü ve en önemlisi etkileşimli olarak tanımlamıştır. Krizan'ın çarkı, sekiz aşamalı olup kullanıcının ihtiyaçları belirlemesi ile başlamaktadır. Sonrasında planlama ve görevlendirme aşaması gelirken; toplama, işleme, analiz, üretim ve dağıtım süreçleri ile çarkı genişletmiştir²². Fakat Krizan, çarkı genişletirken iki farklı bölümde değerlendirme yapmak gerektiğini savunmaktadır. Bu değerlendirmeler, analiz sonrası gerçekleştirilecek işlemler olup; planlama, görevlendirme ve toplama aşamasında analizcilerin ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirme raporları oluşturulması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sayede ihtiyaç duyulan bilgilerin hem planlama aşamasında hem de toplama aşamasında verimlilik sağlayacağı öngörülmüştür.

²² Lisa Krizan, *Intelligence Essentials for Everyone*. (Washington: Joint Military Intelligence Collage, 1999), 8.

Şekil 5. Sekiz Aşamalı İstihbarat Modeli²³

Bu modelin güçlü yanı çok yönlü ve etkileşimli olmasıdır. Ayrıca değerlendirmenin analiz aşamada yapılıyor olması, olası hataların önüne geçmek için fırsat yaratmakla birlikte diğer aşamalarda bu konunun göz ardı ediliyor olması zayıf yönünü oluşturmaktadır. Bunun yanında ulaşılan her aşamanın değerlendirmeye tabi tutulması istihbaratın nihai aşamasına ulaşmasını geciktirebilir. Bu da istihbaratın temel prensiplerinden zamanlılık ile çelişki yaratabilir. Zamanlılık konusu Sekiz Aşamalı İstihbarat Çarkının hem zayıf hem de tehdit yönünü oluşturmaktadır. Bunun yanında istihbaratın güvenilirliğini artırması kararların doğru alınması ile başarıya yönelik önemli fırsatlar doğurabileceği değerlendirilmektedir.

2.7. İstihbarat Çarkının Sistem Modeli

Rob Johnston ise istihbarat çarkını çok daha farklı bir şekilde ele almıştır. Johnston çarkın başlangıcında öncelikli olarak dünya üzerinde ve ulusal anlamda gerçekleşen vakaların ihtiyaç derecesine odaklanması gerektiğini düşünmektedir. Bu ihtiyaç durumuna bağlı olarak istihbaratın talep üzerine başlatılması gerektiğini ileri sürmektedir. Böylece istihbaratın gerekliliği ve işlenecek olan verinin boyutu ortaya çıkacaktır. Buna bağlı olarak gerekli toplama işlemi gerçekleştirilebilecektir.

²³ Krizan, Intelligence Essentials for Everyone, 8.

Bu toplama işleminin sonrasında ise elde edilen verilerin karmaşık yapısı, elde edilen dokümanların yapısı, verinin tasnifi, ihtiyaç duyacağı işlemlerin neler olacağı ve ne kadar sürede ihtiyaç duyulduğu gibi kriterlere göre talepte değişiklikler yapılması gerektiğinden bahsetmektedir. Bu talep analizci tarafından yapılabileceği gibi işlenmemiş veriyi işleyecek ve analizcinin önüne getirecek kişiler tarafından da yapılabilmektedir. Analizcinin isteği doğrultusunda elde edilen bilgiler, istihbarat organizasyonunun politik ve kültürel değerleri göz önünde bulundurularak ürünün analizciler tarafından analiz edilmesi ile sonuçlandırılmaktadır.

Fakat bu kıymetlendirmenin iki önemli faktörü daha bulunmaktadır. Bu faktörlerden birincisi analizcinin kapasitesidir. Bu kapasite analizcinin eğitim-öğretim hayatı, kurum içi eğitimleri ve tecrübesi çerçevesinde şekillenmektedir. İkinci faktör ise ilgili verinin kullanımı üzerinedir. İlgili verinin kullanımı ise toplama disiplinlerinden yararlanılarak toplanan verinin miktarı ile ilişkilidir. Veri miktarı ise toplama disiplininde çalışan kişilerin ihtiyaçları doğrultusunda talep edilen araştırma ve istenilen verinin doğrudan elde edilmesi ile ilgilidir.

Bu süreçte sahip olunan verinin üzerinde yapılacak olan değişiklikler ise elde edilen bilgilerin kalitesi ve tasnifi ile gerçekleştirilirken aynı zamanda toplanılan verinin ne kadar uygun olduğu ile birleştirilerek kararlaştırılır. Bunun sonucunda istihbari bilgi elde edilir. Bu süreçlerin ardından analizci istihbaratı tamamlamış olur ve son olarak istihbaratı talep eden kişilerin isteklerini ne kadar karşıladığı ile ilgili olarak bir tespitte bulunur ve eğer güncel gelişmeler varsa bunları da analizine dâhil eder. Analizin son hali istihbaratı talep eden kişilere gönderilir ve geri bildirim alınır. Alınan geri bildirim doğrultusunda tecrübe elde eden analizci yeri geldiğinde analizini buna göre tekrar değerlendirir ve tekrar göndererek istihbarat sürecini tamamlamış olur. Tamamlanan bu istihbari veriler doğrultusunda da yeni istihbarat ihtiyaçları ortaya çıkar²⁴.

İstihbarat Çarkının Sistem Modelinde boş dikdörtgen kutucuklar, toplamları temsil etmektedir. Bu toplam miktarları azalabilmekte veya artabilmektedir. Bir işin tamamlanması için gerekli olan süre, gerçekleşmesi için ne kadar çalışılması gerektiği veya ilgili vakiyaya katılan kişilerin tecrübeleri bu sembol ile temsil edilmektedir. İçerisinde “A” işareti bulunan yuvarlaklar ‘akımlar’ olarak nitelendirilerek aktiviteleri temsil etmektedir. Akımlar dikdörtgen

²⁴ Rob Johnston, *Analytic Culture in The US Intelligence Community: An Ethnographic Study*, (Washington, DC: Center for the Study of Intelligence, 2005), 51.

kutucukların doldurulmasını veya boşaltılmasını kontrol ederek değişimin nelere bağlı olarak gerçekleşeceği gözlemlenmektedir. İçi boş yuvarlaklar ise gelen girdilerin çıktılara dönüşmesini temsil etmektedir. Genellikle değişimi başlatan değişkenlerin takibi için kullanılmaktadır. Örneğin küresel olayların istihbarat ihtiyacını ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Son olarak oklar ise belirli unsurların diğer unsurlar ile bağlantısını göstermektedir (Şekil-6).

Bu çark modeli diğer modellere kıyasla karmaşık bir yapıya sahip olup birçok kişi tarafından eleştirilmiştir. Her ne kadar alternatif bir model olarak görülse de bu çarkın amacının standart dört veya beş aşamalı çarkın ortadan kaldırılması değil, tam aksine işleyişi gözler önüne sermesi açısından önemli görülmektedir.

Bu modelin güçlü yanlarına baktığımızda; küresel ve bölgesel vakıaların istihbarat üzerindeki etkisi göz ardı edilmediği, elde edilmesi beklenen veri boyutuna göre ilgili konuya atama yapıldığı, analizcinin yeni veriler doğrultusunda analizini düzeltmesine imkân tanınması gibi yanlar öne çıkmaktadır. Buna mukabil çark, çok sayıda değişkene ve karmaşık bir yapıya sahip olması da en dikkat çeken zayıf yönüdür.

Bu model kullanıcılarına; verinin de elde edilebilirliğinin sorgulanmasına imkân sağlaması ve eğitimin istihbarattaki önemini ortaya çıkarması ile daha güçlü yapıları oluşturmak için fırsat vermesine yol açtığı söylenebilir. Karmaşık yapısı ve birçok unsuru bir arada bulundurması sebebiyle anlaşılması ve uygulanması zor bir model olması da en önemli tehlikelerinden birisi olarak değerlendirilebilir.

2.8. Yapı-Etki Temelli İstihbarat Analiz Modeli

Peter Pirolli ve Stuart Card ise istihbarat sürecini yeniden düzenlemeyi hedefleyen çalışmalarında, çarkı birden fazla çarktan oluşan bir mekanizma olarak tasarlamış olup yapı ve etki bazında incelemişlerdir. Bu tasarım sonucunda ilk adım olarak dış kaynakların varlığının belirlenmesi ve ikinci adım olarak da araştırmaların gerçekleştirilmesi ve filtreleme işlemi bulunmaktadır. Bu aşamada aynı zamanda elde edilen bilgileri yanlışlayıcı bilgiler ile birleştirilmesi ve filtre edilmesi de söz konusudur. Sonrasında “kim ve ne” soruları sorularak geri kalan bilgilerin de toplanması ve dördüncü aşamada ise bunların bir tasnifi gerçekleştirilmektedir. Beşinci aşamada bu bilgi yığınının içerisinde önemli verilerin bulunması, altıncı aşamada nasıl bağlantı kurulduğu üzerine odaklanılarak kanıt dosyası oluşturulur. Oluşturulan kanıt dosyası tekrar tasnif edilebilecek şekilde bir şemaya dökülerek edilerek dokuzuncu aşamada bu konu hakkındaki bilgiler ışığında neler yapılabilir sorusuna cevap aranır ve onuncu aşamada artık genel şema oluşturulur. On birinci aşamada oluşturulan şema birkaç hipotez ve önyarguların kırılması adına gözden geçirilir ve bir dava dosyası şeklinde hazırlanır. Bu bilginin nasıl ele geçirildiği on ikinci aşamayı oluşturur. On üçüncü aşamada hipotez oluşturulmuştur ve on dördüncü aşamada artık istihbaratın tüketicisine gönderilmesi planlanır. Oluşan veya oluşturulan senaryo on beşinci adımda tekrar gözden geçirilir ve bilgilerin doğruluğundan emin olunur. Son aşama ise istihbarat; bilgi notu ile veya sözlü olarak tüketicisine iletilir.²⁶ (Şekil-7)

Bu modelin öne çıkan güçlü yönleri içinde; verilerin filtrelenmesi için özel bir aşama barındırması sayesinde bilgi kalitesinin kontrolünün gerçekleştirilmesi, bağlantının kurulmasından ziyade bağlantının nasıl kurulduğu ile ilgilenerek mantık hatalarının önüne geçmesi ile muhtemel senaryolara ilişkin bir hipotez üzerinden kurgulanmış olması gibi hususlar sayılabilir. Diğer taraftan uzun ve meşakkatli bir süreç olması ile çok fazla istihbarat elemanına ihtiyaç duyulması gibi konularda zayıf yönlerini oluşturabileceği öngörülebilir.

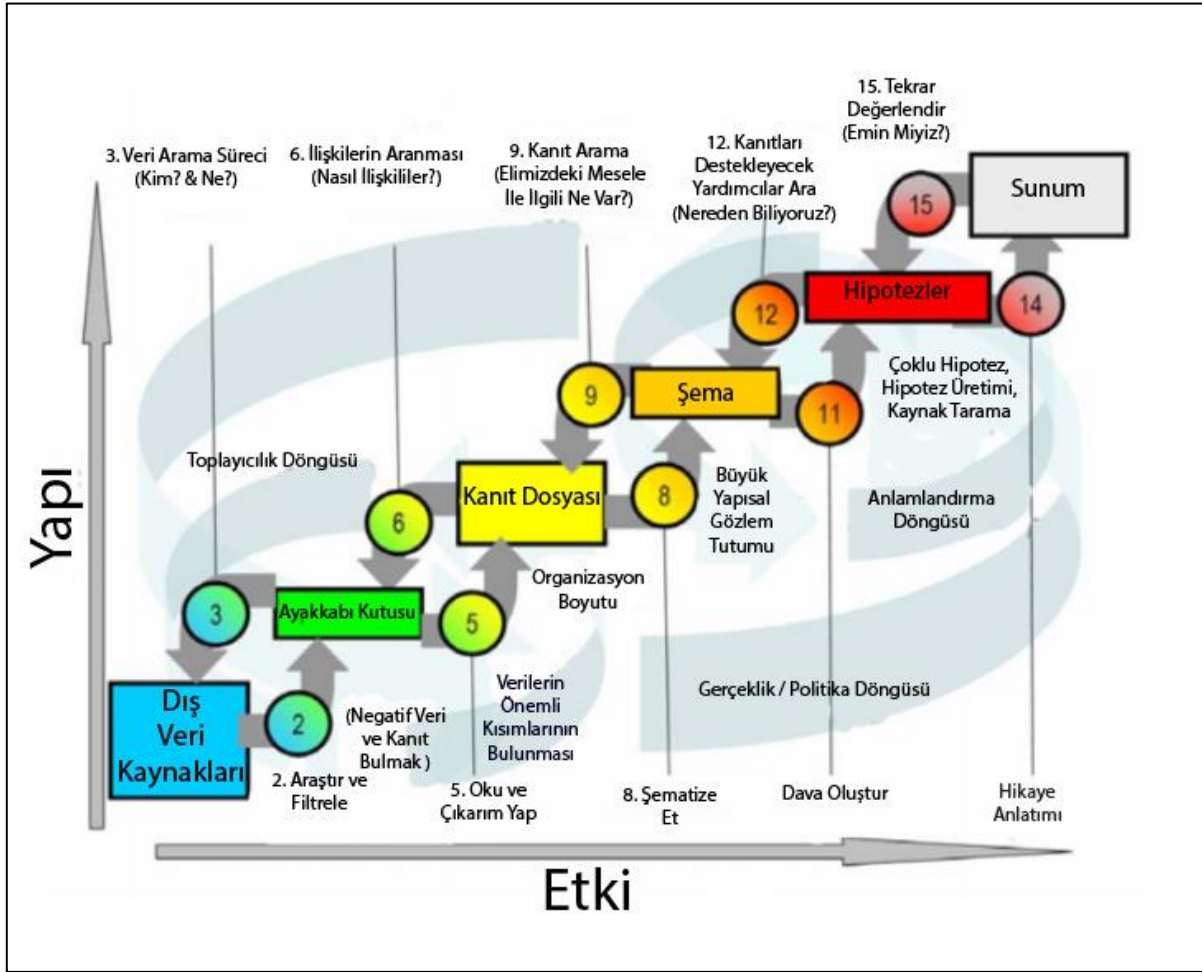
Bu model istihbaratın üretim mantığı üzerine kurulu bir sistemi olduğu kullanıcılarına istihbaratı geliştirilme fırsatı ile alternatif senaryoların geliştirilmesi sayesinde her koşula hazırlık imkânı sunması fırsatlar doğururken, çok aşamalı olması da (on beş aşamalı)

²⁶ Peter Pirolli ve Stuart Card, “*The Sensemaking Process and Leverage Points for Analyst Technology as Identified Through Cognitive Task Analysis*”, (2005): 1-3.

gerçekleştirilme sürecinde aksaklıklarla karşılaşma gibi tehdit ve riskleri beraberinde getirebilmektedir.

Şekil 7. Bilişsel Görev Analizinden Elde Edilen İstihbarat Analizi İçin Anlam Oluşturma Döngüsünün Kavramsal Modeli²⁷

2.9. Hedef Odaklı İstihbarat Çarkı

Roberk Clark, istihbarat sürecinin içerisinde istihbarattan fayda sağlayan kişilerin de olması gerektiğini vurgulamıştır. Yani istihbaratı toplayan kişilerin, onu işleyen ve analiz eden kişilerin istihbarat sürecinde bulunmasının yanı sıra planlayan ve sistemi kurgulayan kişilerin de bu sürecin bir parçası olması gerektiğini belirtmiştir. Fayda sağlayan bu kişilerin istihbarat sürecine dâhil olmasını sağlamak adına hedef odaklı istihbarat çarkını ortaya koymuş ve istihbaratın giderek karmaşıklaşan bu çağa ayak uydurması gerektiğini belirtmiştir. Clark,

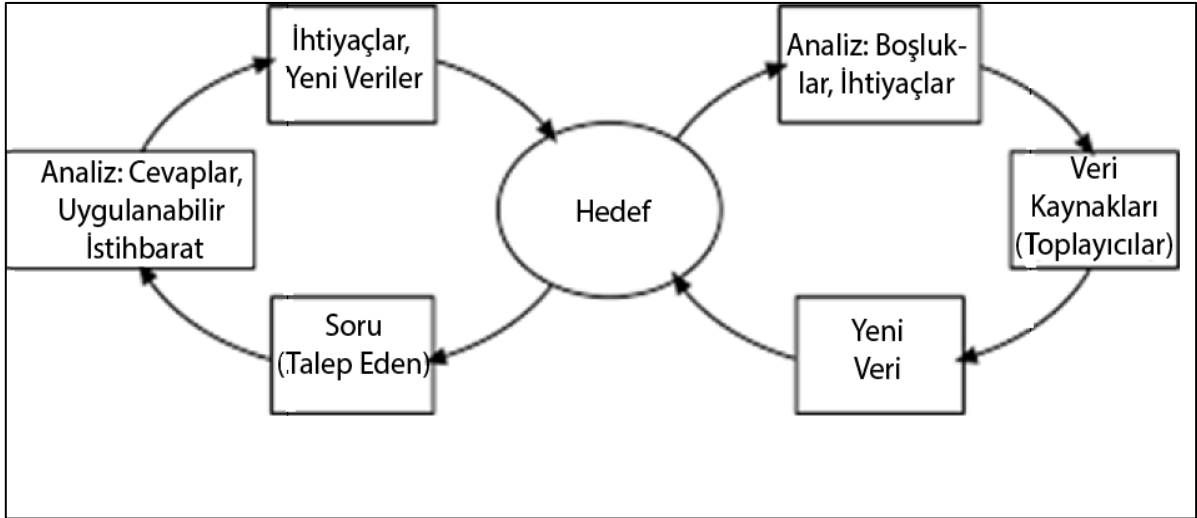
²⁷ Pirolli ve Card, "The Sensemaking Process and Leverage Points for Analyst Technology as Identified Through Cognitive Task Analysis," 3.

istihbaratı bir çark olmanın dışında iç içe geçmiş sistemler olarak nitelendirmektedir. Ayrıca istihbarattan çıkar sağlayan kişiler veya ilgili taraflar olarak adlandırdığı bir başka grubu da bu sürece eklemiştir.

Hedef odaklı istihbarat sürecinde, hedef doğrultusunda bir ön analiz yapılarak ihtiyaçlar ve istihbari boşluklar öncelikli olarak belirlenmekte, sonrasında muhtelif kaynaklardan ihtiyaç duyulan veriler toplanmakta ve bunun ile birlikte yeni bilgi üretilmektedir. Üretilen bu yeni bilgi ile birlikte elde edilen verinin istihbarat sorusuna ne kadar cevap verebildiği tetkik edilir. İhtiyaç doğrultusunda tekrar analizler gerçekleştirilerek bu analizler güncel veriler ile tutarlılık kontrolünden geçirilir. Gerçekleştirilen kontrol neticesinde hedefe ulaşılması amaçlanır. Hedef odaklı yaklaşım, ortak bir amacı paylaşan katılımcıların kendiışlerinin gerektirdiği biçimde veya kendiışlerine yarayacak şekilde daha tutarlı bir hedefin tasarlanmasını amaçlamıştır²⁸ (Şekil-8).

Şekil 8. İstihbarat Sürecinin Hedef Odaklı Görünümü²⁹

Bu modelde; istihbarat ile iltisaklı olan her bireyin çark içerisinde yer alması, istihbari boşlukların ve ihtiyaçların belirlenmesinin öneminin öne çıkarılması ve uygulanabilirliğinin üzerinde durulması öne çıkan güçlü yönlerdir. Diğer taraftan istihbarat boşluklarını doldururken bilinen bilinmeyenlere odaklanmakta, hiç bilinmeyenler ile hedefin değişkenliği göz ardı edilmektedir.

²⁸ Robert M. Clark, *Intelligence Analysis A Target-Centric Approach*, (California:CQ Press, 2013), 40.

²⁹ Clark, *Intelligence Analysis A Target-Centric Approach*, 41.

Kullanıcılarına bu model; günümüz teknolojileri ile dinamik bir yapıya ulaşması imkânı ve gereksiz verilerin toplanmasının önüne geçilmesine olanak sağlamak gibi fırsatlar sunmaktadır. Diğer taraftan bilginin birden fazla kişi tarafından gözlemleniyor olması “sadece ilgili kişinin konu hakkında bilgi sahibi olması gerektiği” prensibinin ihlal edilmesine ve bilgi sızmalarına imkân vermesi gibi riskleri de barındırmaktadır.

2.10. “Topla ve Dağıt” İstihbarat Çarkı

Berkowitz ve Goodman standart modeli eleştirerek bir üretim zinciri analogisi yaratmaktadırlar. Bu analogiye göre geleneksel olarak ortaya konulan istihbarat süreci bir ürünün üretilme sırası ile aynıdır. İş konusunda uzmanlaşma ve bölümlendirme etkili bir istihbarat sürecinin oluşmasını sağlamaktadır. Goodman ve Berkowitz, istihbarat sürecinin ilk aşamasını toplanmış olan verilerin analiz edilmesi olarak görmektedirler. Ortaya çıkan ürünün tüketici ile buluşmadan önce tekrar kontrol edilmesi ile organizasyona standartlık getirileceğini vurgulamaktadırlar. Süreçteki gidişatın, pratik ve teorinin birbiri ile uyumu konusunda bir ideal yaratmak üzerine tasarlandığından bahsedilmektedir. Fakat onların görüşüne göre geleneksel istihbarat çarkının işleme, planlandığı şekilde gitse bile yine de istihbaratın tüketicisinin gerçek arzusunu veya ihtiyacını karşılayacak biçimde ortaya çıkmayabilecektir.³⁰ Dolayısıyla kabul gören geleneksel istihbarat çarkının içerisinde analiz ve toplama disiplinlerinin birlikte hareket etmesi ve bu hareketin sonucunda onları denetleyici bir mekanizmanın olması gerektiğini ve bunun istihbarat elde etme sürecine bir standart getireceğine inanmaktadırlar.

Geraint Evans makalesinde, toplama ve dağıtım ağına dayalı bir istihbarat çarkının diğer çarklara alternatif olduğunu ileri sürmektedir.³¹ Bu çarkın ilk aşaması olan planlama aşamasında, istihbaratın tüketicisi konumunda bulunan kişiler, amaç ve temel hedefleri belirleyerek operasyon ağını kurgulamaktadır. Sonrasında bir dizi istihbarat ihtiyacı belirlenir. Tabii ki bu aşama çarkın devamında olacak şekilde iyileştirme aşamasını da içermektedir. İkinci olarak yönlendirme aşamasına geçilir. Bu aşamada açık ve net bir şekilde belirlenen istihbarat ihtiyaçları ilgili birimlere iletilmeden önce tekrar incelenir ve hazırlanır. İstihbaratın tüketicisi konumunda olan kişilerin amacı ve öncelikleri detaylı bir biçimde istihbaratı toplayan birimlere

³⁰ Allen Goodman ve Bruce Berkowitz, *Strategic Intelligence for American National Security* (New Jersey: Princeton University Press, 1989), 38-39.

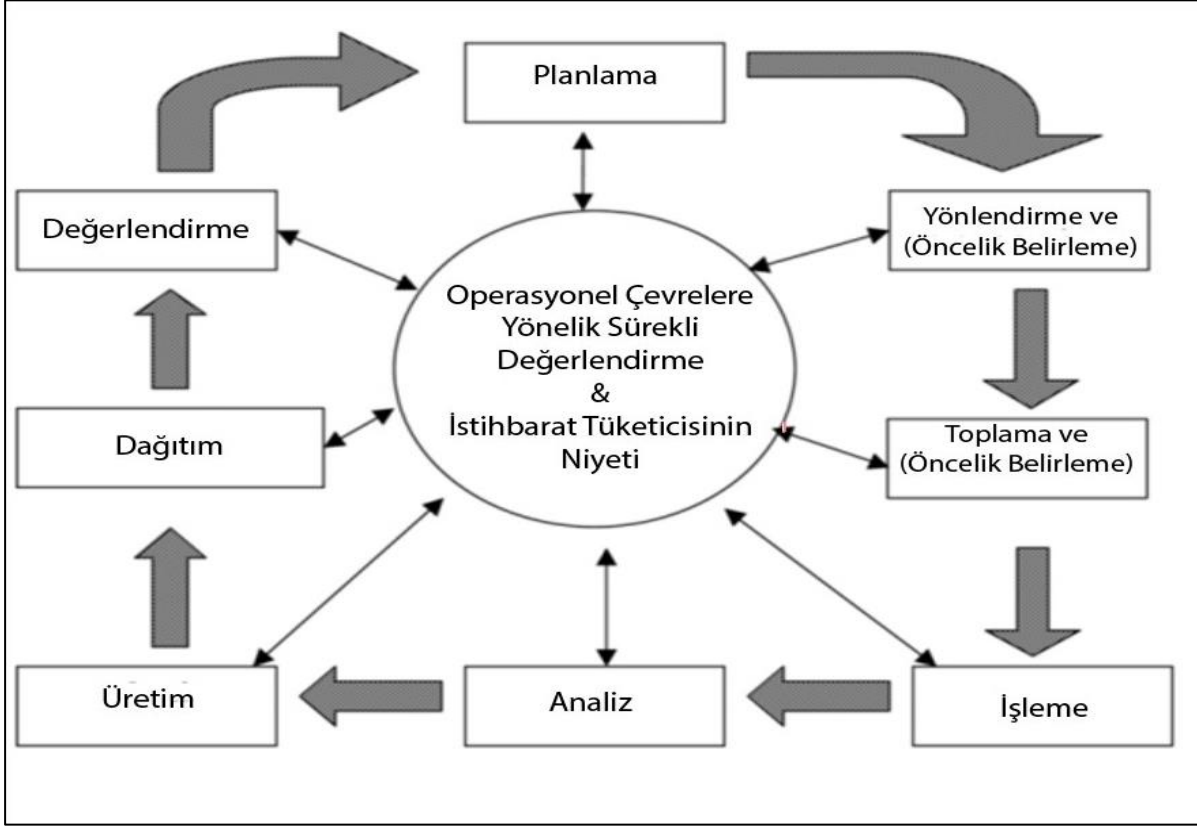
³¹ Geraint Evans, “Rethinking Military Intelligence Failure – Putting the Wheels Back on the Intelligence Cycle” *Defence Studies* 9, no.1 (2009): 23.

ve istihbaratı analiz eden birimlere daha doğru istihbarat üretimi amacıyla iletilir. Üçüncü aşama olarak toplama aşaması karşımıza çıkmaktadır. Bu aşamada daha önceden hazırlanmış olan toplama planı veya şemasına göre belirlenmiş ve öncelik atfedilmiş kaynaklardan ihtiyaç duyulan bilgiler elde edilmiştir. Elde edilen ham veri işleme aşaması için ilgililere iletilir. İlgililer bu verileri işleyerek analizcinin kullanabileceği hale getirir. Analizci elde edilen veriyi istihbarat haline getirmek amacıyla işlenmiş verinin öncelikli olarak bütünlüğünü ve tutarlılığını kontrol eder, sonrasında da analiz eder. Analiz edilen veri daha önceden toplanmış veriler ve ilgili analizler ile karşılaştırılarak tekrar değerlendirilir. Bu aşamadan sonra elde edilen istihbarat, değerlendirme aşamasına hazır hale gelmiş olur ve arzu edilen istihbarata cevap verecek biçimde şekillendirilir. İstihbaratın bu şekillenmiş haline “ürün” denir ve ürün rapor formatında veya istihbaratı isteyen kişinin arzu ettiği formatta düzenlenerek dağıtım işlemine geçilir. Dağıtım işleminde ise elde edilen istihbarat, istihbaratı isteyen kurum ve kuruluşlara gönderilir (Şekil-9).

Bu safhadan sonra istihbarat, temelde istenilen istihbari soruya cevap verilip verilemediğine göre değerlendirilir. Gözden geçirilme süreci bu değerlendirilmenin temelini oluşturur ve hazırlanmış olan istihbaratın, arzu edilen istihbaratın sorularını yanıtlayıp yanıtlanmadığı kontrol edilir. Eğer arzu edilen istihbarat ihtiyaç duyulan soruları yanıtlanmamış olursa tekrar bir gözden geçirme ile daha detaylı bir toplama prosedürü devreye girerek ihtiyaç duyulan sorulara yanıt aranmaya başlanır.³² Bu model her ne kadar yeni baştan bir alternatif çark üretmese de sürecin aslında nasıl işlediği konusunda bizlere detaylı bilgi vermektedir.

³² Evans, “Rethinking Military Intelligence Failure – Putting the Wheels Back on the Intelligence Cycle,” 41-44.

Şekil 9. “Topla ve Dağıt” İstihbarat Çarkı^{33 34}

İş bölümünün artması ile birlikte muhtelif görevlerin icrasında uzmanlaşma imkânının artması ile istihbaratın iyileştirilmesi sürecinin çarka dâhil edilmesi (bilgi kalitesinin kontrolü) bu modelin güçlü yanlarını oluşturur. Diğer taraftan bu modelin yeni bir çark olup olmadığı tartışmalıdır. Daha çok geleneksel istihbarat çarkının açılmış modeli gibi algılanmaktadır. Ayrıca her aşamadaki geribildirim süreci işletilmesi istihbaratın zamanında gerçekleştirilmesine engel olabileceği zayıf yönü olarak değerlendirilmektedir. “Topla ve Dağıt” İstihbarat Çarkı Modelinin istihbarat çarkının fonksiyonel olarak çalışan yanlarını parçalara ayırarak belirsizliği ortadan kaldırma kapasitesine sahip olması bir fırsat olarak karşımıza çıkarken, istihbaratın üretim safhasında önceliklendirme bulunmaması ürünün kısa vadeli olarak kullanılması durumunda hatalı sonuç oluşması riskini beraberinde getirmektedir.

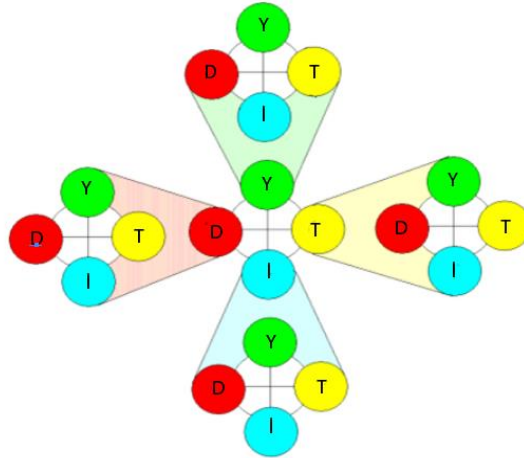
³³ Evans, “Rethinking Military Intelligence Failure – Putting the Wheels Back on the Intelligence Cycle,” 41.

³⁴ Topla ve Dağıt İstihbarat Çarkının Orijinalinde “İstihbarat Tüketicisinin Niyeti” “Komutanın Niyeti” şeklinde ifade edilmiştir.

2.11. Yuvalı İstihbarat Çarkları (Nested Intelligence Cycles)

Geleneksel istihbarat çarkının çok basit olduğu eleştirisine yönelik olarak istihbarat çarkını geliştirmeyi amaçlayan Davies, Gustafson ve Rigden, daha çok toplama faaliyetlerine yönelmişlerdir. Çarkın içerisindeki süreç hakkında toplama faaliyetlerinin yönetilmesi konusundaki başarısızlıkları açılması gereken bir tesisat borusuna benzetmektedirler. “Yuvalı İstihbarat Çarkları” olarak adlandırdıkları bu işleyiş sürecinde dizayn edilen formül, temel fonksiyon sürecinin her birinin kendi içerisinde bir çark oluşturduğudur. Kısaca yönlendirme, toplama, işleme ve dağıtım süreçlerinin her birinin içerisinde kendine ait yönlendirme, toplama, işleme ve dağıtım sürecinin gerçekleştirildiği bir sistem dizaynı önermektedirler³⁵ (Şekil-10).

Şekil 10. Yuvalı İstihbarat Çarkları³⁶

Bu modelin güçlü yanları olarak; her aşamada çarkın standart döngüsünü tamamlaması sebebiyle gözden kaçan bilginin azalması gösterilebilir. Zayıflığı ise; istihbarat elde etmek için uzun zaman harcanması, her bir aşamanın; yönlendirme, toplama, işleme ve dağıtım faaliyetleri arasında organik veya organizasyonel bir bağ bulunmaması gibi hususlar sayılabilir.

Kurumsal kaynakların yeterliliği durumunda her aşamanın ilgili birimleri arasında koordinasyon kurulması şartıyla etkinliği artırma fırsatı sunmaktadır. Diğer taraftan kurumun kaynakları, elemanların yetişmişliği ve bilginin her aşamada analiz edilmesi gibi konular

³⁵ Philip Davies, Ian Rigden, ve Kristian Gustafson, “The Intelligence Cycle is Dead, Long Live the Intelligence Cycle: Rethinking Intelligence Fundamentals for a New Intelligence Doctrine”, *Understanding the Intelligence Cycle*, Ed. Mark Phythian (New York, Routledge, 2013), 80.

³⁶ Davies, Rigden ve Gustafson, *The Intelligence Cycle is Dead, Long Live the Intelligence Cycle: Rethinking Intelligence Fundamentals for a New Intelligence Doctrine*,” 80-81.

tutarsızlıklara neden olabilir. Bu sebeple bu tutarsızlıkların giderilmesi adına bir yapı kurulmadan bu çark düzgün bir biçimde faaliyet gösteremeyebileceği öngörülmektedir.

2.12. Bilgi Hizmetleri Pervaneli İstihbarat Çarkını

Farklı bir görüş olarak Arno Reuser, “Reuser Bilgi Hizmetleri Pervaneli İstihbarat Çarkını” bizlere tanıtmaktadır. Bu çark; istihbaratın tüketicisi veya müşterisi olarak adlandırılan tüketiciler temel alınarak oluşturulmuştur. Oluşturulan pervane sistemi üç adet çarktan oluşmaktadır. Bu üç çarktan birincisi hazırlanma çarkı olarak nitelendirilmiş olup ihtiyaçların analiz süreci ile başlamaktadır. Bu süreçte ihtiyaçların belirlenmesi adına istihbarat sorusunu alt aşamalara bölmektedir. Bu aşamalar alt soruların belirlenmesi, varsayımların belirlenmesi, tüketicinin yanlış anlamasına sebebiyet verecek değişkenlerin belirlenmesi ve çözümlenmesi, nitelendiriciler ekleyerek araştırma sürecini netleştirerek sınırlandırmasını içermektedir. Bu sürecin temel amacı yanlış anlaşılmalara tamamen ortadan kaldırmaya yöneliktir.³⁷

İhtiyaçların analiz edilmesinin ardından karşımıza kaynak analizi çıkmaktadır. Bu aşamada kaynakların kullanılabilirliği ve güvenilirliği kontrol edilmekte ve kaynak kullanımının dengeli olmasından emin olunmaktadır. Hangi kaynağın kullanılacağını bilmek her daim bilgiler içerisinde boğulmanın önüne geçmektedir.

Bu çarkın üçüncü aşaması ise toplama planı oluşturarak nasıl hareket edileceğinin belirlenmesidir. Toplama planının önemli kısımlarından birisi ise toplama faaliyetlerine nasıl ve ne zaman başlanacağından ne zaman ve neden sonlandırılacağına kadar planlanması aşamasıdır. Bu aşama yine bilgi kirliliğinin önüne geçmek için karşımıza çıkar. Daha önceden belirlenmiş hedeflere yönelik planlar yapmak aynı zamanda uygulamada kullanılacak personelin yönlendirilmesine yani kaynak yönetimine faydası olacaktır.

Reuser’ın ikinci çarkı raporlama çarkı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aşamada genel olarak açık kaynak verilerinin toplanması söz konusudur. Toplama aşaması veri için arama aşaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Tabii ki açık kaynak istihbaratı süreci tek başına olacak olan bir aşama değildir. Her türlü istihbaratın bu alan ile birleştirilerek gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Günümüzde veri çok hızlı bir biçimde açığa çıktığı için belirli bir noktayı başlangıç kabul ederek verilerin gelişiminin izlenmesi faydalı olacaktır. Farklı kaynaklardan

³⁷ Arno Reuser, “The RIS Open Source Intelligence Cycle.” *Journal of Mediterranean and Balkan Intelligence* 10, no. 2 (2015): 38.

elde edilen verilerin işlenmesi şarttır. Çünkü tekrarlayan kaynaklar vardır ve bazı kaynakların tekrar düzenlenmesi hızlı işlem kapasitesini artırmaktadır.³⁸

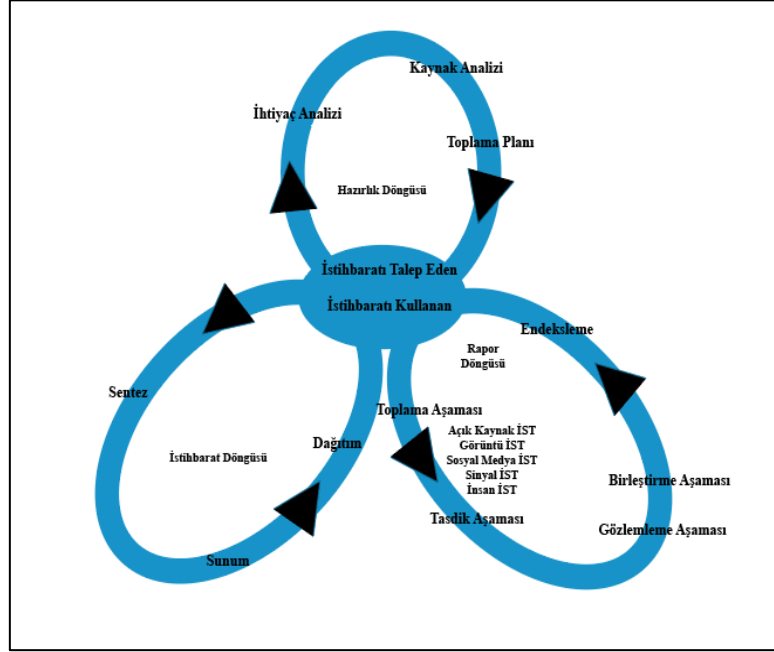
Son olarak Reuser'ın üçüncü çarkına istihbarat çarkı denilmektedir ki bu çark üç aşamadan oluşmaktadır. Analizin her aşamada gerçekleştirilmesi sebebiyle bu alanda hiçbir aşamaya analiz adı verilmemiştir. İlk aşama olarak sentezleme aşaması karşımıza çıkmakta, bu aşamada sentezleme işlemi elde edilen verilerin okunup yorumlanması, açıklanması, tahmin yürütülmesi, özetlenmesi, tasnif edilmesi ve belirli bir akıl süzgecinden geçirilmesini içermektedir. Bu aşamanın sonucunda istihbarat raporu ortaya çıkmaktadır.

İkinci aşama istihbaratın sunulması aşamasıdır ki bu aşama genellikle görmezden gelinmektedir. Fakat bu aşamanın önemi her ne kadar istihbarat doğru elde edilmiş olsa da kötü sunulmuş bir istihbarat, istihbaratın tüketicisi tarafından görmezden gelinerek yokmuş gibi davranılmasına sebebiyet verebilir. Bu durumun sonucunda gerçekleştirilmiş olan faaliyet tamamen boşa harcanan kaynak ve zaman halini alır. İstihbaratı sunan kişilerin yetersizliği sebebiyle birçok istihbarat görmezden gelinmiştir. Ayrıca bu aşamada, istihbarat raporunun, istihbaratın tüketicisinin hazmedemeyeceği kadar büyük olması, düzgün bir biçimde okunmaması veya kötü bir şekilde rapor haline getirilmesi sebebiyle sıklıkla görmezden gelinebilmektedir. Burada başka bir bütünlük problemi ortaya çıkmaktadır. Bu problem, kasıtlı olarak net olmayan raporlar ortaya çıkartılması durumudur. Bu raporların kasıtlı olarak net olmadan hazırlanması, istihbaratın hatalı olma riskini azaltmakta dolayısıyla istihbaratı hazırlayan kişilerin bürokratik olarak hata yapmamış gözükmemesine neden olmaktadır.³⁹

Üçüncü aşama, istihbaratın dağıtılması aşamasıdır. Bu aşamada, ilgili kişilere istihbaratın verilmesi hadisesi gerçekleşir. Burada kurumlar arası bürokrasi engeli, genellikle gözlemlenmektedir. Her istihbarat çalışanı, ortaya konulan raporların tamamında ve her aşamasında çalışmamaktadır. Dolayısıyla rapor hakkındaki bütün bilgilere hâsıl olmayabilir. Bütün bu çarkların son aşaması ise bilgi yönetimi aşamasıdır. Bu aşamada gerçekleştirilmiş bütün işlemler daha sonra kullanılmak üzere analiz edilir, tasniflenir ve depolanır. Burada depolanan veriler temelinde istihbaratın elde edilme metodu, araştırma stratejileri ve konu hakkındaki tartışmalardır.

³⁸ Reuser, "The RIS Open Source Intelligence Cycle," 39.

³⁹ Reuser, "The RIS Open Source Intelligence Cycle," 41.

Şekil 11. Reuser Bilgi Hizmetleri Pervaneli İstihbarat Çarkı⁴⁰

İstihbaratın temel aşamalarının içeriklerini barındırması, her bir döngünün açık, detaylı ve talep eden ile kullanıcıya devamlı bir bilgi akışında bulunması güçlü yönleri olarak değerlendirilmektedir. Bu çarkın zayıf yönlerinin: istihbaratı talep eden kişilerin kendi kendilerine gerçekleştirdikleri süreç ile istihbaratı ortaya koyan kurum veya kişiler arasında keskin bir ayırım olduğu varsayımına dayanması, bir çeşit pervane gibi tasarlanmasına rağmen doğrusal ilerlemesi, tasdik aşamasının ardından gözlemeleme aşamasının olması, gibi nedenlerle istihbarat üretim faaliyetinin yavaşladığı ve tasdik edilmemiş verilerin nasıl kullanılacağı konusuna açıklık getirilmemesi olduğu söylenebilir.

Çarkın ortaya çıkarttığı fırsatlara bakıldığında, yüklü miktarda veri elde edilmesi sayesinde ihtiyaç duyulan bilginin dışarıda bırakılmamasının önem arz ettiği söylenebilir. Fakat verinin elde edilme sürecinin bu kadar ön planda olmasının rağmen ne için elde edilmek istendiği yani amacın ne olduğunun belirlenme sürecinin bulunmaması ilgisiz verilerin raporlara dâhil edilmesi tehdidini ortaya çıkartmaktadır.

2.13. Çok Katmanlı İstihbarat Analiz Süreci

Klasik döngüsel çarklardan farklı olarak Çok Katmanlı İstihbarat Analiz Süreci daha çok lineer bir yapıdadır. Lowenthal bu modeli, birden çok katmana sahip bir istihbarat süreci

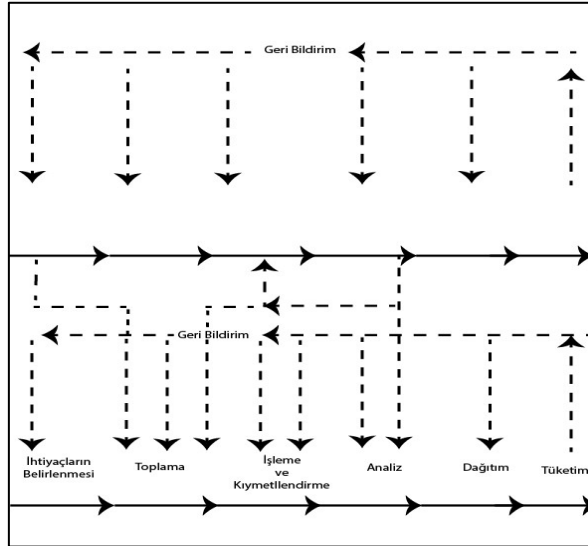
⁴⁰ Reuser, "The RIS Open Source Intelligence Cycle," 38.

olarak nitelemektedir. Her aşamada geri bildirim olması gerektiği varsayımıyla yola çıkan Lowenthal, ihtiyaçların belirlenmesi aşamasının toplama ile birlikte yürütülebileceğini, elde edilen verilerin işlenmesi sürecinde toplama disiplini içerisinde çalışan kişilere geri bildirim vererek onları amacına uygun veriler toplaması konusunda uyarabileceğini söylemektedir. Bu süreçten sonra analiz ve üretim sürecinde ise yine toplama disiplinine geri bildirim verileceği gibi işleme sürecine de geri bildirim gerektiğini düşünmektedir.

Böylece verilerin işleme süreci analizcinin istediği şekilde gerçekleştirilebilecektir. Bilginin dağıtılması ve tüketilmesi süreci her ne kadar standart çarkta olduğu gibi işlese de yine bu alanlardan gelebilecek geri bildirimler doğrultusunda yeni ihtiyaçların ortaya çıkması söz konusu olabilmektedir. Bu durumda sürecin tekrar en başa dönmesi ve bu şekilde gerçekten ihtiyaç doğrultusunda istihbarat üretilebileceğini belirtmektedir. Bu sayede istihbarat süreci, uygulama ile daha tutarlı ve az çizgisel olacaktır. Böylece hem bir döngü içerisinde kullanılabilir hem de sonuçlanabilen bir tasarım elde edilecektir.⁴¹ Diğer eleştirilerin haricinde Lowenthal, çarkın çizgisel ilerlemesinin bir sorun teşkil etmeyeceğini savunurken, katmanlara ayrılmış istihbarat sürecinin ihtiyacı karşılayacağı öngörüsünü oluşturmaktadır (Şekil-12).

Şekil 12. İstihbarat Süreci: Çok Katmanlı⁴²

Çok Katmanlı İstihbarat Analizine baktığımızda; safhaların ileri geri hareket etmesine imkân tanınması, her aşamasında geribildirimün önemine vurgu yapması, ihtiyaçların

⁴¹ Mark M. Lowenthal, *Intelligence: From Secrets to Policy*, 4.bs (Washington: CQ Press, 2008), 127.

⁴² Lowenthal, *Intelligence: From Secrets to Policy*, 127.

belirlenmesi aşaması ile toplama aşamasının bir arada yürümesi ve dinamik yapısı bu çarkın güçlü yanlarını oluşturmaktadır. Bunun yanında her aşamasında geri bildirim olması daha fazla iş yükü ve eleman ihtiyacı oluşturmakta ve bu karmaşık yapı organizasyonlarda sorun teşkil edebilmesi de zayıf yanlarını oluşturmaktadır.

Diğer taraftan kullanıcılarına yüksek kalitede analiz ve kurum içi iletişimin artması ile koordineli çalışma için fırsatlar doğurmaktadır. Diğer taraftan astlık ve üstlük ilişkisi sürekli geribildirim süreci neticesinde sekteye uğrayabilir ve yetki karmaşası olması durumunda sağlıklı istihbarat elde edilememesi bu çarkı tehdit eden hususlardır.

2.14. İstihbarat Matris Modeli

Çark ve lineer yapılardan farklı olarak matris sistemi şeklinde ele alınan bu analiz modelinde eski CIA çalışanı Arthur Hulnick, diğer modellere benzer şekilde; matrisi toplama, üretim, destek ve hizmetler aşaması olacak şekilde üç temel kolona bölmüştür.⁴³ Her ne kadar istihbaratın temel ilkelerini barındırsa da Hulnick matrisinde istihbaratın nasıl yapılacağına dair bir süreç anlatmamıştır. Öncelikli olarak proje ve rapor üzerinden matrisi kurgulayan Hulnick verinin toplanma aşamasına yöneticileri, ihtiyaçların belirlenmesini, görevlendirmeleri, toplama, tasnif ve analiz, dağıtım ve değerlendirme kısımlarını koymuştur. İkinci aşama olan raporun üretilmesi sürecinde verinin toplanması aşamasından farklı olarak toplanmanın yerine analizi, sonrasında üretimi eklemiştir. Son olarak destek ve hizmetler kısmında ise istihbaratın yönetimi, güvenlik, istihbarata karşı koyma, örtülü operasyonlar, inceleme ve denetleme ve son olarak irtibat veya işbirliği kısmını eklemiştir (Tablo-1).

⁴³ Arthur Hulnick, "What's Wrong with The Intelligence Cycle." *Intelligence and National Security* 21, no. 6 (2006): 959.

Tablo 1. İstihbarat Matris Modeli^{44 45}

Görev	Verinin Toplanması	Rapor Üretilmesi	Destek ve Hizmetler
Belirli Bir Konu Hakkında Elde Edilmesi Gereken İstihbarat	İstihbaratın Yönetimi	İstihbaratın Yönetimi	Yönetim
	İhtiyaçların Belirlenmesi	İhtiyaçların Belirlenmesi	Güvenlik
	Görevlendirme	Görevlendirme	İstihbarata Karşı Koyma
	Toplama	Analiz	Örtülü Operasyonlar
	Tasnif ve Analiz	Üretim	İnceleme ve Denetlenme
	Dağıtım	Dağıtım	İrtibat / İşbirliği
	Değerlendirme	Değerlendirme	

Bu modelin göze çarpan güçlü yönleri; anlaşılması kolay olması, diğer çarklardan farklı olarak geribildirimden ziyade inceleme ve denetlemeyi sürece dâhil etmiş olması, analizin hem üretim hem de toplama aşamasında olmasının ürünün kalitesini arttırması sayılabilir. Bunun yanında çarkın nasıl işleyeceği net bir biçimde açıklanmamış olması modelin zayıf yönü olarak ifade edilebilir.

Bu model kullanıcılarına istihbaratın yönetiminin her aşamada olması sebebiyle süreç takibini kolaylaştırmak imkânı sunmaktadır. Ayrıca istihbarata karşı koyma ve örtülü operasyonların dâhil edilmesi ile sadece verinin elde edilmesi değil, elde edilen verinin rakip tarafından öğrenilmesinin önüne geçilmesi mümkün olabilmektedir. Diğer taraftan çark sisteminden ziyade matris modelinin temel alınması, süreçlerin önceliklendirilmesinde sorun teşkil edebilecektir. Ayrıca yönetimin istihbaratın her alanında olması sebebiyle hiyerarşik çatışmalar oluşabilecek olması bu modelin zayıf yönleri olarak değerlendirilebilir.

3. SWOT Analizi Kapsamında Çarkların Genel Değerlendirmesi

İSTİHBARAT ÇARKI	GÜÇLÜ YÖNÜ	ZAYIF YÖNÜ	FIRSATLAR	TEHDİTLER
Dört Safhalı İstihbarat Çarkı	Anlaşılabilirlik ve Basit İş Bölümü, İlave Bir Teşkilatlanma Yükü Getirmemesi	İstihbarat Sürecinin Gerçek İşleyişini Yansıtmayarak Teorik Bir Altyapı Oluşturması	Her Seviyede Kullanılabilir Olması	Geniş Hacimli Organizasyonlarda Göz Ardı Edilebilir Olması
OODA Döngüsü	Etkili Geribildirim Mekanizmasına Sahip Olması	Maddi ve Zaman Açısından Uygulama	Geri Beslemeden Kaynaklı Doğruya Yakın İstihbarat Üretimi	Değer Yargılarına Önem Verilmesi Neticesinde Yanıltıcı

⁴⁴ Guillaume Gustav de Valk, Dutch Intelligence - Towards a Qualitative Framework for Analysis. (Doktora Tezi, Groningen University of Groningen, 2005): 16.

⁴⁵ Arthur Hulnick "Controlling Intelligence Estimates" Controlling Intelligence içinde ed. Glenn Hastedt (London: Frank Cass, Ltd., 1991.) s. 84.'da üç sütun halinde bulunan bu istihbarat modeli Guillaume Gustav de Valk tarafından revize edilerek matris haline getirilmiştir.

		Maliyetinin Yüksek Olması		Sonuçların Elde Edilme Riski
Beş Safhalı İstihbarat Çarkı	İstihbarat Sürecini Açıkça İfade Etmesi ve Fayda-Maliyet İlişkisinin Değerlendirilmesi İçin Uygun Yapıda Olması	Gerçek Sürece Yakın Olmasına Rağmen Tamamen Yansıtılmaması	Pratik Olarak Uygulanmaya Müsait Olması	Detaylı ve Kapsamlı İstihbarat Süreçleri İçerisinde Boşlukların Kalması
Altı Aşamalı İstihbarat Çarkı (Müşterek İstihbarat Çarkı)	Değerlendirme ve Geri Bildirim Aşamalarının Çarkı Kapsayacak Şekilde Bulunması	Gerçek Süreci Tam Olarak Yansıtılmaması ve Geri Bildirimin Yalnızca Bir Aşamada Ele Alınması	Her Safhada Verilerin Girdi Sağlaması ile Birlikte Güvenilir ve Tutarlı İstihbarat Elde Edilme Fırsatı	Sistem İçerisindeki Bir Dengesizlik Neticesinde Bütün Sürecin Yavaşlaması Riski
Beşgen (Gerçek) İstihbarat Çarkı	Kurumsal Süreklilik, Zaman Tasarrufu ve Bilgi Kirliliğinin Önüne Geçebilmesi	Karar Alıcıların İstihbarat Sürecine Dâhil Olmak İstememesi	Karar Alıcının İstihbarat Sürecine Dâhil Olması ile Birlikte İhtiyacın Daha İyi Anlaşılması	Analitik Aşamalara Yer Verilmemesi ve Espiyonaj Faaliyetlerinin Göz Ardı Edilmesi
Sekiz Aşamalı İstihbarat Çarkı	Çok Yönlü ve Çok Etkileşimli Olması	Değerlendirmenin Sadece Analiz Aşamasında Olması	İstihbari Verinin Güvenilirliğini Artırarak Doğru Karar Alınmasına Katkı	Zamanlılık Prensibi ile Çelişki İçerisinde Olması
İstihbarat Çarkının Sistem Modeli	Küresel ve Bölgesel Vakıaların İstihbarat Sürecine Dâhil Edilmesi ve Yeni Verilerin Analizin Dâhil Edilmesi	Çok Sayıda Değişkenin Bulunması ve Karmaşık Bir Yapıya Sahip Olması	Verinin Elde Edilebilirliğinin Sorgulanması ve Eğitim Sürecinin Dikkate Alınması	Karmaşık Yapısı Neticesinde Uygulanması Zor Bir Model Olması
Yapı-Etki Temelli İstihbarat Analiz Modeli	Filtreleme Aşamaları Neticesinde Bilgi Kalitesinin Kontrolünün Gerçekleştirilebilmesi	Çok Fazla İstihbarat Elemanına İhtiyaç Duyulması	İstihbari Ürünleri Geliştirilmesi ve Alternatif Senaryoların Oluşturulması İçin Fırsat Tanınması	Çok Aşamalı Olması Neticesinde Aksaklıklarla Karşılaşılma Riskinin Bulunması
Hedef Odaklı İstihbarat Çarkı	İstihbarat Sürecinin Tamamını İçerisine Dâhil Etmesi ve Uygulanabilir Olması	Yalnızca Bilinen Bilinmeyenlere Odaklanması	Dinamik Yapısı Sayesinde Bilgilerin Filtrelenebilmesine Olanak Sağlaması	İlgili Personel Dışında Da Bilgi Sahibi Olan Çok Personelin Bulunması
“Topla ve Dağıt” İstihbarat Çarkı	Uzmanlaşma İmkânının Artması ve Bilgi Kalitesinin Kontrol Süreci	Geribildirim Süreci Neticesinde İstihbarat Üretiminin Yavaşlaması	Belirsizliği Azaltması	Üretim Safhasında Önceliklendirme Bulunmamasından Dolayı Kısa Vadeli Kullanım Riski
Yuvalı İstihbarat Çarkları	Gözden Kaçan Bilgi Miktarının Azalması	İstihbarat Elde Etmek İçin Uzun Zaman Harcanması	Koordinasyon ile Etkinliğin Artırılması	Kurumun Kaynakları, Elemanların Yetiştirilme Seviyesi ve Oluşabilecek Tutarsızlık

Reuser Bilgi Hizmetleri Pervaneli İstihbarat Çarkı	Detaylı ve Takip Edilebilen Açık Bir Süreç Olması	İstihbarat Sürecinde Kurum ve Kişiler Arasında Keskin Bir Ayrım Olması	Yüklü Miktarda Veri Elde Edilmesi Sayesinde İhtiyaç Duyulan Bilginin Dışarıda Bırakılmaması	Verinin Neden Elde Edilmesi Gerektiği Konusundaki Eksiklik
Çok Katmanlı İstihbarat Analiz Süreci	Toplama Aşaması İle İhtiyaçların Belirlenmesi Sürecinin Birlikte Yürütülebilmesi	Daha Fazla İş Yüğü ve İstihbarat Elemanı İhtiyacı Yaratması	Yüksek Kalitede Analiz ve Kurum İçi Koordinasyonun Artması	Kurumlardaki Astlık-Üstlük İlişkisi Neticesinde Yetki Karmaşasının Oluşması
İstihbarat Matris Modeli	Geri Bildirimden Ziyade İnceleme ve Denetleme Sürecinin Matrise Dâhil Edilmesi	Matris Sürecinin Nasıl İşleyeceğinin Belirsizliği	İstihbarata Karşı Koyma ve Örtülü Operasyon Faaliyetlerinin Dâhil Edilmesi ve Süreç Takibinin Kolay Olması	Süreçlerin Önceliklendirilmesi sorunu

4. Tartışmalar ve Değerlendirme

İstihbarat çarkı temelde üç farklı şekilde eleştirilmektedir. Öncelikli olarak çarkın teorik bir bütün olduğunu vurgulayanlar, perspektife bağlı olarak çok çeşitli yorumlara açık olduğuna inanmaktadırlar. Bilinen şudur ki birden fazla istihbarat çarkı vardır ve her biri bir diğerinden ciddi derecede farklılık içermektedir. İkincisi birçok yazar istihbarat çarkının gerçekten istihbaratın nasıl yapıldığı konusunda gerçeği yansıtmadığına inanmaktadır. Son olarak istihbarat çarkının bir çeşit pazarlama yöntemi olduğunu ve basit bir şekilde çark olarak nitelendirildiğini ve bunun da işletme ve liderlik kurslarında verildiğini iddia etmektedirler.⁴⁶

Genel olarak istihbarat süreçlerinde analiz yöntemi olarak belirlenen bir metodoloji hep vardır. Çoğunlukla çark olarak adlandırılan bu metodolojik süreç geçmişten bugüne kadar ihtiyaçlara göre değişerek ve gelişerek gelmiştir. Organizasyonların yapısı ve gelenekleri bu metodolojinin belirlenmesinde esas olmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında genel olarak 14 kategoride ele alınan istihbarat çarklarına yönelik çeşitli eleştirilerin bulunması çok doğaldır. Bakış açılarına göre analizi konusuna öncelik verenler, geri bildirim önem verenler, karar alıcılar ile istihbarat üreticilerinin birlikte çalışması gibi organizasyon yapısına önem verenler gibi eleştiriler daha çok odak noktasına göre şekillenmektedir.⁴⁷

⁴⁶ Kristan J. Wheaton "Let's Kill The Intelligence Cycle." *Sources and Methods*, 2011, <https://sourcesandmethods.blogspot.com>. (Erişim Tarihi: 09.02.2020).

⁴⁷ Davies, Rigden ve Gustafson, *The Intelligence Cycle is Dead, Long Live the Intelligence Cycle: Rethinking Intelligence Fundamentals for a New Intelligence Doctrine*, 3.; John Hughes-Wilson, *Military Intelligence*

Burada vurgulanması gereken en önemli konulardan birisi çarkın veya istihbaratın başarısı siyasallaşması ile doğrudan ilişkili olduğudur. Yani kullanıcının beklentisini karşılamak için değil, doğru karar almasına yardımcı olmak için vardır. İstihbaratın amacı sadece bilgilendirmek değildir.⁴⁸ Ayrıca üzerinde durulması gereken konu çarkın dinamik ve ihtiyaçları karşılamadaki esnekliği olmaktadır. Sürekli olarak karşılanan ihtiyaçların, yeniden bir ihtiyaç oluşturması ve bu ihtiyaçların belirlenmesi, ilk toplama işlemi sürecinde gözden kaçan boşlukları ortaya çıkartabilmektedir. Bu durum, toplama sürecinde yeni bilgi ihtiyaçlarını da ortaya çıkartabilir. Bununla beraber tüketiciler de ihtiyaçlarını değiştirebilir veya daha fazla istihbari bilgiye ihtiyaç duyabilirler.⁴⁹ Yani çarkın bu değişime ve gelişme cevap verecek nitelikte olması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

İstihbarat çarklarında olması arzu edilen bir diğer nokta ise bilginin tüketilmesi sürecinin veya geribildirim sürecinin çarkın içinde olması gerektiği hususudur. Çünkü geri bildirim süreci, elde edilen istihbari verinin hangi kısımlarının işe yarar ve hangi kısımlarının işe yaramaz olduğunu veya hangi alanlara önem verilmesi gerektiğini ve hangi alanların önemsiz olduğunu anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu alanların geleneksel istihbarat çarkında olmaması büyük bir eksiklik olarak eleştirilmektedir.⁵⁰ Ayrıca talep edilen bilginin, karmaşık yapısı ve bu bilgiyi elde edecek kişinin bu bilgiyi elde etmek için ihtiyaç duyacağı bilişsel gereksinimler göz ardı edilmemelidir. Buna ilave olarak uzun vadeli bir değerlendirme, ulusal istihbarat tahmini veya kısa bir bilgi notu hazırlanması gereken durumlarda çark süreci farklı işleyebilmektedir.⁵¹

Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında gündeme gelen kurumların ürettikleri bilginin diğer kurumlarla paylaşılmaması ve kurum içi analizlerin tamamlanmadan üst kademelere iletilmesi çarklar işlevsiz kılabilir. Çünkü çarkların asıl amacı verinin en doğru şekilde

Blunders and Cover-Ups. (London: Robinson Publishing, 2004), 4.; Davies, Rigden ve Gustafson, *The Intelligence Cycle is Dead, Long Live the Intelligence Cycle: Rethinking Intelligence Fundamentals for a New Intelligence Doctrine*, 3. ; Arthur Hulnick, "What's Wrong with The Intelligence Cycle." 961-962.; Frini ve Boury-Brisset, "An Intelligence Process Model Based on a Collaborative Approach." 6.

⁴⁸ 'İstihbarat karar alıcısı desteklemek için vardır, onu bilgilendirmek için değildir' söylemi karar alıcıların belirli bir karar vermeden önce mutlaka istihbaratın gelmesinin beklemesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bkz. Anissa Frini ve Anne-Claire Boury-Brisset. "An Intelligence Process Model Based on a Collaborative Approach." *Collective C2 in Multinational Civil-Military Operations -16th ICCRTS-*. (Quebec: Defence R&D Canada – Valcartier, 2011,) 6.

⁴⁹ Lowenthal, *Intelligence: From Secrets to Policy*, 125.

⁵⁰ Frini ve Boury-Brisset, "An Intelligence Process Model Based on a Collaborative Approach." 6.

⁵¹ Frini ve Boury-Brisset, "An Intelligence Process Model Based on a Collaborative Approach." 8.

karar alıcılara ulaşması esasını taşımaktadır. Bu tarz oluşumlar doğal olarak çarkların ulaşmaya çalıştığı sonucu bir çırpıda yok edeceği için çark metodolojini tartışmak anlamsız kalabilmektedir.⁵²

İstihbarat çok farklı bilimlerden istifade etmeyi gerektirir. Bu nedenle çark sürecinde yer alan çalışanların farklı bilimlerden ve farklı uzmanlıklardan oluşan insanlardan oluşması arzu edilir. Çünkü istihbarat çok yönlü bir süreci gerektirir.⁵³

Yukarıda yapılan SWOT analizi neticesinde istihbarat çarklarının teorik olarak kullanım alanlarına yönelik bir sınıflandırmaya gidilecek olsa;

a. Küçük çaplı istihbari faaliyetler çerçevesinde değerlendirilebilecek olan istihbarat faaliyetleri için hızlı karar alma, taktik ve operasyonel istihbarat çerçevesi içerisinde kullanım kolaylığı sağlayacağı öngörülen “Dört Safhalı İstihbarat Çarkı”, “Beş Safhalı İstihbarat Çarkı”, “Hedef Odaklı İstihbarat Çarkı” ve “İstihbarat Matris Modeli” gibi çarkların uygun olabileceği,

b. Bununla birlikte daha kapsamlı ve doğru bilgi üretilmesi elzem olan kritik konularda “OODA Döngüsü”, “Altı Aşamalı İstihbarat Çarkı (Müşterek İstihbarat Çarkı)”, “Beşgen (Gerçek) İstihbarat Çarkı”, “Sekiz Aşamalı İstihbarat Çarkı”, “Yapı-Etki Temelli İstihbarat Analiz Modeli”, “‘Topla ve Dağıt’ İstihbarat Çarkı”, “Yuvalı İstihbarat Çarkları”, “Reuser Bilgi Hizmetleri Pervaneli İstihbarat Çarkı” ve “Çok Katmanlı İstihbarat Analiz Süreci” gibi çark modellerinin teorik olarak uygulanması ile birlikte stratejik istihbarat kapsamında daha etkili ve hata payı düşük istihbarat üretiminin gerçekleştirilmesinin mümkün olabileceği,

c. “İstihbarat Çarkının Sistem Modelinin ise diğer modellere göre en karmaşık, en çok zaman alabilecek ve en kapsamlı teşkilatlanmaya ihtiyaç duyabilecek olan yapı olması sebebiyle ancak yapay zekâ teknolojileri ile birlikte kullanılması halinde istihbarat çalışmalarında etkili sonuçlar elde edilebilecek bir model olduğu değerlendirilmiştir.

Genel olarak modellerin hepsinde eksiklik olarak göze çarpan analiz sürecinin hangi temeller üzerine gerçekleştirilebileceğinin çok belirgin olmamasıdır. Ayrıca istihbaratın

⁵² Larry C. Kindsvater, 2007, pp.1-4. <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol47no1/article03.html>. (Erişim Tarihi: 04.04.2020); Kristan J. Wheaton “Let's Kill The Intelligence Cycle.” Sources and Methods, 2011, <https://sourcesandmethods.blogspot.com>. (Erişim Tarihi: 09.02.2020).

⁵³ Kristan J. Wheaton “Let's Kill The Intelligence Cycle.” Sources and Methods, 2011, <https://sourcesandmethods.blogspot.com>. (Erişim Tarihi: 09.02.2020).

yapılandırılmış analiz teknikleri baz alınarak mı değerlendirileceği yoksa alternatif istihbarat analiz yöntemlerinin mi kullanılacağı, analiz tekniğinin seçiminde kurumun belirli standartlarının olup olmadığı veya analizcilerin eldeki mevcut senaryo üzerinden mi analiz tekniğini seçeceği belirsizliğini korumaktadır.

Burada vurgulanması gereken bir diğer nokta da çarkların genel ve teorik bir çerçeve çizdiğinin unutulmaması gerektiğidir. Bu noktada istihbarat çarkının hangisinin daha etkin olacağı; kullanıcının işlevselliği, organizasyonun yapısı, eldeki zaman, teknolojik birikim, kaynak, eğitilmiş eleman sayısı ve ihtiyaçları ile doğru orantılıdır.

Dolayısıyla statik bir model yapısı yerine dinamik ve değişken yapılardan bahsetmek daha anlamlı olacaktır. Zira ham verilerin istihbarat haline dönüştürülmesi günümüzde yapay zekâ ile her vaka için ayrı ayrı bile düşünülmelidir. Bugün sosyal medyadaki verileri dağı içinden kişiye özel analiz yapıldığı düşünülürse bugün ve gelecekte istihbarat çarkı yerine istihbarat yapay zekâlarından bahsetmek daha anlamlı olacaktır. Yapay zekânın istihbarat alanında kullanımı çok yeni bir kavram değildir. Bugün suç analizlerinde kullanılan I2, Kafes, Tabari gibi yazılım sistemleri veya daha küresel anlamda Echelon gibi istihbarat analiz programları gibi uzun zamandır kullanılan programlar bize gelecekte analizden daha öte öngören veya yönlendiren sistemlere doru gittiğimizin ışığını vermektedir.

Sonuçta teknoloji ne şekilde seyir alırsa alsın mevcut durumda kullanılan sistemlerin analizi, kullanılan istihbarat çark modellerin arasındaki güçlü ve zayıf yönler, kullanıcılara sunduğu fırsat veya risklerin üzerinden yapılacak değerlendirmelerin, oluşturulacak model veya yazılımlarda daha sağlıklı sonuçlar doğurabileceği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Andrews, Kenneth R. *The Concept of Corporate Strategy*. 2. ed. Irwin, Homewood, IL, 1980.
- Anissa, Frini ve Anne-Claire Boury-Brisset. "An Intelligence Process Model Based on a Collaborative Approach", *Collective C2 in Multinational Civil-Military Operations -16th ICCRTS-*. Quebec: Defence R&D Canada – Valcartier, 2011.
- Bartes, František. "Five-Phase Model of the Intelligence Cycle of Competitive Intelligence", *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis* 66, no.2 (2013): 283-288.
- Boyd, John R. "Organic Design for Command Control". 1987.
- Clark, Robert M. *Intelligence Analysis a Target-Centric Approach* California: CQ Press, 2013.
- Clausewitz, Carl Von. *On War*. New Jersey: Princeton University Press, 1832.
- Davies, Philip, Ian Rigden ve Kristian Gustafson. "The Intelligence Cycle is Dead, Long Live the Intelligence Cycle: Rethinking Intelligence Fundamentals for a New Intelligence Doctrine." *Understanding the Intelligence Cycle* içinde, Editör: Mark Phythian, 56-75. New York: Routledge, 2013.
- Dempsey, Martin E. *Joint Intelligence*. Washington: Joint Publication, 2-0, 2013.
- Evans, Geraint. "Rethinking Military Intelligence Failure – Putting the Wheels Back on the Intelligence Cycle." *Defense Studies* 9, no. 1, 2009: 22-46.
- Glass, Robert R. ve Philip B. Davidson. *Intelligence is for Commanders*, Hamburg: Military Service Publishing Company, 1948.
- Goodman, Allen ve Bruce Berkowitz. *Strategic Intelligence for American National Security*, New Jersey: Princeton University Press, 1989.
- Grant T. Hammond, "The OODA Loop", *A Discourse on Winning and Losing* içinde, Editör: Grant T. Hammond, Maxwell AFB: Air University Press, 2018, 383-387.
- Hill, Terry ve Roy Westbrook, "SWOT Analysis: It's Time for a Product Recall." *Long Range Planning* 30, no.1 1997: 46–52.
- Hughes-Wilson, John. *Military Intelligence Blunders and Cover-Ups*, London: Robinson Publishing, 2004.
- Hulnick, Arthur, "Controlling Intelligence Estimates" *Controlling Intelligence* içinde editor: Glenn Hastedt, London: Frank Cass, Ltd., 1991.
- Hulnick, Arthur, "What's Wrong with The Intelligence Cycle." *Intelligence and National Security* 21, no.6, 2006:959-979.
- Johnston, Rob. *Analytic Culture in The US Intelligence Community: An Ethnographic Study*, Washington: Center for the Study of Intelligence,2005.
- Jones, R.V., "A sidelight on Bletchley, 1942", *Intelligence and National Security*, no.1, 1994:1-11.
- Kindsvater, Larry C. (2007). <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol47no1/article03.html> (04.04.2020).
- Krizan, Lisa. *Intelligence Essentials for Everyone*, Washington: Joint Military Intelligence College, 1999.
- Lowenthal, Mark M. *Intelligence: From Secrets to Policy*; 4. ed. Washington: CQ Press, 2008.

- Omad, David. "The Cycle of Intelligence", *Routledge Companion to Intelligence Studies* içinde, Editör: Robert Dover, Michael S. Goodman ve Claudia Hillebrand, 1.ed. 59-70. New York, Routledge, 2014.
- Pirolli, Peter ve Card, Stuart. "*The Sensemaking Process and Leverage Points for Analyst Technology as Identified Through Cognitive Task Analysis*", 2005.
- Resendez, Carlos Francisco Lerma. "The Intelligence Cycle as a Tool for Effective Information Security Infrastructure Design." *European Intelligence and Security Informatics Conference (EISIC)* 2013. Uppsala, 2013: 194-197.
- Reuser, Arno. "The RIS Open Source Intelligence Cycle." *Journal of Mediterranean and Balkan Intelligence* 10, no. 2, 2015: 29-43.
- Treverton, Gregory F. *Reshaping National Intelligence for an Age of Information*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Valk, Guillaume Gustav de. *Dutch Intelligence - Towards a Qualitative Framework for Analysis*. Doktora Tezi University of Groningen, 2005.
- Warner, Michael "The Past and Future of the Intelligence Cycle". *Understanding Intelligence Cycle* içinde Editör: Mark Phythian, 24-34. New York: Routledge, 2013.
- Wheaton, Kristan J. "Let's Kill The Intelligence Cycle." *Sources and Methods*. 2011. <https://sourcesandmethods.blogspot.com> (Erişim Tarihi: 09.02.2020).
- Wheelen, Thomas L., J. David Hunger, Alan N. Hoffman ve Charles E. Bamford. *Strategic Management and Business Policy Globalization, Innovation and Sustainability*, 15.ed. (Harlow: Pearson Education Limited, 2018, 202-203.